

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ. Αστικό Δίκαιο

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: Γενικό Αστικό Δίκαιο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2022-2023

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της Καλλιόπης Κρητικού του Ιωάννη

A.M. : 7340112201011

Η αποκλειστική άσκηση της γονικής μέριμνας μετά το ν. 4800/2021

Επιβλέποντες:

- α) Δήμητρα Παπαδοπούλου-Κλαμαρή
- β) Παναγιώτης Νικολόπουλος
- γ) Δήμητρα-Γεωργία Τσιακλαγκάνου

Αθήνα, Οκτώβριος 2023

Copyright © Καλλιόπη Κρητικού, 2023

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	7
Α' Μέρος: Η άσκηση της γονικής μέριμνας γενικά.....	9
I. Το λειτουργικό δικαίωμα της γονικής μέριμνας.....	9
II. Ειδικά η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου.....	10
III. Η άσκηση της γονικής μέριμνας των γεννημένων σε γάμο τέκνων.....	11
1. Η άσκηση της γονικής μέριμνας στη διάρκεια του γάμου.....	11
2. Η άσκηση της γονικής μέριμνας μετά τη διακοπή της συμβίωσης, το διαζύγιο και την ακύρωση του γάμου.....	13
α. Η λειτουργική κατανομή της γονικής μέριμνας.....	16
β. Η χρονική κατανομή της γονικής μέριμνας.....	17
IV. Η άσκηση της γονικής μέριμνας των γεννημένων εκτός γάμου τέκνων.....	19
Β' ΜΕΡΟΣ: Η έννοια και οι τρόποι θεμελίωσης της αποκλειστικής άσκησης της γονικής μέριμνας.....	20
I. Η έννοια της αποκλειστικής άσκησης της γονικής μέριμνας.....	20
II. Οι τρόποι θεμελίωσης της αποκλειστικής άσκησης της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας μετά το ν. 4800/2021.....	23
1. Συμφωνία των γονέων.....	23
2. Πρακτικό διαμεσολάβησης ή δικαστική απόφαση.....	25
α. Αδυναμία λειτουργίας της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας....	25
β. Διαμεσολάβηση.....	27
Γ' ΜΕΡΟΣ: Η εφαρμογή της αποκλειστικής άσκησης της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας, ιδίως μετά το ν. 4800/2021.....	30
I. Το συμφέρον του τέκνου ως γενικό κριτήριο για την άσκηση της γονικής μέριμνας.....	30
II. Η ανάθεση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας αποκλειστικά στον ένα γονέα.....	32
1. Πριν το ν. 4800/2021.....	32

2. Μετά το ν. 4800/2021.....	35
α. Νομοθετικό καθεστώς και θεωρητικές απόψεις.....	35
β. Νομολογική εφαρμογή.....	38
III. Η εφαρμογή της χρονικής κατανομής της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας.....	43
IV. Σημαντικά ζητήματα επιμέλειας (άρθρο 1519 ΑΚ).....	47
1. Προϋποθέσεις εφαρμογής.....	47
2. Τα επιμέρους σημαντικά ζητήματα του άρθρου 1519 παρ. 1 ΑΚ.....	49
3. Η μεταβολή του τόπου διαμονής του τέκνου (άρθρο 1519 παρ. 2 ΑΚ).....	53
V. Η ανάθεση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας αποκλειστικά σε τρίτο.....	56
Ε' Μέρος: Δικονομικά ζητήματα.....	57
Συμπέρασμα.....	60
Βιβλιογραφία.....	62

Συντομογραφίες

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
αρ.	αριθμός
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Αρμ	Αρμενόπουλος
βλ.	βλέπε
ΔΣΔΠ	Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού
εδ.	εδάφιο
έκδ.	έκδοση
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
ΕΝΔΕ	Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΣΔΙ	Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών
Εφ	Εφετείο
ΕφΑΔΠολΔ	Εφαρμογές Αστικού Δικαίου και Πολιτικής Δικονομίας
ΚΙΔ	Κώδικας Ιατρικής Δεοντολογίας
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΜΕφ	Μονομελές Εφετείο
ΜΠρ	Μονομελές Πρωτοδικείο
ν.	νόμος
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ό.π.	όπου παραπάνω
παρ.	παράγραφος
περ.	περίπτωση
πρβλ.	πράβαλε
σ.	σελίδα
ΣΕΑΚ	Σύντομη Ερμηνεία Αστικού Κώδικα
στοιχ.	στοιχείο
ΤιμΤ	Τιμητικός Τόμος
ΤΝΠ	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών
υποσημ.	υποσημείωση
ΧΘΔΕΕ	Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΧριΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

Εισαγωγή

Η Διεθνής Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989), η οποία κυρώθηκε στην Ελλάδα με το ν. 2101/1992, κατοχυρώνει το δικαίωμα του παιδιού να γνωρίζει τους γονείς του και να ανατρέφεται από αυτούς (άρθρο 7 παρ. 1 ΔΣΔΠ), ενώ τα συμβαλλόμενα κράτη μεριμνούν ώστε το παιδί να μην αποχωρίζεται τους γονείς του, παρά τη θέλησή τους, εκτός εάν οι αρμόδιες αρχές αποφασίσουν ότι ο χωρισμός αυτός είναι αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού, για παράδειγμα όταν οι γονείς κακομεταχειρίζονται ή παραμελούν το παιδί, ή όταν ζουν χωριστά και πρέπει να ληφθεί απόφαση σχετικά με τον τόπο διαμονής του παιδιού (άρθρο 9 παρ. 1 ΔΣΔΠ). Περαιτέρω, τα συμβαλλόμενα κράτη καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την εξασφάλιση της αναγνώρισης της αρχής, σύμφωνα με την οποία και οι δύο γονείς είναι από κοινού υπεύθυνοι για την ανατροφή του παιδιού και την ανάπτυξή του (άρθρο 18 παρ. 1 ΔΣΔΠ). Αλλά και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο άρθρο 24 παρ. 3, ορίζει ότι κάθε παιδί έχει δικαίωμα να διατηρεί τακτικά προσωπικές σχέσεις και απ' ευθείας επαφές και με τους δύο γονείς του, εκτός εάν τούτο είναι αντίθετο προς το συμφέρον του. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προβλέπει ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του (άρθρο 8 παρ. 1 ΕΣΔΑ) και απαγορεύει τις διακρίσεις που βασίζονται ιδίως στο φύλο, τη φυλή, το χρώμα, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική προέλευση, τη συμμετοχή σε εθνική μειονότητα, την περιουσία, τη γέννηση ή κάθε άλλη κατάσταση (άρθρο 14 ΕΣΔΑ). Προκύπτει, επομένως, ότι τα διεθνή και ενωσιακά κείμενα τάσσονται υπέρ του μοντέλου της κοινής ανατροφής του παιδιού και από τους δύο γονείς του, γι' αυτό και, με το ψήφισμα 2079/2015¹, το Συμβούλιο της Ευρώπης συνέστησε στα κράτη-μέλη τη διασφάλιση της ισότητας στα δικαιώματα των γονέων, άρα και των εν διαστάσει και διαζευγμένων γονέων, απέναντι στο τέκνο τους² και την υιοθέτηση του μοντέλου της κοινής γονικής μέριμνας, η οποία μπορεί να συντελέσει στην εξάλειψη των στερεοτύπων που συνδέονται με το φύλο³. Τέλος, στην ελληνική έννομη τάξη, το άρθρο 4 παρ. 2 του Συντάγματος ορίζει ότι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις.

Παρά τα όσα προβλέπουν τα ανωτέρω κείμενα υπερνομοθετικής ισχύος, ο Έλληνας νομοθέτης, μέχρι τη θέση σε ισχύ του ν. 4800/2021, καθιέρωνε μεν τον κανόνα της κοινής άσκησης της γονικής μέριμνας από αμφότερους τους γονείς στη διάρκεια του γάμου, αλλά δεν προέβλεπε κάτι ανάλογο για το χρόνο μετά τη διακοπή της συμβίωσης των γονέων, το διαζύγιο ή την ακύρωση του γάμου τους. Αντίθετα, με το άρθρο 1513 ΑΚ, όπως αυτό ίσχυε πριν τροποποιηθεί με το ν.

¹ Διαθέσιμο σε: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=22220>.

² ΜΠρΠατρ 236/2023 ΤΝΠ Ισοκράτης.

³ Μάγκος, Μη Εφαρμογή της Κοινής Ανατροφής (στην Ελλάδα), ΕφΑΔΠολΔ 2018, 491-493.

4800/2021, άφηνε σημαντική ευχέρεια στο δικαστή, ώστε αυτός να ρυθμίσει την άσκηση της γονικής μέριμνας μετά τη διάσπαση της συμβίωσης των γονέων, επιλέγοντας κάποια από τις αναφερόμενες στη διάταξη δυνατότητες, με γνώμονα πάντοτε το συμφέρον του τέκνου, π.χ. ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας αποκλειστικά στον ένα γονέα, λειτουργική ή χρονική κατανομή της, ενώ η κοινή άσκηση της γονικής μέριμνας, κατά ρητή πρόβλεψη του άρθρου 1513 ΑΚ, διατασσόταν εξαιρετικά, μόνο εφόσον οι γονείς συμφωνούσαν προς τούτο και προσδιόριζαν τον τόπο διαμονής του παιδιού. Ως αποτέλεσμα, η συντριπτική πλειονότητα των δικαστικών αποφάσεων ανέθετε την άσκηση της επιμέλειας αποκλειστικά στον ένα γονέα και δη στη μητέρα, χωρίς απαραίτητα να συντρέχει ιδιαίτερος λόγος, π.χ. ακαταλληλότητα του έτερου γονέα και παρότι δεν υπήρχε αντίστοιχη νομοθετική επιταγή.

Ο ν. 4800/2021, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 16/09/2021, επιδιώκει την αναμόρφωση των σχέσεων μεταξύ γονέων και τέκνου μετά τη διακοπή της συμβίωσης, το διαζύγιο, την ακύρωση του γάμου ή τη λύση του συμφώνου συμβίωσης (άρθρο 2 ν. 4800/2021), με την εξασφάλιση της ενεργού παρουσίας και των δύο γονέων κατά την ανατροφή του παιδιού, έχοντας ως πρωταρχικό γνώμονα την προστασία του συμφέροντος του παιδιού, ενώ τα εθνικά δικαστήρια, κατά την εφαρμογή του νέου νόμου, θα πρέπει να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν τις νέες ρυθμίσεις κατά τρόπο που δεν αντιβαίνει στη Διεθνή Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού και τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση Κωνσταντινούπολης), που κυρώθηκε στην Ελλάδα με τον ν. 4531/2018 (βλ. άρθρο 1 ν. 4800/2021). Σημαντικότερη καινοτομία του ν. 4800/2021 είναι η καθιέρωση της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας ως κανόνα, όχι μόνο κατά τη διάρκεια της συμβίωσης, αλλά και μετά το χωρισμό των γονέων, με αποτέλεσμα να αναβαθμίζεται η κοινή άσκηση μετά το χωρισμό, από απλή δυνατότητα του δικαστηρίου σε πρώτη επιλογή, που προηγείται των λοιπών δυνατοτήτων ρύθμισης της άσκησης της γονικής μέριμνας (βλ. νέο άρθρο 1513 ΑΚ, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του ν. 4800/2021)⁴. Η επιλογή αυτή, ωστόσο, δεν καθίσταται υποχρεωτική, αλλά υφίσταται δυνατότητα παρέκκλισης από αυτήν και θεμελίωσης αποκλειστικής άσκησης της γονικής μέριμνας από τον ένα γονέα, με συμφωνία των γονέων ή με δικαστική απόφαση (βλ. νέο άρθρο 1514 ΑΚ, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 8 του ν. 4800/2021). Καθίσταται, έτσι, φανερό ότι η νομοθετική μεταβολή θέτει σε νέες βάσεις την - διαμορφωμένη υπό το προϊσχύον δίκαιο ως «νομολογιακό έθιμο»⁵ - αποκλειστική άσκηση της γονικής μέριμνας, επομένως ανακύπτουν τα ερωτήματα, πρώτον, τι συνιστά αποκλειστική

⁴ Βαλμαντώνης, Η προσαρμογή του ελληνικού οικογενειακού δικαίου στις σύγχρονες ευρωπαϊκές νομοθεσίες, με την καθιέρωση του κανόνα της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας μετά το χωρισμό των γονέων, ΕλλΔνη 2021, 1079.

⁵ Μάγκος, ΕφΑΔΠολΔ 2018, 494-495.

άσκηση της γονικής μέριμνας και πώς αυτή διαφοροποιείται από την κοινή άσκηση, δεύτερον, ποιες είναι οι προϋποθέσεις για τη θεμελίωσή της και τρίτον, ποια είναι τα κριτήρια με τα οποία η αποκλειστική άσκηση διατάσσεται από το δικαστήριο, ιδίως μετά την επικράτηση της κοινής άσκησης ως νόμιμου συστήματος άσκησης της γονικής μέριμνας μετά το χωρισμό των γονέων.

Α΄ ΜΕΡΟΣ: Η άσκηση της γονικής μέριμνας γενικά

I. Το λειτουργικό δικαίωμα της γονικής μέριμνας

Η γονική μέριμνα διαμορφώνεται από το νόμο ως δικαίωμα, αλλά και καθήκον των γονέων απέναντι στο ανήλικο τέκνο τους (λειτουργικό δικαίωμα, άρθρο 1510 ΑΚ), το οποίο περιλαμβάνει ως επιμέρους εκφάνσεις την επιμέλεια του προσώπου του τέκνου, τη διοίκηση της περιουσίας του και την εκπροσώπησή του σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη που αφορά το πρόσωπο ή την περιουσία του. Είναι δικαίωμα προσωποπαγές και υποχρεωτικό, δηλαδή φορείς του είναι αποκλειστικά οι γονείς, οι οποίοι δεν έχουν δυνατότητα παραίτησης από αυτό, ούτε μπορούν να το μεταβιβάσουν εν συνόλω σε κάποιο τρίτο πρόσωπο, όμως είναι δυνατή η μεταβίβαση ορισμένων μόνο πράξεων άσκησης της γονικής μέριμνας σε τρίτο πρόσωπο για ειδικούς λόγους, π.χ. σε δάσκαλο για την εκπαίδευσή του⁶. Το ανήλικο παιδί τελεί υπό γονική μέριμνα, αδιάφορο αν είναι έγγαμο ή άγαμο, φυσικό ή θετό, γεννημένο σε γάμο ή χωρίς γάμο των γονέων του, αδιάφορο επίσης είναι αν έχει μεσολαβήσει διαζύγιο των γονέων ή ακύρωση του γάμου τους⁷. Οι γονείς καθίστανται φορείς της γονικής μέριμνας από τη γέννηση του τέκνου, εφόσον πρόκειται για τέκνο γεννημένο σε γάμο ή σύμφωνο συμβίωσης, ενώ, για τα εκτός γάμου τέκνα, η γονική μέριμνα του πατέρα αρχίζει να υπάρχει από τη στιγμή που συντελείται η εκούσια ή δικαστική αναγνώριση του τέκνου (άρθρα 1463 σε συνδυασμό με 1465, 1475 επ. ΑΚ)⁸. Η γονική μέριμνα αφορά το ανήλικο τέκνο μέχρι την ενηλικίωσή του, δηλαδή μέχρι τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους της ηλικίας του (άρθρα 127, 141, 243 παρ. 3 ΑΚ). Γενικό κριτήριο για την ορθή άσκηση της γονικής μέριμνας είναι πάντοτε το συμφέρον του τέκνου (άρθρο 1511 παρ. 1

⁶ Για τη φύση και τα χαρακτηριστικά του δικαίωματος της γονικής μέριμνας, βλ. αναλυτικά Γεωργιάδη Απ., Εγχειρίδιο Οικογενειακού Δικαίου (3^η έκδ.), 2022, §30 αρ. 2-4· Κοτζάμπαση, Εγχειρίδιο Οικογενειακού Δικαίου (3^η έκδ.), 2023, σ. 244-245· Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Οικογενειακό Δίκαιο II (8^η έκδ.), 2021, σ. 279-281.

⁷ Κοτζάμπαση, ό.π., σ. 245.

⁸ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 6· Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό.π., σ. 289.

ΑΚ) και κάθε άσκηση αντίθετη προς το συμφέρον αυτό συνιστά καταχρηστική άσκηση της γονικής μέριμνας⁹.

Συνήθως, ο φορέας της γονικής μέριμνας έχει και το δικαίωμα να την ασκεί, ωστόσο αυτό δεν είναι απαραίτητο, αφού μπορεί ο ένας μόνο γονέας να ασκεί ορισμένες πράξεις ή το σύνολο της γονικής μέριμνας, για συγκεκριμένους αναφερόμενους στο νόμο λόγους, χωρίς να παύει ο άλλος γονέας (ο οποίος δεν ασκεί τη γονική μέριμνα) να αποτελεί φορέα του δικαιώματος (π.χ. άρθρα 1510 παρ. 3, 1514 παρ. 2 και παρ. 3, 1516, 1532 ΑΚ), ή, ακόμη, μπορεί κάποιος τρίτος (π.χ. επίτροπος, άρθρο 1589 ΑΚ) να έχει αναλάβει την άσκηση ορισμένων πράξεων ή του συνόλου της γονικής μέριμνας, χωρίς να παύουν οι γονείς να αποτελούν φορείς του δικαιώματος γονικής μέριμνας (π.χ. άρθρα 1514 παρ. 3, 1532 παρ. 3 ΑΚ). Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, οι γονείς, εφόσον παραμένουν φορείς του δικαιώματος της γονικής μέριμνας, μπορούν να ανακτήσουν την άσκησή της, είτε αυτοδικαίως είτε με δικαστική απόφαση (π.χ. άρθρο 1536 ΑΚ), σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στις περιπτώσεις έκπτωσης από τη γονική μέριμνα (π.χ. άρθρα 1537, 1538 ΑΚ), όπου ο γονέας παύει οριστικά να είναι φορέας του σχετικού δικαιώματος¹⁰.

II. Ειδικά η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου

Κατά το άρθρο 1518 ΑΚ, η επιμέλεια συγκροτεί μέρος και υποδιαίρεση της γονικής μέριμνας και περιλαμβάνει ιδίως την ανατροφή, την επίβλεψη, τη μόρφωση, την εκπαίδευση και τον προσδιορισμό του τόπου της διαμονής του παιδιού. Γενικότερα, πρόκειται για κάθε φροντίδα ή μέτρο σχετικό με την πνευματική, ψυχική αλλά και τη σωματική ανάπτυξη του ανηλίκου και προφανώς για την επί καθημερινής βάσεως μέριμνα για την τροφή, το ντύσιμο, τη μόρφωση, άθληση, ψυχαγωγία, την υγεία του παιδιού, τη θρησκευτική διαπαιδαγώγηση, τη λήψη σωφρονιστικών μέτρων που το αφορούν και τη μέριμνα περί του προσδιορισμού του τόπου διαμονής του, δηλαδή του σπιτιού, όπου θεωρείται ωφελιμότερο να διαμένει το παιδί¹¹. Η άσκηση της επιμέλειας, όπως και της γονικής μέριμνας εν γένει, πρέπει να αποβλέπει στο συμφέρον του τέκνου (άρθρο 1511 παρ. 1 ΑΚ) και να έχει ως κύριο στόχο την ελεύθερη και ισόρροπη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του¹². Τούτο προβλέπεται και νομοθετικά, στο άρθρο 1518 παρ. 2 εδ. α' ΑΚ, το οποίο ορίζει ότι, κατά την ανατροφή του τέκνου, οι γονείς το

⁹ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 2.

¹⁰ Για τη διάκριση μεταξύ φορέα και δικαιούχου άσκησης της γονικής μέριμνας, βλ. περισσότερα σε Γεωργιάδη Απ., ό.π., §30 αρ. 5-7' Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό.π., σ. 290.

¹¹ ΜΕΦΑΘ 504/2019 ΤΝΠ Νόμος ΜΠρΗλείας 381/2020 ΤΝΠ Ισοκράτης' βλ. και Γεωργιάδη Απ., ό.π., §31 αρ. 2-3.

¹² Γεωργιάδης Απ., ό.π., §31 αρ. 19-20.

ενισχύουν, χωρίς διάκριση φύλου, να αναπτύσσει υπεύθυνα και με κοινωνική συνείδηση την προσωπικότητά του.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η επιμέλεια, σε σύγκριση με τη διοίκηση της περιουσίας του τέκνου και την εκπροσώπησή του σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη που το αφορούν, είναι η σπουδαιότερη από τις εκφάνσεις της γονικής μέριμνας, γιατί ανάγεται στο πρόσωπο του παιδιού και στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του¹³. Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται αν ληφθεί υπ' όψιν ότι οι πράξεις διοίκησης της περιουσίας και εκπροσώπησης του παιδιού στερούνται τις περισσότερες φορές πρακτικής σημασίας, αφού είναι λίγα τα παιδιά που έχουν ατομική περιουσία¹⁴. Για αυτούς τους λόγους, τόσο υπό το προϊσχύον δίκαιο όσο και μετά τη θέση σε ισχύ του ν. 4800/2021, οι γονείς, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, αντιδικούν για το ποιος θα αναλάβει την επιμέλεια του προσώπου τέκνου, ενώ η διοίκηση της περιουσίας και η εκπροσώπηση του τέκνου ανατίθενται και στους δύο από κοινού (λειτουργική κατανομή της άσκησης της γονικής μέριμνας)¹⁵.

III. Η άσκηση της γονικής μέριμνας των γεννημένων σε γάμο τέκνων

1. Η άσκηση της γονικής μέριμνας στη διάρκεια του γάμου

Όσον αφορά στα γεννημένα σε γάμο τέκνα (άρθρο 1465 ΑΚ), φορείς της γονικής μέριμνας είναι ο πατέρας και η μητέρα του ανήλικου τέκνου, οι οποίοι κατά κανόνα, στη διάρκεια της έγγαμης συμβίωσης, την ασκούν από κοινού, σύμφωνα με την αναγκαστικού δικαίου διάταξη του άρθρου 1510 ΑΚ. Αυτό σημαίνει ότι κανόνας είναι η συνεπιμέλεια, η συνδιαχείριση της περιουσίας του τέκνου και η συνεκπροσώπησή του από αμφοτέρους τους γονείς σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη που το αφορούν¹⁶, ή, κατ' άλλη εκδοχή, η από κοινού λήψη αποφάσεων (συναπόφαση) ως προς όλα τα ζητήματα γονικής μέριμνας, καθώς και η από κοινού διενέργεια των πράξεων με τις οποίες εκτελούνται οι αποφάσεις αυτές, όταν για το κύρος των πράξεων απαιτείται η εμφάνιση και των δύο γονέων, όπως συμβαίνει στις τυπικές δικαιοπραξίες (λ.χ. στην αγορά ακινήτου για λογαριασμό του ανήλικου)¹⁷.

¹³ Λέκκας, Η επιμέλεια του παιδιού κατά τον Αστικό Κώδικα μετά το ν. 4800/2021, 2021, αρ. 450.

¹⁴ Κοτζάμπαση, ό.π., σ. 252.

¹⁵ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 1016/2019, ΑΠ 358/2019, ΜΠρΘεσ 5400/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης. Για τη λειτουργική κατανομή της άσκησης της γονικής μέριμνας, βλ. περισσότερα παρακάτω, σ. 16.

¹⁶ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Άσκηση γονικής μέριμνας μετά το διαζύγιο, ΕφΑΔΠολΔ 2020, 1209.

¹⁷ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 21 και 47 Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό.π., σ. 291 Λαδογιάννης, σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ II, 2013, άρθρο 1510 αρ. 6 Φουντεδάκη, Το νέο δίκαιο των σχέσεων γονέων και παιδιών, 2021, σ. 36.

Εξαιρέσεις στον κανόνα αυτόν, ήτοι δυνατότητα άσκησης ορισμένων πράξεων της γονικής μέριμνας από τον ένα μόνο γονέα μπορούν να προβλέπονται είτε με συμφωνία των γονέων είτε εκ του νόμου. Συγκεκριμένα, αφενός οι γονείς, εφόσον ασκούν από κοινού τη γονική μέριμνα, μπορούν να καταρτίσουν άτυπες και ελευθέρως ανακλητές συμφωνίες για την άσκηση ορισμένων μόνο πράξεων της γονικής μέριμνας από τον ένα γονέα¹⁸, π.χ. ποιος από τους γονείς θα πηγαίνει το παιδί το πρωί στο σχολείο, ποιος θα το παραλαμβάνει από το σχολείο, ποιος θα το συνοδεύει στις εξωσχολικές δραστηριότητες. Η κατάρτιση αυτών των συμφωνιών ερείδεται στο άρθρο 1512 ΑΚ, το οποίο καθιερώνει υποχρέωση για συνεργασία και για εξεύρεση κοινά αποδεκτών λύσεων από τους γονείς ως προς συγκεκριμένο ζήτημα που ανακύπτει κατά την άσκηση της γονικής μέριμνας¹⁹. Αφετέρου, ο ίδιος ο νόμος, στο άρθρο 1516 ΑΚ προβλέπει την άσκηση ορισμένων πράξεων της γονικής μέριμνας από τον ένα μόνο γονέα, χωρίς ανάγκη σύμπραξης του άλλου, και πάλι στο πλαίσιο της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας. Οι πράξεις αυτές είναι: 1. οι συνήθεις πράξεις επιμέλειας του προσώπου του παιδιού, π.χ. ο καθορισμός των ωρών σχολικής μελέτης ή ύπνου του παιδιού, 2. οι πράξεις που αφορούν στην τρέχουσα διαχείριση της περιουσίας του, π.χ. η είσπραξη μισθωμάτων από ακίνητο που ανήκει στο τέκνο, 3. οι πράξεις που έχουν επείγοντα χαρακτήρα, π.χ. η αντιμετώπιση ενός επείγοντος ιατρικού περιστατικού, 4. η λήψη δήλωσης βούλησης που είναι απευθυντέα προς το τέκνο, π.χ. η καταγγελία μίσθωσης ακινήτου που ανήκει στο τέκνο²⁰. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, νόμιμα ενεργεί μονομερώς ο ένας γονέας, χωρίς να χρειάζεται η συναίνεση του άλλου γονέα πριν από την πράξη, ούτε η έγκρισή του εκ των υστέρων²¹. Όλες οι παραπάνω εξαιρέσεις στον κανόνα της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας δεν συνιστούν παρεκκλίσεις από την από κοινού άσκηση με την έννοια του άρθρου 1514 ΑΚ, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το ν. 4800/2021, αφού αφορούν πράξεις που διενεργούνται πάντα στο πλαίσιο της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας.

Αλλά και η άσκηση του συνόλου – και όχι ορισμένων μόνο πράξεων – της γονικής μέριμνας από τον ένα γονέα προβλέπεται εκ του νόμου για ορισμένες περιπτώσεις. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 1510 παρ. 2 ΑΚ προβλέπεται ότι η γονική μέριμνα ανήκει αποκλειστικά στον ένα γονέα, σε περίπτωση που η γονική μέριμνα του άλλου γονέα παύει λόγω θανάτου, κήρυξης σε αφάνεια ή έκπτωσής του λόγω ποινικής καταδίκης κατ' άρθρο 1537 εδ. α' ΑΚ. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο μόνος ασκών τη γονική μέριμνα γονέας είναι και ο μόνος φορέας της, αφού ως προς τον έτερο γονέα έχει επέλθει οριστική παύση του από τη γονική μέριμνα. Περαιτέρω, στο άρθρο 1510 παρ. 3 ΑΚ, προβλέπεται, κατ' εξαίρεση του κανόνα της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας στη διάρκεια του γάμου, ότι η γονική μέριμνα

¹⁸ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 47.

¹⁹ Λέκκας, ό.π., αρ. 372-373.

²⁰ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 31-32' Λέκκας, ό.π., αρ. 393.

²¹ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 33.

ασκείται αυτοδικαίως από τον ένα γονέα στις περιπτώσεις όπου ο άλλος γονέας αδυνατεί να ασκήσει τη γονική μέριμνα για πραγματικούς ή νομικούς λόγους, π.χ. σοβαρή ασθένεια, μακρά απουσία στο εξωτερικό για επαγγελματικούς λόγους, ή επειδή είναι ανίκανος ή περιορισμένα ικανός για δικαιοπραξία. Σε αυτές τις περιπτώσεις, παρότι η γονική μέριμνα ασκείται από τον ένα μόνο γονέα, φορείς της γονικής μέριμνας παραμένουν αμφότεροι οι γονείς. Εξαίρεση θέτει ο νόμος σχετικά με τη δυνατότητα άσκησης της επιμέλειας και από τον ανήλικο γονέα (άρθρο 1510 παρ. 3 εδ. β' ΑΚ)²². Τέλος, ο ένας γονέας ασκεί μόνος του τη γονική μέριμνα σε περίπτωση αφαίρεσης από τον έτερο γονέα της γονικής μέριμνας, λόγω κακής άσκησης της (άρθρο 1532 παρ. 3 ΑΚ). Ούτε αυτές οι περιπτώσεις άσκησης της γονικής μέριμνας από τον ένα μόνο γονέα συνιστούν παρεκκλίσεις από την από κοινού άσκηση με την έννοια του άρθρου 1514 ΑΚ, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το ν. 4800/2021.

2. Η άσκηση της γονικής μέριμνας μετά τη διακοπή της συμβίωσης, το διαζύγιο και την ακύρωση του γάμου

Οι διατάξεις που αναλύθηκαν ανωτέρω, οι οποίες αφορούν τη γονική μέριμνα και την άσκηση της διαρκούσης της έγγαμης συμβίωσης, δεν υπέστησαν ουσιώδεις τροποποιήσεις με το ν. 4800/2021. Αντίθετα, η άσκηση της γονικής μέριμνας μετά τη διακοπή της συμβίωσης, το διαζύγιο και την ακύρωση του γάμου, μεταβλήθηκε σημαντικά με το ν. 4800/2021. Συγκεκριμένα, με το άρθρο 7 του ν. 4800/2021, καθιερώθηκε η συνέχιση της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας και για τις περιπτώσεις διάσπασης της έγγαμης συμβίωσης (νέο άρθρο 1513 ΑΚ), σε αντιστοιχία με όσα προβλέπονται και για τη διάρκεια της έγγαμης συμβίωσης (άρθρο 1510 ΑΚ), εφόσον βέβαια παραμένουν και οι δύο γονείς φορείς της γονικής μέριμνας (άρθρο 1513 εδ. α' ΑΚ), εκτός από τις συνήθεις πράξεις επιμέλειας του προσώπου του τέκνου ή την τρέχουσα διαχείριση της περιουσίας του ή πράξεις που έχουν επείγοντα χαρακτήρα (άρθρα 1513 εδ. β' και 1516 παρ. 1 εδ. α' ΑΚ), τις οποίες ασκεί ο γονέας με τον οποίο διαμένει το τέκνο, κατόπιν (άτυπης) ενημέρωσης του άλλου γονέα²³. Συγκεκριμένα, στις περιπτώσεις διάσπασης της έγγαμης συμβίωσης, τη γονική μέριμνα εξακολουθούν να ασκούν οι γονείς «από κοινού και εξίσου», δηλαδή εξακολουθούν να λαμβάνουν από κοινού και ισότιμα τις αποφάσεις που αφορούν στην επιμέλεια, τη διοίκηση της περιουσίας του τέκνου και την εκπροσώπησή του, όπως άλλωστε συμβαίνει και κατά τη διάρκεια της

²² Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 27-30· Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό.π., σ. 299-301.

²³ Για την υποχρέωση ενημέρωσης, βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., §30 αρ. 48, όπου υποστηρίζει ότι η διάταξη του άρθρου 1513 εδ. β' ΑΚ πρέπει να ερμηνευθεί συσταλτικά, ώστε να αρκεί μια γενική ενημέρωση κατά τακτά χρονικά διαστήματα και όχι για κάθε μεμονωμένη πράξη του άρθρου 1516 ΑΚ· Λέκκα, ό.π., αρ. 396-398· Φουντεδάκη, ό.π., σ. 45-46.

έγγαμης συμβίωσης²⁴. Με τον όρο «εξίσου» αποδίδεται η θεμελιώδης αρχή του οικογενειακού δικαίου, η οποία εισήχθη με το ν. 1329/1983 και εναρμόνισε, στο θέμα τούτο, τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα προς τα άρθρα 4 παρ. 2 και 21 παρ. 1 του Συντάγματος, περί της ισότιμης συμβολής και των δύο γονέων στην ανατροφή και τη διαπαιδαγώγηση του τέκνου και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, η οποία είναι κοινωνικά ίσης αξίας και εξίσου σπουδαία²⁵, εκφράζοντας την αρχή της ισότητας των φύλων σε σχέση με το τέκνο, υλοποιώντας την παιδοκεντρική αντίληψη του νομοθέτη, αφού εκ προοιμίου αναθέτει τη φροντίδα του τέκνου και στους δύο γονείς και όχι στον έναν²⁶. Με το «εξίσου», δεν εισάγεται ρύθμιση περί υποχρεωτικής ισόχρονης άσκησης της γονικής μέριμνας, αφού, αν αυτή ήταν η βούληση του νομοθέτη, θα το είχε προβλέψει ρητά στις περιπτώσεις διαζυγίου, ακύρωσης του γάμου ή διακοπής της συζυγικής συμβίωσης, ενώ η ερμηνεία αυτή θα οδηγούσε στην υποχρεωτική ίση χρονική κατανομή της γονικής μέριμνας με επακόλουθο την υποχρεωτική εναλλασσόμενη κατοικία του ανηλίκου τέκνου η οποία ενίοτε μπορεί να αποβεί σε βάρος της ψυχροσυναισθηματικής ισορροπίας του²⁷.

Ωστόσο, προβλέπεται δυνατότητα ρύθμισης, οργάνωσης ή ακόμα και παρέκκλισης από τον ως άνω κανόνα της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας, για τις περιπτώσεις διακοπής της συμβίωσης, διαζυγίου ή ακύρωσης του γάμου, είτε με έγγραφη συμφωνία μεταξύ των γονέων (νέο άρθρο 1514 παρ. 1, 1441 ΑΚ) είτε με πρακτικό διαμεσολάβησης είτε με δικαστική απόφαση (νέο άρθρο 1514 παρ. 2 και παρ. 3 ΑΚ)²⁸. Κάνοντας χρήση των αναφερομένων στις διατάξεις αυτές δυνατοτήτων, οι γονείς ή το δικαστήριο αντίστοιχα, μπορούν ιδίως να κατανεύουν λειτουργικά ή χρονικά τη γονική μέριμνα ή την επιμέλεια ειδικότερα, να την εξειδικεύσουν στα κατ' ιδίαν θέματα ή να την αναθέσουν αποκλειστικά στον ένα γονέα ή σε τρίτο. Οι δυνατότητες αυτές υφίσταντο και πριν το ν. 4800/2021, τόσο για το δικαστήριο, βάσει του προϊσχύοντος άρθρου 1513 ΑΚ, όσο και για τους γονείς, οι οποίοι, κατά μία άποψη, αν και δεν προβλεπόταν ρητά στο νόμο, μπορούσαν να συνάψουν συμφωνία για τη ρύθμιση της άσκησης της γονικής μέριμνας σε κάθε περίπτωση διάσπασης της σχέσης τους, αφού άλλωστε τέτοια δυνατότητα προβλεπόταν ρητά για την περίπτωση συναινετικού διαζυγίου βάσει του προϊσχύοντος άρθρου 1441 ΑΚ, αλλά και επειδή η συμφωνία των γονέων είναι

²⁴ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 47.

²⁵ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Ο νέος νόμος για τη συνεπιμέλεια (ν. 4800/2021), σεμινάριο στην ΕΣΔΙ, κείμενο διαθέσιμο σε www.esdi.gr, 2021, σ. 3' Σταμπέλου, Εισαγωγή στο ν. 4800/2021, ΕΛΛΔνη 2021, 642.

²⁶ ΑΠ 78/2023, ΜΠρΠατρ 236/2023, ΜΠρΘεσ 915/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης' ΜΠρΘεσ 15942/2021 ΤΝΠ Νόμος.

²⁷ ΜΠρΘεσ 915/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης' ΜΠρΠατρ 73/2022, ΜΠρΑθ 5418/2021 ΤΝΠ Νόμος' βλ. και ΜΠρΑθ 12827/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης, η οποία ανέθεσε οριστικά την αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας των ανηλίκων τέκνων των διαδίκων-γονέων και στους δύο από κοινού (συνεπιμέλεια), με ισόχρονη κατανομή αυτής και εναλλασσόμενη διαμονή των τέκνων στην κατοικία εκάστου γονέα.

²⁸ Βλ. αναλυτικά παρακάτω, σ. 23 επ.

η σαφώς προτιμητέα λύση σε σχέση με την προσφυγή στο δικαστήριο²⁹. Σήμερα, όσον αφορά στην έγγραφη συμφωνία των γονέων για την κατανομή της γονικής μέριμνας, την επιμέλεια, τον τόπο διαμονής, την επικοινωνία και τη διατροφή των ανηλίκων τέκνων, η οποία καταρτίζεται κατ' άρθρο 1441 παρ. 2 ΑΚ υποχρεωτικά εφόσον επίκειται η λύση του γάμου με συναινετικό διαζύγιο, αυτή πλέον ρυθμίζει τα ζητήματα γονικής μέριμνας των ανηλίκων τέκνων χωρίς να χρειάζεται δικαστική επικύρωση και υποστηρίζεται ότι υπερισχύει των άρθρων 1513 και 1514 παρ. 2 ΑΚ³⁰.

Από τις παραπάνω δυνατότητες ρύθμισης της άσκησης της γονικής μέριμνας μετά τη διακοπή της συμβίωσης, το διαζύγιο ή την ακύρωση του γάμου κατ' άρθρο 1514 ΑΚ, η δυνατότητα του δικαστηρίου για εξειδίκευση του τρόπου άσκησης της στα κατ' ιδίαν θέματα, είναι μια ελάσσων δυνατότητα για την περίπτωση που το δικαστήριο θα θεωρήσει ότι δεν χρειάζεται ρύθμιση ως προς το πρόσωπο που ασκεί τη γονική μέριμνα αλλά αρκεί μια ρύθμιση των συγκεκριμένων και ειδικά προσδιορισμένων θεμάτων άσκησης της γονικής μέριμνας που δημιουργούν τις τριβές, π.χ. μπορεί να αποφασίσει ότι παραμένει η συνεπιμέλεια και η διαμονή με τον έναν γονέα, αλλά ο άλλος γονέας θα συνοδεύει το παιδί σε δραστηριότητες κλπ³¹. Έτσι, καθίσταται φανερό ότι με την εξειδίκευση αυτή διατηρείται η από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας, επομένως ο παράτιτος του άρθρου 1514 ΑΚ, που αναφέρεται σε «παρέκκλιση» από την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας, είναι εν μέρει μόνο ακριβής³².

Από την άλλη πλευρά, η ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας στον ένα γονέα ή σε τρίτο, ως τρόπος ρύθμισης της άσκησης της γονικής μέριμνας στο πλαίσιο του άρθρου 1514 ΑΚ, σαφώς εμπίπτει στην έννοια της αποκλειστικής άσκησης της γονικής μέριμνας και, στο πλαίσιό της, ο γονέας ή ο τρίτος στον οποίο έχει ανατεθεί η άσκηση αποφασίζει μόνος του για τα ζητήματα που εμπίπτουν στο περιεχόμενο της γονικής μέριμνας. Μάλιστα, κατά μία άποψη, στο πλαίσιο του άρθρου 1514 ΑΚ, μόνη πραγματική παρέκκλιση από τον κανόνα της από κοινού άσκησης συνιστά η ανάθεση της γονικής μέριμνας (ή της επιμέλειας) στον ένα γονέα ή σε τρίτο πρόσωπο³³. Στο σημείο αυτό, σκόπιμο είναι να διερευνηθεί εάν η δυνατότητα του δικαστηρίου να διατάξει (λειτουργική ή χρονική) κατανομή της άσκησης της γονικής μέριμνας, συνεπάγεται αποκλειστική άσκηση της γονικής μέριμνας ή ειδικότερα της επιμέλειας από τον ένα γονέα, με την έννοια της κατ'

²⁹ Βλ. Φουντεδάκη, ό.π., σ. 48.

³⁰ Κοτζάμπαση, ό.π., σ. 265· βλ. και παρακάτω, σ. 23-24. Σχετικά με το προ του ν. 4800/2021 ισχύον δίκαιο, βλ. Αγαλλοπούλου, σε ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου (2^η έκδ.), 2003, άρθρα 1513-1514 αρ. 5-7.

³¹ Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό.π., σ. 322· ΜΠρΘεσ 915/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης.

³² Φουντεδάκη, ό.π., σ. 48.

³³ Νικολόπουλος, Κατανομή της γονικής μέριμνας και της επιμέλειας του παιδιού μετά τη διακοπή της συμβίωσης ή το διαζύγιο, ΕφΑΔΠολΔ 2023, 725· βλ. και Κοτζάμπαση, ό.π., σ. 265-266.

άρθρο 1514 ΑΚ παρέκκλισης από την κοινή άσκηση, η οποία αποτελεί και αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

α. Η λειτουργική κατανομή της γονικής μέριμνας

Λειτουργική κατανομή σημαίνει ότι διασπάται το περιεχόμενο της γονικής μέριμνας, ώστε ορισμένες λειτουργίες αυτής, π.χ. η επιμέλεια, να ανατίθενται στον ένα γονέα και άλλες στον έτερο γονέα ή και στους δύο από κοινού, π.χ. ο ένας γονέας αναλαμβάνει την επιμέλεια του τέκνου, ενώ ο άλλος γονέας ή και οι δύο από κοινού αναλαμβάνουν τη διαχείριση της περιουσίας και την εκπροσώπηση του τέκνου³⁴. Η κατανομή, όμως, αυτή, υποστηρίζεται ότι δεν είναι ικανοποιητική, αφού με τον τρόπο αυτόν αποκλείεται κατ' ουσίαν ο ένας γονέας από όλες τις αποφάσεις που αφορούν την ανατροφή του τέκνου, περιοριζόμενος στη διαχείριση των περιουσιακών του υποθέσεων, που συνήθως μάλιστα θα είναι ανύπαρκτες³⁵. Είναι επίσης δυνατόν, στο πλαίσιο λειτουργικής κατανομής, να διασπασθεί το περιεχόμενο της ειδικότερης λειτουργίας της επιμέλειας, με αποτέλεσμα ο ένας γονέας να αναλαμβάνει π.χ. την υγεία και την εκπαίδευση του τέκνου ως επιμέρους πτυχές της επιμέλειας, ενώ ο άλλος γονέας αναλαμβάνει τις υπόλοιπες πτυχές της επιμέλειας³⁶. Ωστόσο, ενώ υπό το προγενέστερο δίκαιο τα δικαστήρια ανέθεταν στον ένα γονέα τα θέματα της εκπαίδευσης και της υγείας, μετά τη θέση σε ισχύ του ν. 4800/2021 και τη νέα ρύθμιση του άρθρου 1519 ΑΚ, που θεσπίζει την υποχρεωτική συναπόφαση των γονέων, μεταξύ άλλων, για ζητήματα εκπαίδευσης που επιδρούν αποφασιστικά στο μέλλον του παιδιού, καθώς και για ζητήματα υγείας, αμφισβητείται εάν εξακολουθεί να υπάρχει αυτή η δυνατότητα διάσπασης του περιεχομένου της επιμέλειας³⁷.

Από τα παραπάνω, προκύπτει ότι στην κατανεμημένη επιμέλεια δεν υπάρχει κοινή επιμέλεια, η οποία έχει την έννοια της συναπόφασης³⁸, αλλά μερική

³⁴ ΑΠ 358/2019, ΑΠ 634/1996 ΤΝΠ Ισοκράτης· ΕφΘεσ 564/2008 Αρμ 2008, 1836· ΜΠρΘεσ 5400/2022, ΜΠρΑΘ 5418/2021, ΜΠρΘεσ 16113/2021 ΤΝΠ Ισοκράτης· ΜΠρΘεσ 15942/2021 ΤΝΠ Νόμος.

³⁵ Γεωργιάδης Γ., Ζητήματα από την κατανομή της άσκησης της γονικής μέριμνας μεταξύ των γονέων, ΕφΑΔΠολΔ 2016, 904· ΜΠρΘεσ 30529/2006 ΤΝΠ Ισοκράτης.

³⁶ Γεωργιάδης Γ., Η λειτουργική κατανομή επιμέρους τομέων της επιμέλειας ανηλίκου μεταξύ των γονέων, ΧρΙΔ 2016, 73-75· ΑΠ 616/2020, ΑΠ 1612/2017 ΤΝΠ Ισοκράτης, η οποία επικύρωσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, ως προς το μέρος της με το οποίο «*ανέθεσε οριστικά την άσκηση της επιμέλειας του προσώπου των δύο ανηλίκων τέκνων [...] σε αμφοτέρους τους διαδίκους γονείς τους χωριστά και ειδικότερα 1) στον διάδικο πατέρα τους [...] τους τομείς της επιμέλειας που αναφέρονται στην εκπαίδευση, στην υγειονομική και στη φαρμακευτική περίθαλψη των ανηλίκων [...] και 2) στη διάδικο μητέρα τους [...] όλους τους λοιπούς τομείς της επιμέλειας*».

³⁷ Βλ. αναλυτικά παρακάτω, σ. 48-49.

³⁸ Βαλμαντώνης, ΕλλΔνη 2021, 1081· Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 47· Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, ΕφΑΔΠολΔ 2020, 1209· Φουντεδάκη, Πρώτες σκέψεις και παρατηρήσεις για το ν. 4800/2021, ΕλλΔνη 2021, 989.

επιμέλεια και από τους δύο γονείς³⁹, δηλαδή κάθε γονέας αποφασίζει μόνος του για το κομμάτι της επιμέλειας που του έχει ανατεθεί, ενώ, όσον αφορά στα τρέχοντα ζητήματα επιμέλειας, διαχείρισης ή επείγοντα, ο γονέας αυτός δεν είναι υποχρεωμένος να ενημερώσει προηγουμένως τον άλλο γονέα, διότι η υποχρέωση αυτή, όπως ελέχθη⁴⁰, βαρύνει μόνο την από κοινού επιμέλεια (άρθρο 1513 εδ. β' ΑΚ). Με άλλα λόγια, η λειτουργική κατανομή συνεπάγεται αποκλειστική άσκηση του συνόλου της επιμέλειας ή των επιμέρους πτυχών της, κατά παρέκκλιση από την από κοινού άσκηση.

β. Η χρονική κατανομή της γονικής μέριμνας

Η χρονική κατανομή της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας έχει την έννοια της διατήρησης συμπαγούς του περιεχομένου της και την εναλλάξ ανάθεσή της πρώτα στον ένα γονέα και έπειτα στον άλλο, έτσι ώστε κάθε γονέας να ασκεί την επιμέλεια ή το σύνολο της γονικής μέριμνας κατά χρονικά διαστήματα που επανέρχονται περιοδικά⁴¹, π.χ. ανά εβδομάδα⁴² ή ανά μήνα⁴³ ή για τις πρώτες 12 ημέρες εκάστου μηνός ο ένας γονέας και για τις υπόλοιπες ημέρες ο άλλος⁴⁴. Στο πλαίσιο της χρονικής κατανομής, το τέκνο έχει εναλλασσόμενη κατοικία στον τόπο κατοικίας του εκάστοτε ασκούντος την επιμέλεια ή τη γονική μέριμνα γονέα, ωστόσο οι δύο έννοιες (χρονική κατανομή και εναλλασσόμενη κατοικία) δεν ταυτίζονται⁴⁵. Κατά την ορθότερη άποψη, η χρονική κατανομή συνεπάγεται παρέκκλιση από τον κανόνα της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας κατ' άρθρο 1514 ΑΚ⁴⁶, αφού για τα εκάστοτε καθοριζόμενα χρονικά διαστήματα, η επιμέλεια ή το σύνολο της γονικής μέριμνας ασκείται *αποκλειστικά* από το γονέα με τον οποίο διαμένει το τέκνο εκείνη την περίοδο⁴⁷. Ο γονέας αυτός ασκεί μόνος του

³⁹ Χρησιτίδου, Η συνεπιμέλεια μετά το διαζύγιο, εισήγηση σε Συνέδριο ΕΝΔΕ, κείμενο διαθέσιμο σε www.ende.gr, 2023, σ. 7.

⁴⁰ Βλ. παραπάνω, σ. 12.

⁴¹ ΜΠρΘεσ 15942/2021 ΤΝΠ Νόμος.

⁴² ΜΠρΑθ 2237/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁴³ ΜΠρΑθ 5099/2021 ΕφΑΔΠολΔ 2021, 1485.

⁴⁴ ΜΠρΜυτιλ 54/2023 ΤΝΠ Νόμος.

⁴⁵ Βλ. σχετικά Λέκκα, ό.π., αρ. 487-490, ο οποίος υποστηρίζει ότι η εναλλασσόμενη κατοικία του τέκνου διαφέρει από τη χρονική κατανομή της άσκησης της επιμέλειας, αφού μπορεί να διαταχθεί αυτοτελώς από το δικαστήριο, χωρίς την κατανομή της άσκησης της επιμέλειας, οπότε οι γονείς εξακολουθούν να ασκούν από κοινού την επιμέλεια του παιδιού (συνεπιμέλεια), σύμφωνα με τον κανόνα της 1513 εδ. α' ΑΚ, με εξαίρεση μόνο εκείνες τις πράξεις επιμέλειας κατ' άρθρο 1513 εδ. β' ΑΚ, που μπορεί να επιχειρεί κάθε φορά μόνος του ο γονέας με τον οποίο διαμένει εκ περιτροπής το παιδί.

⁴⁶ Λέκκας, ό.π., αρ. 454.

⁴⁷ ΕφΠειρ 298/2021 ΤΝΠ Νόμος: «Κατανέμει χρονικά την άσκηση της επιμέλειας των ανήλικων τέκνων των διαδίκων [...] μεταξύ των γονέων ως εξής: Τις πρώτες έντεκα ημέρες κάθε μήνα την **αποκλειστική άσκηση** της επιμέλειας των ανωτέρω τέκνων θα έχει ο πατέρας τους και τις υπόλοιπες ημέρες εκάστου μήνα την **αποκλειστική άσκηση** της επιμέλειας αυτών θα έχει η μητέρα τους»· ΜΠρΘεσ 2792/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης· ΜΠρΘεσ 915/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης: «Ένας άλλος τρόπος

κάθε φορά τις πράξεις επιμέλειας του παιδιού για όλα τα θέματα, με εξαίρεση εκείνα που αφορούν στον πυρήνα της γονικής μέριμνας, κατ' άρθρο 1519 παρ. 1 ΑΚ⁴⁸. Η από κοινού συμμετοχή, δηλαδή η - έστω και χρονικά εναλλασσόμενη - συμμετοχή αμφοτέρων των γονέων στην άσκηση της επιμέλειας, την οποία συνεπάγεται η χρονική κατανομή⁴⁹, δεν εξασφαλίζει τη συνεπιμέλεια, η οποία, όπως ελέχθη, έχει την έννοια της συναπόφασης, δεν σημαίνει από κοινού άσκηση της επιμέλειας, αλλά μερική επιμέλεια και από τους δύο γονείς, όπως συμβαίνει και με τη λειτουργική κατανομή. Έτσι, στην πραγματικότητα, «στην κατανεμημένη (μερική) επιμέλεια τρέχουν ταυτόχρονα δύο επιμέρους επιμέλειες και από τους δύο γονείς, οι οποίοι, επειδή οι καταστάσεις που έχουν διαμορφωθεί δεν τους επιτρέπουν να συναποφασίσουν, είναι υποχρεωμένοι απλά να παρέχουν στον άλλο γονέα πληροφορίες για το πρόσωπο και την παρουσία του τέκνου, σύμφωνα με το άρθρο 1519 παρ. 3 ΑΚ»⁵⁰.

Στη θεωρία υποστηρίζεται και η αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή στο πλαίσιο του άρθρου 1514 ΑΚ, μόνη πραγματική παρέκκλιση από τον κανόνα της από κοινού άσκησης συνιστά η ανάθεση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας στον ένα γονέα ή σε τρίτο πρόσωπο, άρα, κατά την άποψη αυτή, η χρονική κατανομή της γονικής μέριμνας δεν συνιστά παρέκκλιση από την από κοινού άσκηση⁵¹. Και στη νομολογία συχνά υποστηρίζεται ότι στις περιπτώσεις χρονικής κατανομής της επιμέλειας ανατίθεται η άσκηση της επιμέλειας του τέκνου από κοινού στη μητέρα και στον πατέρα του («συνεπιμέλεια»), ενώ και η γονική μέριμνα ανήκει από κοινού στους δυο τους, οι οποίοι θα οφείλουν να φροντίζουν για την ομαλή ανάπτυξη και το καλό του τέκνου τους από κοινού⁵². Ωστόσο, και σε αυτές τις περιπτώσεις, στη συνέχεια του δικανικού συλλογισμού, γίνεται αναφορά σε αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας⁵³, με αποτέλεσμα να ενισχύεται η άποψη ότι,

κατανομής της γονικής μέριμνας, που συνιστά και αυτός κατά βάση παρέκκλιση απ' τον κανόνα της από κοινού άσκησης της επιμέλειας [...] είναι η χρονική κατανομή της άσκησης της επιμέλειας, ή εναλλασσόμενη άσκηση όλων των εκφάνσεων της γονικής μέριμνας ή της επιμέλειας ειδικότερα» ΜΠρΑΘ 39/2015 ΤΝΠ Ισοκράτης: «το κύριο αίτημα του ενάγοντος περί χρονικής κατανομής της άσκησης της γονικής μέριμνας μεταξύ των διαδίκων δεν νοείται ως από κοινού ανάθεση της σε αυτούς, όπως το εισάγει ο ενάγων, αλλά ως ανάθεση της αποκλειστικής άσκησης της στον καθένα από αυτούς για το χρονικό διάστημα που του αναλογεί». Βλ. σχετικά και Λέκκα, ό.π., αρ. 488-490 Χρηστίδου, ό.π., σ. 7-8.

⁴⁸ ΕφΠειρ 298/2021 ΤΝΠ Νόμος ΜΠρΘεσ 5400/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁴⁹ Βλ. ΜΠρΘεσ 915/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁵⁰ ΜΠρΜυτιλ 54/2023 ΤΝΠ Ισοκράτης Χρηστίδου, ό.π., σ. 7-8.

⁵¹ Κοτζάμπαση, ό.π., σ. 265-266 Νικολόπουλος, ΕφΑΔΠολΔ 2023, 722 βλ. και Σταθόπουλο, Η νέα ρύθμιση της συνεπιμέλειας, ΕλλΔνη 2021, 961, όπου υποστηρίζει ότι η καθ' ύλην και η χρονική κατανομή συνιστούν μορφές συνεπιμέλειας.

⁵² ΑΠ 78/2023 ΤΝΠ Ισοκράτης ΜΕΦΑΘ 504/2019 ΤΝΠ Νόμος ΜΠρΑΘ 542/2022 ΤΝΠ Qualex ΜΠρΠΑτρ 73/2022 ΤΝΠ Νόμος.

⁵³ Βλ. π.χ. ΑΠ 78/2023 ΤΝΠ Ισοκράτης, η οποία, ενώ αρχικά αναφέρει ότι «το συμφέρον του ανηλίκου μπορεί να επιβάλει [...] να ανατίθεται η άσκηση της επιμέλειας αυτού από κοινού στη μητέρα και τον πατέρα του, δηλαδή, να γίνεται χρονική (ή εναλλασσόμενη) κατανομή αυτής ανάμεσα στους δύο γονείς ενώ και η γονική μέριμνα να ανήκει από κοινού και στους δύο», στη συνέχεια επισημαίνει ότι

κατά τη χρονική κατανομή, ο κάθε γονέας ασκεί κατ' αποκλειστικότητα την επιμέλεια του προσώπου του τέκνου, κατά το χρόνο που του αναλογεί.

IV. Η άσκηση της γονικής μέριμνας των γεννημένων εκτός γάμου τέκνων

Σύμφωνα με το άρθρο 1515 ΑΚ, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 9 του ν. 4800/2021, η γονική μέριμνα του ανήλικου τέκνου που γεννήθηκε και παραμένει χωρίς γάμο των γονέων του, ανήκει αυτοδίκαια στη μητέρα του, η οποία είναι και η μόνη που δικαιούται να την ασκεί (άρθρο 1515 παρ. 1 εδ. α' ΑΚ). Για το χρόνο μετά την αναγνώριση του τέκνου από τον πατέρα του, γίνεται η εξής διάκριση: εάν μεν η αναγνώριση συντελέστηκε εκούσια ή δικαστικά με αγωγή του πατέρα, τότε αυτός γίνεται αυτοδίκαια φορέας της γονικής μέριμνας και την ασκεί από κοινού με τη μητέρα, χωρίς άλλη προϋπόθεση (άρθρο 1515 παρ. 1 εδ. β' ΑΚ σε συνδυασμό με άρθρο 1510 παρ. 1 ΑΚ). Επειδή, όμως, ο νομοθέτης κατανοεί ότι η συνεπιμέλεια δεν θα είναι δυνατή σε γονείς που «δεν ζουν μαζί», κατά τη διατύπωση του άρθρου 1515 παρ. 1 εδ. γ' ΑΚ, η άσκηση της γονικής μέριμνας του τέκνου τους θα ρυθμίζεται από τα άρθρα 1513 και 1514 ΑΚ, τα οποία εφαρμόζονται αναλόγως⁵⁴. Επομένως, ακόμα και αν οι γονείς δεν ζουν μαζί, η γονική μέριμνα ασκείται και πάλι κατά κανόνα από κοινού (άρθρο 1513 ΑΚ), αλλά μπορεί, κατά παρέκκλιση, να ανατεθεί αποκλειστικά στον ένα γονέα με συμφωνία των γονέων ή δικαστική απόφαση, υπό τους καθοριζόμενους στο άρθρο 1514 ΑΚ όρους, όπως ακριβώς συμβαίνει και για τα γεννημένα σε γάμο τέκνα, για το χρόνο μετά τη διακοπή της συμβίωσης, το διαζύγιο ή την ακύρωση του γάμου των γονέων τους. Επέρχεται, έτσι, πλήρης εξομοίωση ως προς την άσκηση της γονικής μέριμνας του παιδιού που γεννιέται σε γάμο, με το παιδί που γεννιέται χωρίς γάμο των γονέων του, όταν έχει αναγνωριστεί η πατρότητά του εκούσια ή δικαστικά με αγωγή που άσκησε ο πατέρας⁵⁵.

Εάν δε η αναγνώριση συντελέστηκε δικαστικά με αντιδικία του πατέρα, δηλαδή με εναγόμενο τον πατέρα, αυτός γίνεται φορέας της γονικής μέριμνας,

*«(η χρονική κατανομή) [...] συνεπάγεται ότι το παιδί έχει εναλλασσόμενη κατοικία στον τόπο κατοικίας του γονέα του, ο οποίος, στο πλαίσιο αυτό, ασκεί **μόνος του**, κάθε φορά, τις πράξεις επιμέλειας του παιδιού για όλα τα θέματα, με εξαίρεση εκείνα που αφορούν στον πυρήνα, κατ' άρθρο 1519 παρ. 1 του Α.Κ.»*. Ομοίως, η ΜΠρΑΘ 542/2022 ΤΝΠ Quallex, ενώ αρχικά αναφέρει ότι «πρέπει κατά την κρίση του παρόντος Δικαστηρίου να ανατεθεί η άσκηση της επιμέλειας των ανήλικων τέκνων των διαδίκων **από κοινού** στη μητέρα και τον πατέρα τους και συγκεκριμένα να γίνει **χρονική κατανομή** αυτής ανάμεσά τους [...]», στη συνέχεια αναφέρει ότι «ο γονέας που δεν θα ασκεί την επιμέλεια κατά το διάστημα που την **αποκλειστική** άσκηση της επιμέλειας των τέκνων έχει ο άλλος γονέας, θα μπορεί να επικοινωνεί με τα ανήλικα τέκνα καθημερινά [...]».

⁵⁴ Παντελίδου, Οι αλλαγές του ν. 4800/2021 στη γονική μέριμνα και στο δικαίωμα επικοινωνίας με το τέκνο εκτός γάμου, ΕλλΔνη 2021, 976.

⁵⁵ Βλ. περισσότερο σε Γεωργιάδη Απ., ό.π., §30 αρ. 79-84' Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό.π., σ. 283-285' Λέκκα, ό.π., αρ. 567-578.

αλλά δεν την ασκεί, ούτε αναπληρώνει τη μητέρα στην άσκησή της, εκτός αν μεσολαβήσει συμφωνία των γονέων, η οποία έχει το σκοπό και τη λειτουργία της αντίστοιχης συμφωνίας που προβλέπεται στο άρθρο 1514 παρ. 1 ΑΚ⁵⁶, ή δικαστική απόφαση, κατόπιν αίτησης του πατέρα (άρθρο 1515 παρ. 2 ΑΚ)⁵⁷. Μάλιστα, στην τελευταία αυτή περίπτωση, δεν απαιτείται να συντρέχουν οι προϋποθέσεις που απαιτούνταν υπό το προ του ν. 4800/2021 δίκαιο, ήτοι παύση της γονικής μέριμνας της μητέρας ή αδυναμία άσκησής της, αλλά αρκεί η αίτηση του πατέρα, εφόσον η έκδοση απόφασης εξυπηρετεί το συμφέρον του τέκνου. Η δικαστική απόφαση μπορεί να διατάσσει (ή η συμφωνία των γονέων μπορεί να προβλέπει) π.χ. την κατανομή της άσκησης της γονικής μέριμνας, την εξειδίκευσή της στα κατ' ιδίαν θέματα, την από κοινού με τη μητέρα άσκηση ή ακόμα και την αποκλειστική ανάθεση της γονικής μέριμνας στον πατέρα (πρβλ. άρθρο 1514 ΑΚ), εφόσον τούτο επιβάλλεται από το συμφέρον του παιδιού, ακόμη και με αντίθετη γνώμη της μητέρας. Κριτήριο για την αποκλειστική ανάθεση (από το δικαστήριο) της άσκησης της γονικής μέριμνας στον πατέρα που αντιδίκησε στην αναγνώριση του εκτός γάμου γεννηθέντος τέκνου, κατόπιν αίτησής του κατ' άρθρο 1515 παρ. 2 ΑΚ, αποτελεί η προηγούμενη συμπεριφορά του και ειδικότερα η ένταση της προηγηθείσας αντιδικίας του, η οποία, όσο πιο σφοδρή είναι, τόσο περισσότερο θα απομακρύνει το ενδεχόμενο της αποκλειστικής ανάθεσης σε αυτόν, καθώς και η συμπεριφορά του απέναντι στο τέκνο, π.χ. εάν, μετά τη δικαστική αναγνώριση, κατέβαλλε την οφειλόμενη σε αυτό διατροφή⁵⁸. Η αποκλειστική ανάθεση στον πατέρα κατ' άρθρο 1515 παρ. 2 ΑΚ, ωστόσο, δεν συνιστά παρέκκλιση από την κοινή άσκηση με την έννοια του άρθρου 1514 ΑΚ, αφού κοινή άσκηση δεν προϋπήρχε, αλλά συνιστά παρέκκλιση από τον κανόνα της αποκλειστικής άσκησης της γονικής μέριμνας από τη μητέρα του εκτός γάμου γεννηθέντος τέκνου. Εάν το συμφέρον του παιδιού δεν επιβάλλει τη λήψη απόφασης, το δικαστήριο απορρίπτει το αίτημα του πατέρα και ισχύει ο κανόνας της άσκησης της γονικής μέριμνας μόνο από τη μητέρα (άρθρο 1515 παρ. 1 εδ. α' ΑΚ).

Β' ΜΕΡΟΣ: Η έννοια και οι τρόποι θεμελίωσης της αποκλειστικής άσκησης της γονικής μέριμνας

Ι. Η έννοια της αποκλειστικής άσκησης της γονικής μέριμνας

Με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε, η αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας, σε αντιδιαστολή προς την από κοινού άσκηση (άρθρα 1510 και 1513 ΑΚ), σημαίνει ότι ο γονέας στον οποίο έχει

⁵⁶ Λέκκας, ό.π., αρ. 590.

⁵⁷ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 83' Λέκκας, ό.π., αρ. 579 επ.

⁵⁸ Παντελίδου, ΕλλΔνη 2021, 977' Φουντεδάκη, Το νέο δίκαιο των σχέσεων γονέων και παιδιών, σ. 63.

αυτή ανατεθεί, αποφασίζει μόνος του για κάθε ζήτημα που αφορά στην επιμέλεια ή στο σύνολο της γονικής μέριμνας αντίστοιχα, με εξαίρεση τα ζητήματα που ανήκουν στον «πυρήνα» της γονικής μέριμνας (άρθρο 1519 ΑΚ), για τα οποία απαιτείται συναπόφαση των γονέων. Συναντάται όχι μόνο σε περιπτώσεις ανάθεσης της άσκησης της γονικής μέριμνας αποκλειστικά στον ένα γονέα ή σε τρίτο, αλλά και σε περιπτώσεις λειτουργικής ή χρονικής κατανομής της άσκησης της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας. Η αποκλειστική άσκηση μπορεί να αναφέρεται στην επιμέλεια ή στο σύνολο της γονικής μέριμνας τέκνων γεννημένων σε γάμο ή τέκνων γεννημένων εκτός γάμου (εφόσον τα τελευταία έχουν αναγνωριστεί εκούσια ή δικαστικά με πρωτοβουλία του πατέρα και οι γονείς δεν ζουν μαζί) και αποφασίζεται από τους γονείς με συμφωνία κατ' άρθρο 1514 παρ. 1 ΑΚ ή κατ' άρθρο 1441 παρ. 2 ΑΚ, εφόσον πρόκειται για συναινετικό διαζύγιο ή με πρακτικό διαμεσολάβησης ή διατάσσεται από το δικαστήριο κατ' άρθρο 1514 παρ. 2 ΑΚ, στο πλαίσιο ρύθμισης της άσκησης της γονικής μέριμνας κατά παρέκκλιση από τον κανόνα της από κοινού άσκησης του άρθρου 1513 ΑΚ. Η αποκλειστική άσκηση μπορεί, ακόμη, να αναφέρεται στην επιμέλεια ή στο σύνολο της γονικής μέριμνας τέκνων γεννημένων εκτός γάμου, τα οποία αναγνωρίστηκαν δικαστικά με αντιδικία του πατέρα, εφόσον υπάρχει συμφωνία των γονέων για αποκλειστική άσκηση της γονικής μέριμνας από τον πατέρα ή εφόσον ο τελευταίος υπέβαλε αίτηση για ανάθεση της γονικής μέριμνας αποκλειστικά στον ίδιο, κατ' άρθρο 1515 παρ. 2 ΑΚ, κατά παρέκκλιση από τον κανόνα της αποκλειστικής άσκησης της γονικής μέριμνας από τη μητέρα του εκτός γάμου γεννηθέντος τέκνου. Ο γονέας στον οποίο δεν έχει ανατεθεί, εν όλω ή εν μέρει, η άσκηση της γονικής μέριμνας, έχει δικαίωμα να ζητεί από τον άλλο πληροφορίες για το πρόσωπο και την περιουσία του τέκνου (άρθρο 1519 παρ. 3 ΑΚ), ώστε να μην αποξενώνεται από το παιδί, αλλά και να προστατεύεται το συμφέρον του παιδιού έναντι του κινδύνου ανεξέλεγκτης άσκησης της επιμέλειας από τον άλλο γονέα⁵⁹.

Δεν συνιστά αποκλειστική άσκηση της γονικής μέριμνας με την εδώ αναλυόμενη έννοια η διενέργεια πράξεων από τον ένα γονέα βάσει άτυπης συμφωνίας μεταξύ των γονέων κατ' άρθρο 1512 ΑΚ, η οποία προϋποθέτει την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας και αναλύθηκε παραπάνω⁶⁰. Το ίδιο ισχύει και για τις πράξεις του άρθρου 1516 παρ. 1 εδ. α' ΑΚ, οι οποίες διενεργούνται από τον ένα γονέα, και πάλι στο πλαίσιο της από κοινού άσκησης, είτε διαρκούσης της έγγαμης συμβίωσης, είτε μετά τη διάσπασή της, κατόπιν όμως ενημέρωσης του έτερου γονέα (άρθρο 1513 εδ. β' ΑΚ), όπως αναλύθηκε παραπάνω⁶¹.

Σε κάθε περίπτωση, η ρύθμιση της άσκησης της γονικής μέριμνας μετά τη διακοπή της συμβίωσης, το διαζύγιο ή την ακύρωση του γάμου, τελεί υπό την

⁵⁹ Λέκκας, ό.π., αρ. 511.

⁶⁰ Βλ. παραπάνω, σ. 12.

⁶¹ Βλ. παραπάνω, σ. 12.

προϋπόθεση ότι αμφότεροι οι γονείς είναι εν ζωή, σύμφωνα και με το γράμμα του άρθρου 1513 ΑΚ («εφόσον ζουν και οι δύο γονείς»), ενώ σε περίπτωση θανάτου, κήρυξης σε αφάνεια ή έκπτωσης κατ' άρθρο 1537 ΑΚ του ενός γονέα, είτε πριν τη διάσπαση της έγγαμης συμβίωσης είτε μετά τη διάσπασή της και την τυχόν αποκλειστική ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας στον γονέα αυτόν (άρθρο 1514 ΑΚ), εφαρμόζεται το άρθρο 1510 παρ. 2 ΑΚ, σύμφωνα με το οποίο ο γονέας αυτός παύει οριστικά να είναι φορέας της γονικής μέριμνας και η άσκησή της αποκτάται αυτοδικαίως από τον άλλο γονέα, χωρίς να χρειάζεται νέα δικαστική κρίση⁶². Ομοίως, στις περιπτώσεις που η άσκηση της γονικής μέριμνας, μετά τη διάσπαση της έγγαμης συμβίωσης, έχει ανατεθεί αποκλειστικά στον ένα γονέα και στη συνέχεια αυτός αδυνατεί να την ασκήσει για πραγματικούς ή νομικούς λόγους (άρθρο 1510 παρ. 3 εδ. α' ΑΚ), υποστηρίζεται ότι ο άλλος γονέας ασκεί μόνος του τη γονική μέριμνα αυτοδικαίως, δυνάμει του άρθρου 1510 παρ. 3 ΑΚ⁶³. Σε περίπτωση που, πριν τη διάσπαση της έγγαμης συμβίωσης, έχει αφαιρεθεί η άσκηση της γονικής μέριμνας από τον ένα γονέα, λόγω κακής άσκησης, και έχει ανατεθεί αποκλειστικά στον άλλο γονέα (άρθρο 1532 παρ. 3 ΑΚ), είναι δυνατή η εφαρμογή του άρθρου 1514 ΑΚ μετά τη διάσπαση της έγγαμης συμβίωσης και η επανεξέταση του ζητήματος της άσκησης της γονικής μέριμνας, ακόμα και η αποκλειστική ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας στον γονέα από τον οποίο αυτή αφαιρέθηκε. Αντιστρόφως, αν η άσκηση της γονικής μέριμνας έχει ανατεθεί στον ένα γονέα με βάση το άρθρο 1514 ΑΚ, στη συνέχεια, εάν αυτός προβαίνει σε κακή άσκησή της, μπορεί να εφαρμοστεί εναντίον του το άρθρο 1532 παρ. 3 ΑΚ, να αφαιρεθεί από αυτόν η άσκηση και να ανατεθεί αποκλειστικά στον άλλο γονέα ή σε τρίτο⁶⁴.

⁶² Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό.π., σ. 300, 319· Λέκκας, ό.π., αρ. 175· βλ. Κουμάντο, Οικογενειακό Δίκαιο ΙΙ, 1989, σ. 183, ο οποίος υποστηρίζει ότι, στην περίπτωση του (τότε ισχύοντος) άρθρου 1513 ΑΚ, υπάρχει ανάθεση στον ένα γονέα κατά προτίμησή του απέναντι στον άλλον, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει αφαίρεση από τον άλλον ως αποδοκιμασία, γι' αυτό η επάνοδος της γονικής μέριμνας στον άλλο γονέα δεν χρειάζεται νέα κρίση του δικαστηρίου, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στην περίπτωση του άρθρου 1532 ΑΚ.

⁶³ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 45· Λέκκας, ό.π., αρ. 175. Αντίθετη η Αγαλλοπούλου, ό.π., άρθρα 1513-1514 αρ. 58-60, η οποία υποστηρίζει ότι, εφόσον η άσκηση της γονικής μέριμνας έχει ανατεθεί στον ένα γονέα με δικαστική απόφαση, απαιτείται δικαστική απόφαση κατ' άρθρο 1536 ΑΚ για την ανάθεση της άσκησής της στον άλλο γονέα· αντίθετη και η Παντελίδου, Το διαζύγιο και οι συνέπειές του (3^η έκδ.), 2022, σ. 322-323 αρ. 198· βλ. και Παπαδημητρίου Γ., Οικογενειακό Δίκαιο, 1997, σ. 742-743· βλ. και ΜΕΦΘεσ 1617/2021 ΤΝΠ Νόμος, η οποία ρύθμισε την άσκηση της επιμέλειας του προσώπου των ανήλικων τέκνων των εν διαστάσει συζύγων, διατάσσοντας τη χρονική κατανομή της, παρότι συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις αυτοδικαίως άσκησης της γονικής μέριμνας από τον πατέρα, κατ' άρθρο 1510 παρ. 3 ΑΚ (απουσία της έχουσας την αποκλειστική προσωρινή επιμέλεια των τέκνων μητέρας για μικρά χρονικά διαστήματα, λόγω της εργασίας της ως αεροσυνοδού). Πρβλ. ΜΠρΖακ 63/2021 ΤΝΠ Νόμος, η οποία ανέθεσε προσωρινά την αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας του προσώπου των ανήλικων τέκνων των διαδίκων-γονέων στην αιτούσα μητέρα, κρίνοντας ότι αυτή είναι «η μόνη εκ των πραγμάτων δυνατή λύση», παρότι συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις αυτοδικαίως άσκησης της επιμέλειας από τη μητέρα, κατ' άρθρο 1510 παρ. 3 ΑΚ (πραγματική αδυναμία του καθ' ου πατέρα να συμπράξει στην άσκηση της επιμέλειας, λόγω έκτισης ποινής φυλάκισης).

⁶⁴ Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό.π., σ. 378-379· Λαδογιάννης, ό.π., άρθρα 1513-1514 αρ. 3.

II. Οι τρόποι θεμελίωσης της αποκλειστικής άσκησης της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας μετά το ν. 4800/2021

1. Συμφωνία των γονέων

Η αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας μπορεί να θεμελιωθεί, κατά πρώτον, με συμφωνία μεταξύ των γονέων, η οποία καταρτίζεται μετά τη διάσταση των συζύγων ή τη λύση του γάμου με διαζύγιο κατ' αντιδικία ή την ακύρωση του γάμου. Η συμφωνία αυτή, κατά το άρθρο 1514 παρ. 1 ΑΚ, καταρτίζεται με έγγραφο βέβαιης χρονολογίας, το οποίο, κατά μία άποψη, αποτελεί νόμιμο συστατικό τύπο και τυχόν παράλειψή του συνεπάγεται ακυρότητα της συμφωνίας⁶⁵, κατ' άλλη δε άποψη, η επίκληση της ακυρότητας της συμφωνίας που καταρτίστηκε με απλό έγγραφο ή σιωπηρά, με τήρηση ορισμένης συμπεριφοράς, πιθανόν να κριθεί καταχρηστική⁶⁶. Η συμφωνία του άρθρου 1514 παρ. 1 ΑΚ έχει ισχύ για τουλάχιστον δύο (2) έτη και παρατείνεται αυτοδικαίως, εκτός αν κάποιος από τους γονείς δηλώσει εγγράφως στον άλλο γονέα, πριν τη λήξη του συμφωνημένου χρόνου, ότι δεν επιθυμεί την παράτασή της. Συνεπώς, οι γονείς μπορούν να συμφωνήσουν μεγαλύτερη διάρκεια της συμφωνίας τους, η οποία παρατείνεται αυτοδικαίως, αν δεν δηλώσει ο ένας γονέας προς τον άλλον ότι δεν επιθυμεί την παράτασή της πριν από τη λήξη του συμφωνημένου χρόνου⁶⁷. Οι γονείς έχουν, ακόμη, τη δυνατότητα να τροποποιήσουν τη συμφωνία τους σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο, ακόμη και πριν τη λήξη της ορισθείσας συμβατικής διάρκειας, ενώ υποστηρίζεται ότι η συμφωνία μπορεί να τροποποιηθεί και από το δικαστήριο, εφόσον γίνει προσφυγή σε αυτό από οποιονδήποτε γονέα υπό τους όρους του άρθρου 1514 παρ. 2 ΑΚ⁶⁸. Σε περίπτωση λήξης της συμφωνίας των γονέων, καθώς και σε περίπτωση ακυρότητάς της, ισχύει ο κανόνας της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας (άρθρο 1513 ΑΚ).

Στις περιπτώσεις που επίκειται η λύση του γάμου με συναινετικό διαζύγιο, η συμφωνία των γονέων για την κατανομή της γονικής μέριμνας, την επιμέλεια, τον τόπο διαμονής, την επικοινωνία και τη διατροφή των ανηλίκων τέκνων, στην οποία μπορεί να προβλέπεται αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας από τον ένα γονέα, καταρτίζεται κατ' άρθρο 1441 παρ. 2 ΑΚ υποχρεωτικά, είτε με τη συμφωνία των συζύγων περί λύσης του γάμου τους είτε με άλλη συμφωνία και υποβάλλεται στον προβλεπόμενο από το άρθρο 1441 ΑΚ τύπο, το οποίο, μετά την τροποποίησή του από το άρθρο 4 του ν. 4800/2021, ορίζει ότι η συμφωνία για την άσκηση της γονικής μέριμνας καταρτίζεται μεταξύ των συζύγων εγγράφως ή με κοινή ψηφιακή δήλωση και υποβάλλεται από αυτούς με την

⁶⁵ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 49. Λέκκας, ό.π., αρ. 415.

⁶⁶ Φουντεδάκη, ό.π., σ. 49.

⁶⁷ Λέκκας, ό.π., αρ. 417, 419.

⁶⁸ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 50.

παρουσία ή με ψηφιακή σύμπραξη πληρεξούσιου δικηγόρου αντίστοιχα για καθέναν από αυτούς. Όταν η συμφωνία είναι έγγραφη, υπογράφεται από τους ίδιους και από τους πληρεξούσιους δικηγόρους τους ή μόνο από τους τελευταίους, εφόσον είναι εφοδιασμένοι με ειδικό πληρεξούσιο. Η πληρεξουσιότητα πρέπει να έχει δοθεί μέσα στον τελευταίο μήνα πριν από την υπογραφή της συμφωνίας. Η έγγραφη συμφωνία για τη λύση του γάμου, καθώς και κάθε χωριστή συμφωνία για την κατανομή της γονικής μέριμνας, την επιμέλεια, τον τόπο διαμονής, την επικοινωνία και τη διατροφή των ανηλίκων τέκνων, στην οποία μπορεί να προβλέπεται αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας από τον ένα γονέα, υποβάλλονται από τους πληρεξούσιους δικηγόρους του κάθε συζύγου μαζί με τα ειδικά πληρεξούσια σε συμβολαιογράφο. Ο συμβολαιογράφος συντάσσει πράξη με την οποία βεβαιώνει τη λύση του γάμου, επικυρώνει τις συμφωνίες των συζύγων και τις ενσωματώνει σε αυτή. Τη συμβολαιογραφική πράξη υπογράφουν ή εγκρίνουν με ηλεκτρονικά μέσα οι σύζυγοι και οι πληρεξούσιοι δικηγόροι τους ή μόνο οι τελευταίοι, εφόσον είναι εφοδιασμένοι με ειδικό πληρεξούσιο. Η κατάρτιση της συμβολαιογραφικής πράξης της παρ. 4 του άρθρου 1441 ΑΚ απέχει τουλάχιστον δέκα (10) ημέρες από την έγγραφη συμφωνία των συζύγων ή την κοινή ψηφιακή δήλωση. Η ημερομηνία της έγγραφης συμφωνίας των συζύγων αποδεικνύεται με βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής αυτών. Βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής των συζύγων δεν απαιτείται στην περίπτωση υποβολής κοινής ψηφιακής δήλωσης. Όταν η βεβαίωση αφορά στην επιμέλεια, επικοινωνία και διατροφή των ανηλίκων τέκνων, η πράξη αποτελεί εκτελεστό τίτλο, εφόσον έχουν συμπεριληφθεί στη συμφωνία οι ρυθμίσεις των άρθρων 950 και 951 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Η συμφωνία έχει ισχύ για τουλάχιστον δύο (2) έτη και παρατείνεται αυτοδικαίως, εκτός αν κάποιος από τους γονείς δηλώσει εγγράφως στον άλλο γονέα, πριν τη λήξη του συμφωνημένου χρόνου, ότι δεν επιθυμεί την παράτασή της. Μετά τη λήξη ισχύος της επικυρωμένης συμφωνίας, μπορεί να ρυθμίζονται η επιμέλεια, η επικοινωνία και η διατροφή των τέκνων για περαιτέρω χρονικό διάστημα με νέα συμφωνία και με την ίδια διαδικασία, ενώ υποστηρίζεται ότι η νέα αυτή συμφωνία μπορεί να καταρτιστεί με τον ελάχιστο τύπο του άρθρου 1514 παρ. 1 ΑΚ (έγγραφο βέβαιης χρονολογίας), αφού δεν συνδέεται με τη συμφωνία περί λύσης του γάμου⁶⁹, επομένως δεν συντρέχει ανάγκη τήρησης του αυστηρού τύπου του άρθρου 1441 ΑΚ⁷⁰.

⁶⁹ Για την οποία ο συμβολαιογραφικός τύπος είναι συστατικός, βλ. Σταμπέλου, Ο τύπος στις δικαιοπραξίες του Οικογενειακού Δικαίου, σε ΤιμΤ για τον Καθηγητή Παναγιώτη Αλ. Παπανικολάου, 2020, σ. 1077-1078.

⁷⁰ Λέκκας, ό.π., αρ. 420.

2. Πρακτικό διαμεσολάβησης ή δικαστική απόφαση

Η αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας μπορεί, ακόμη, να θεμελιωθεί με δικαστική απόφαση, κατόπιν προσφυγής οποιουδήποτε από τους γονείς στο δικαστήριο, με κατάθεση είτε αίτησης ασφαλιστικών μέτρων με αίτημα έκδοσης προσωρινής διαταγής, είτε αγωγής, ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου⁷¹. Εννοείται ότι, εφόσον οι γονείς ακολουθήσουν τη δικαστική οδό, υφίσταται η δυνατότητα θεμελίωσης αποκλειστικής άσκησης της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας κατόπιν δικαστικής επικύρωσης πρακτικού συμβιβασμού των διαδίκων-γονέων, υπό τους όρους του άρθρου 293 ΚΠολΔ, το οποίο (πρακτικό συμβιβασμού) επιφέρει την κατάργηση της δίκης⁷². Η δικαστική προσφυγή, όμως, επιτρέπεται μόνο εφόσον συντρέχουν οι δύο προϋποθέσεις που τάσσει το άρθρο 1514 παρ. 2 ΑΚ, ήτοι α) αδυναμία λειτουργίας της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας και β) προηγούμενη αποτυχημένη προσπάθεια εξεύρεσης λύσης μέσω του θεσμού της διαμεσολάβησης. Ο νομοθέτης, δηλαδή, επιφυλάσσει στο δικαστήριο επικουρικό ρόλο, το οποίο επιλαμβάνεται μόνο σε συγκεκριμένες, αναφερόμενες στο νόμο, περιπτώσεις, δείχνοντας εμπιστοσύνη στις συμφωνίες των γονέων, θεωρώντας ότι αυτοί γνωρίζουν το συμφέρον του τέκνου καλύτερα από όλους⁷³.

α. Αδυναμία λειτουργίας της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας

Η αδυναμία της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας πρέπει να εκληφθεί υπό την έννοια της αδυναμίας συνεννόησης και λήψης κοινών αποφάσεων⁷⁴, η οποία (αδυναμία) οφείλεται, κατά το άρθρο 1514 παρ. 2 ΑΚ, στη διαφωνία των γονέων. Η έννοια της διαφωνίας υποστηρίζεται ότι περιλαμβάνει τόσο την εξ αρχής και γενική διαφωνία με το σύστημα της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας, όσο και τη συστηματική και επαναλαμβανόμενη διαφωνία στη λήψη αποφάσεων για επιμέρους θέματα⁷⁵. Κατ' άλλη εκδοχή, ως «διαφωνία» πρέπει να νοηθεί η διάσταση απόψεων που έχει τέτοια έκταση, ώστε να αφορά το μεγαλύτερο μέρος των θεμάτων που υπάγονται στη γονική μέριμνα, ενώ η διαφωνία ως προς συγκεκριμένα επιμέρους ζητήματα μπορεί να επιλυθεί από το δικαστήριο με βάση το άρθρο 1512 ΑΚ ή να οδηγήσει σε εξειδίκευση του τρόπου

⁷¹ Σχετικά με την αρμοδιότητα του δικαστηρίου και άλλα δικονομικά ζητήματα, βλ. περισσότερα παρακάτω, σ. 57.

⁷² ΕφΠειρ 125/2023 ΤΝΠ Νόμος.

⁷³ Σταμπέλου, Σκέψεις για το Σχέδιο Νόμου: «Μεταρρυθμίσεις αναφορικά με τις σχέσεις γονέων - τέκνων», ΕφΑΔΠολΔ 2021, 387.

⁷⁴ Νικολόπουλος, ΕφΑΔΠολΔ 2023, 723' για περιπτώσεις αδυναμίας συνεννόησης των γονέων, βλ. ενδεικτικά ΜΕΦΠατρ 124/2022 ΤΝΠ Νόμος' ΜΠρΗλείας 286/2022, ΜΠρΑλεξ 221/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁷⁵ Φουντεδάκη, ό.π., σ. 51.

άσκησης της (κοινής) γονικής μέριμνας με βάση το άρθρο 1514 παρ. 3 στοιχ. α' ΑΚ⁷⁶. Ως ενδεικτικές περιπτώσεις διαφωνίας αναφέρει το άρθρο 1514 παρ. 2 ΑΚ την αδιαφορία ή τη μη σύμπραξη των γονέων (ή του ενός από αυτούς) για την κοινή άσκηση της γονικής μέριμνας ή τη μη τήρηση των συμφωνιών που έχουν καταρτιστεί μεταξύ τους για τον τρόπο άσκησης της γονικής μέριμνας ή την αντίθεση των συμφωνιών αυτών ή γενικότερα του τρόπου άσκησης της γονικής μέριμνας αντίθετα προς το συμφέρον του τέκνου. Οι λόγοι για τους οποίους δεν μπορεί να λειτουργήσει η κοινή μέριμνα μπορεί να είναι είτε ανυπαίτιοι για τον έναν ή και τους δύο γονείς (π.χ. διαφορετικές απόψεις σε θέματα ανατροφής, διαπαιδαγώγησης, θρησκευτικής παιδείας, μεγάλη απόσταση του τόπου διαμονής των δύο γονέων, έντονη επαγγελματική απασχόληση του ενός γονέα, μακροχρόνια απουσία του ενός γονέα για επαγγελματικούς ή άλλους λόγους) είτε υπαίτιοι (λ.χ. χρησιμοποίηση της άσκησης της επιμέλειας ως πρόσχημα για την εκδήλωση αισθημάτων εκδίκησης του άλλου γονέα, για την απόσπαση αθέμιτης οικονομικής ωφέλειας σε βάρος του άλλου γονέα, ψευδείς καταγγελίες εγκλημάτων κατά της γενετήσιας αξιοπρέπειας του τέκνου κ.λ.π.)⁷⁷. Η αδυναμία της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας είναι στοιχείο της βάσης της αγωγής του άρθρου 1514 παρ. 2 ΑΚ (άρθρο 216 παρ. 1 στοιχ. α' ΚΠολΔ), με συνέπεια η αγωγή να είναι αόριστη ή νόμω αβάσιμη, αν δεν αναφέρεται καθόλου στο στοιχείο αυτό ή αν αναφέρεται χωρίς καμία εξειδίκευση σε επιμέρους περιστατικά που το συγκροτούν, ήτοι εάν δεν περιέχει το δικόγραφο τις ειδικές εκείνες συνθήκες παρέκκλισης από τον κανόνα της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας. Αυτό το σημείο συνιστά μια σημαντική διαφορά με το προϊσχύον δίκαιο, κατά το οποίο με μόνο το χωρισμό των γονέων ο καθένας από αυτούς μπορούσε να προσφύγει στο Δικαστήριο και να ζητήσει τη ρύθμιση - ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας⁷⁸. Η εξειδίκευση σε επιμέρους περιστατικά της αδυναμίας συνεργασίας κατά την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας και η πρακτική τεκμηρίωσή της, ώστε το δικαστήριο να αναθέσει την επιμέλεια στον ένα γονέα, μπορεί να γίνει π.χ. με επίδοση εξωδίκων ή ανταλλαγή ηλεκτρονικών μηνυμάτων, τα οποία περιέχουν προτάσεις του ενός γονέα προς τον άλλο για λήψη κοινών αποφάσεων και παρατίθενται αναλυτικά στο ιστορικό της αγωγής ή της αίτησης ασφαλιστικών μέτρων, ώστε αυτή να είναι ορισμένη⁷⁹. Δεν αποκλείεται, πάντως, από το νόμο να ανάγεται η τεκμηρίωση της αδυναμίας της από κοινού άσκησης όχι μόνο στις ενδεικτικά αναφερόμενες στο άρθρο 1514 παρ. 2 περιστάσεις (αδιαφορία, μη σύμπραξη του ενός γονέα κλπ.), αλλά και σε γεγονότα του παρελθόντος, όπως περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, αλλά και άλλα περιστατικά που καταδεικνύουν αδυναμία συνεννόησης μεταξύ των

⁷⁶ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 52.

⁷⁷ ΜΠρΘεσ 5400/2022, ΜΠρΘεσ 915/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁷⁸ ΜΠρΘεσ 915/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁷⁹ Νικολόπουλος, ΕφΑΔΠολΔ 2023, 724.

γονέων⁸⁰, π.χ. η αυθαίρετη ανάληψη πρωτοβουλιών από τον ένα γονέα, η παραβίαση των ορίων επιχείρησης πράξεων μόνο από τον ένα γονέα (άρθρα 1513 εδ. β' και 1516 ΑΚ), η παραβίαση της υποχρέωσης ενημέρωσης του άλλου γονέα για πράξεις επιμέλειας που επιτρεπτά επιχειρεί μόνος του ο ένας γονέας (άρθρο 1513 εδ. β' ΑΚ), η διατάραξη της ομαλής καθημερινότητας του παιδιού, οι επεμβάσεις στη ζωή του άλλου γονέα⁸¹.

β. Διαμεσολάβηση

Αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 1514 παρ. 2 ΑΚ και δεν ασκείται ενδοοικογενειακή βία⁸², καθένας από τους γονείς, κατά το γράμμα της διάταξης, «προσφεύγει σε διαμεσολάβηση». Κατά την κρατούσα στη θεωρία άποψη, η προσφυγή σε διαμεσολάβηση είναι προϋπόθεση της παροχής έννομης προστασίας⁸³, και μάλιστα της οριστικής έννομης προστασίας, αφού τυχόν αποδοχή της άποψης αυτής και για τις αιτήσεις ασφαλιστικών μέτρων θα ήταν ασύμβατη με την ανάγκη για ταχεία παροχή της προσωρινής έννομης προστασίας⁸⁴. Μάλιστα, στο πλαίσιο της ανωτέρω άποψης περί υποχρεωτικότητας της διαμεσολάβησης, υποστηρίζεται ότι, ως «προσφυγή» στη διαμεσολάβηση, πρέπει να νοηθεί η απλή πρωτοβουλία του ενός γονέα για κοινή προσφυγή στη διαμεσολάβηση⁸⁵ και, εάν η άλλη πλευρά δεν συμπράξει, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι η απαίτηση του νομοθέτη έχει ικανοποιηθεί⁸⁶. Επίσης, ως διαμεσολάβηση στο άρθρο 1514 παρ. 2 ΑΚ δεν νοείται μόνο η υποχρεωτική αρχική συνεδρία του άρθρου 6 του ν. 4640/2019, στην οποία αναμφισβήτητα υπάγονται οι διαφορές που αφορούν τη διαφωνία των γονέων κατά την κοινή άσκηση από αυτούς της γονικής τους μέριμνας (άρθρο 6 παρ. 1 στοιχ. α' ν. 4640/2019 σε συνδυασμό με άρθρο 592 παρ. 3 στοιχ. β' ΚΠολΔ),

⁸⁰ Φουντεδάκη, ό.π., σ. 52.

⁸¹ Λέκκας, ό.π., αρ. 424.

⁸² Ως προς την οποία εφαρμόζεται η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας, η οποία έχει κυρωθεί με το ν. 4531/2018 (ΦΕΚ 62/5.4.2018), το άρθρο 48 της οποίας έχει ως εξής: «Απαγόρευση των υποχρεωτικών εναλλακτικών διαδικασιών επίλυσης της διαφοράς ή επιβολής ποινής. 1. Τα Μέρη θα λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα που αποσκοπούν στην απαγόρευση των υποχρεωτικών εναλλακτικών διεργασιών επίλυσης της διαφοράς, συμπεριλαμβανομένης της διαμεσολάβησης και του συμβιβασμού, αναφορικά με όλες τις μορφές βίας που καλύπτονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης [...]».

⁸³ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 54' Γιαννόπουλος, Δικονομικά ζητήματα από τη μεταρρύθμιση του οικογενειακού δικαίου με το ν. 4800/2021, Αρμ 2022, 193-194, όπου εκφράζει ενδοιασμούς αναφορικά με τη συμβατότητα της υποχρεωτικής υποβολής των μερών στη διαμεσολάβηση προς τα άρθρα 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ (δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης) και 20 Συντ. (έννομη προστασία, δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης) Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό.π., σ. 321' Φουντεδάκη, ό.π., σ. 52.

⁸⁴ Γιαννόπουλος, Αρμ 2022, 197.

⁸⁵ Φουντεδάκη, Παρατηρήσεις στις αποφάσεις ΜΠρΑθ 5345/2021, ΜΠρΑθ 5099/2021 και ΜΠρΑθ 4648/2021, ΕφΑΔΠολΔ 2021, 1495.

⁸⁶ Γιαννόπουλος, Αρμ 2022, 197.

αλλά η διάταξη αναφέρεται μάλλον στην εκούσια διαμεσολάβηση του άρθρου 5 του ν. 4640/2019⁸⁷, επομένως ανακύπτει το ερώτημα εάν, μετά την αποτυχία της διαδικασίας διαμεσολάβησης, πρέπει να διενεργηθεί και υποχρεωτική αρχική συνεδρία⁸⁸. Κατά μία άποψη, η ρύθμιση του άρθρου 1514 παρ. 2 ΑΚ δεν καταργεί τη ρύθμιση του άρθρου 6 παρ. 1 στοιχ. α' ν. 4640/2019, επομένως, αν η διαδικασία της διαμεσολάβησης δεν τελεσφορήσει, η υπόθεση θα πρέπει να διέλθει και από το στάδιο της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας⁸⁹. Κατ' άλλη άποψη, μετά την αποτυχία της διαμεσολάβησης, δεν απαιτείται η διενέργεια και υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας, για λόγους ταχύτητας και αποτελεσματικότητας της διαδικασίας προς το σκοπό της εξυπηρέτησης του συμφέροντος του παιδιού, οπότε δεν απαιτείται η προσκόμιση πρακτικού υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας, για το παραδεκτό της συζήτησης της αγωγής που θα ασκηθεί⁹⁰.

Σχετικά με την υποχρεωτικότητα ή μη της διαμεσολάβησης του άρθρου 1514 παρ. 2 ΑΚ, υποστηρίζεται και η άποψη ότι η διενέργεια της διαμεσολάβησης είναι προαιρετική, καθώς η διατύπωση της σχετικής διάταξης του άρθρου 1514 παρ. 2 ΑΚ («καθénas από τους γονείς προσφεύγει σε διαμεσολάβηση») δεν είναι επιτακτική, αλλά εμπεριέχει σύσταση προς τους γονείς, ώστε αυτοί να ενθαρρύνονται στην εξωδικαστική επίλυση των διαφορών τους⁹¹. Εάν οι γονείς δεν προσφύγουν προαιρετικά στη διαμεσολάβηση, τότε πρέπει να γίνει υποχρεωτική αρχική συνεδρία του άρθρου 6 του ν. 4640/2019 και να προσκομιστεί το σχετικό πρακτικό στο δικαστήριο με τις προτάσεις, για το παραδεκτό της συζήτησης της αγωγής⁹². Όσον αφορά, πάντως, στη δικαστηριακή πρακτική, τα δικαστήρια φαίνεται να αρκούνται, για το παραδεκτό της συζήτησης της αγωγής, στην προσκόμιση του κατ' άρθρο 3 παρ. 2 ν. 4640/2019, προηγούμενου της άσκησης της αγωγής, ενημερωτικού εγγράφου για τη δυνατότητα επίλυσης της διαφοράς με διαμεσολάβηση, καθώς και του κατ' άρθρο 7 παρ. 4 ν. 4640/2019 πρακτικού περάτωσης της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας⁹³. Ωστόσο, έχει υποστηριχθεί και η άποψη ότι, εφόσον προσκομιστεί το πρακτικό περάτωσης της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας στο δικαστήριο με τις προτάσεις, η τυχόν παράλειψη έγγραφης

⁸⁷ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 54' Γιαννόπουλος, Αρμ 2022, 193.

⁸⁸ Βλ. όμως ΜΠρΠατρ 322/2023 ΤΝΠ Νόμος, η οποία μάλλον υπολαμβάνει ότι ως διαμεσολάβηση του άρθρου 1514 § 2 εδ. α' ΑΚ νοείται η υποχρεωτική αρχική συνεδρία: «Για δε το παραδεκτό της συζήτησης, ο ενάγων προσκομίζει με τις έγγραφες προτάσεις του το από 20-9-2022 πρακτικό περάτωσης υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας διαμεσολάβησης κατά τις διατάξεις των άρθρων 6 περ. α' και 7 § 4 του Ν. 4640/2019 [...], ενώ προκύπτει ότι απέτυχε η προσφυγή των διαδίκων σε διαμεσολάβηση, που απαιτεί το άρθρο 1514 § 2 εδ. α' του ΑΚ, όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του με το άρθρο 8 του Ν. 4800/2021, σε συνδυασμό με το άρθρο 4 § 1 περ. 4 του Ν. 4640/2019, επειδή προσκομίζεται το από 20-9-2022 πρακτικό».

⁸⁹ Γιαννόπουλος, Αρμ 2022, 196.

⁹⁰ Λέκκας, ό.π., αρ. 440-441.

⁹¹ Λέκκας, ό.π., αρ. 442' Νικολόπουλος, ΕφΑΔΠολΔ 2023, 725.

⁹² Λέκκας, ό.π., αρ. 443.

⁹³ ΜΠρΠατρ 236/2023 ΤΝΠ Νόμος' ΜΠρΘεσ 5400/2022, ΜΠρΘεσ 915/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης' ΜΠρΠατρ 681/2022, ΜΠρΠατρ 73/2022 ΤΝΠ Νόμος.

ενημέρωσης εκ μέρους του πληρεξουσίου δικηγόρου του κάθε γονέα για τη δυνατότητα διαμεσολαβητικής διευθέτησης της διαφοράς κατ' άρθρο 3 παρ. 2 ν. 4640/2019, δεν έχει ως συνέπεια το απαράδεκτο της συζήτησης της αγωγής, καθώς, κατά την υποχρεωτική αρχική συνεδρία, τα μέρη ενημερώθηκαν για τη διαμεσολάβηση ως θεσμό και διαδικασία, καθώς και για τη δυνατότητα επίλυσης της επίδικης διαφοράς, επομένως ο σκοπός του νομοθέτη, ήτοι η ενημέρωση των διαδίκων, επιτεύχθηκε μέσω της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας⁹⁴.

Εάν κατά τη διαμεσολάβηση επιτευχθεί συμφωνία των γονέων για (λειτουργική ή χρονική) κατανομή της γονικής μέριμνας ή για ανάθεση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας αποκλειστικά στον έναν εξ αυτών, συντάσσεται πρακτικό διαμεσολάβησης κατά το περιεχόμενο της συμφωνίας, το οποίο (πρακτικό) υπογράφεται από τον διαμεσολαβητή, τα μέρη και τους νομικούς τους παραστάτες (άρθρο 8 παρ. 1 και παρ. 2 εδ. α' ν. 4640/2019) και με το οποίο θεμελιώνεται η αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας. Το πρακτικό αυτό δύναται να κατατεθεί στη γραμματεία του αρμόδιου δικαστηρίου, στο οποίο εκδικάζεται ή πρόκειται να εισαχθεί η εκδίκαση της υπόθεσης (άρθρο 8 παρ. 2 εδ. γ' ν. 4640/2019), οπότε θα αποτελεί εκτελεστό τίτλο σύμφωνα με το άρθρο 904 παρ. 2 περ. ζ' ΚΠολΔ, καθ' ο μέρος η συμφωνία μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αναγκαστικής εκτέλεσης (άρθρο 8 παρ. 3 ν. 4640/2019), ενώ τυχόν εκκρεμής δίκη καταργείται (άρθρο 8 παρ. 2 εδ. δ' ν. 4640/2019).

Εάν, αντίθετα, αποτύχει η προσπάθεια εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς μέσω του θεσμού της διαμεσολάβησης, καθένας από τους γονείς μπορεί να προσφύγει στο δικαστήριο, προσκομίζοντας με τις προτάσεις το πρακτικό μη επίτευξης συμφωνίας (άρθρο 8 παρ. 1 ν. 4640/2019) και να ζητήσει, μεταξύ των δυνατοτήτων που απαριθμούνται στο άρθρο 1514 παρ. 3 στοιχ. α' ΑΚ, την (λειτουργική ή χρονική) κατανομή της γονικής μέριμνας ή την ανάθεση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας αποκλειστικά στον ίδιο, οπότε, εάν το δικαστήριο δεχθεί το σχετικό αίτημα, θεμελιώνεται η αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας με δικαστική απόφαση. Το δικαστήριο, αντί να ρυθμίσει την άσκηση της γονικής μέριμνας με κάποιον από τους τρόπους που απαριθμούνται στο άρθρο 1514 παρ. 3 στοιχ. α' ΑΚ, μπορεί να διατάξει διαμεσολάβηση ή την επανάληψη διακοπείσας διαμεσολάβησης (άρθρο 1514 παρ. 3 στοιχ. γ' ΑΚ), οπότε η σχετική δικαστική απόφαση θα είναι μη οριστική ως προς το σκέλος αυτό. Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας διαμεσολάβησης, εάν μεν δεν επιτευχθεί συμφωνία, θα επανέλθει η εκκρεμής δίκη, με κλήση για προσδιορισμό δικασίμου, εάν δε οι γονείς συμφωνήσουν, μπορούν να θεμελιώσουν αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας με

⁹⁴ ΜΠρΘεσ 7991/2023 ΤΝΠ Νόμος' ΜΠρΗλείας 286/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης.

πρακτικό διαμεσολάβησης, με το οποίο καταργείται η δίκη (άρθρο 8 παρ. 2 εδ. δ' ν. 4640/2019)⁹⁵.

Αμέσως παρακάτω, θα εξετασθούν τα κριτήρια με τα οποία το δικαστήριο διατάσσει την αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας ή του συνόλου τη γονικής μέριμνας, ξεχωριστά για κάθε μορφή με την οποία εμφανίζεται η αποκλειστική άσκηση: πρώτα για την ανάθεση της επιμέλειας (λειτουργική κατανομή) ή του συνόλου της γονικής μέριμνας αποκλειστικά στον ένα γονέα, στη συνέχεια για τη χρονική κατανομή της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας ανάμεσα στους γονείς και, τέλος, για την ανάθεση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας αποκλειστικά σε τρίτο.

Γ' ΜΕΡΟΣ: Η εφαρμογή της αποκλειστικής άσκησης της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας, ιδίως μετά το ν. 4800/2021

I. Το συμφέρον του τέκνου ως γενικό κριτήριο για την άσκηση της γονικής μέριμνας

Κατευθυντήρια γραμμή για την άσκηση της γονικής μέριμνας ή της επιμέλειας, στην περίπτωση διαφωνίας των γονέων των τέκνων και της προσφυγής τους στο δικαστήριο, αλλά και πυρήνας για τον προσδιορισμό της άσκησής της, τόσο πριν όσο και μετά το ν. 4800/2021, είναι το αληθινό συμφέρον του τέκνου, σωματικό, υλικό, πνευματικό, ψυχικό, ηθικό και γενικά κάθε είδους συμφέρον, που αποσκοπεί στην ανάπτυξη του ανηλίκου σε μια ανεξάρτητη και υπεύθυνη προσωπικότητα⁹⁶. Συγκεκριμένα, κατά ρητή επιταγή του νόμου (άρθρο 1511 παρ. 1 ΑΚ), κάθε απόφαση των γονέων σχετικά με την άσκηση της γονικής μέριμνας πρέπει να αποβλέπει στο «βέλτιστο συμφέρον του τέκνου»⁹⁷. Το ίδιο ισχύει και για κάθε απόφαση του δικαστηρίου (άρθρο 1511 παρ. 2 ΑΚ), όταν κατά τις διατάξεις του νόμου το δικαστήριο αποφασίζει σχετικά με την ανάθεση της γονικής μέριμνας (βλ. π.χ. άρθρα 1514 παρ. 2 και παρ. 3, 1515 παρ. 2, 1532, 1533 ΑΚ) ή με τον τρόπο άσκησής της (βλ. π.χ. άρθρα 1512, 1532, 1533 ΑΚ), στην οποία (απόφαση) απαγορεύεται να επιδρά αυτοτελώς κανένας από τους διαφορετικούς παράγοντες, που συνοδεύουν το πρόσωπο κάθε γονέα, όπως είναι ιδίως το φύλο, η φυλή, η

⁹⁵ Νικολόπουλος, ΕφΑΔΠολΔ 2023, 729.

⁹⁶ ΑΠ 1186/2021, ΑΠ 616/2020, ΑΠ 457/2020, ΑΠ 1422/2019, ΑΠ 1016/2019, ΑΠ 1612/2017 ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁹⁷ Κατά τον Λέκκα, ό.π., αρ. 343-344, ο όρος «βέλτιστο», που προστέθηκε στη διάταξη του άρθρου 1511 ΑΚ με το άρθρο 5 του ν. 4800/2021, δεν συνεπάγεται διαβάθμιση ή κανονιστική διαφοροποίηση σε σχέση με το προ του ν. 4800/2021 καθεστώς, που έκανε λόγο απλώς για «συμφέρον του τέκνου».

γλώσσα, η θρησκεία, η ιθαγένεια, η κοινωνική προέλευση, η περιουσιακή κατάσταση (άρθρο 1511 παρ. 3 ΑΚ)⁹⁸.

Το συμφέρον του τέκνου συνιστά αόριστη νομική έννοια, η οποία προσδιορίζεται εξατομικευμένα με αναφορά σε συγκεκριμένο εκάστοτε παιδί και τις ανάγκες του, όπως αυτές προσδιορίζονται ιδίως από την κατάσταση της υγείας του, την ηλικία του, τις οικογενειακές και κοινωνικές συνθήκες, υπό τις οποίες διαβιώνει το παιδί, και αναλύεται στις επί μέρους πτυχές του δικαιώματος της προσωπικότητας του παιδιού, δηλαδή κυρίως στη ζωή, σωματική ακεραιότητα, υγεία, συναισθηματική και ψυχολογική ασφάλεια και σταθερότητα, διανοητική πρόοδο, κοινωνική ένταξη και αποδοχή, υπευθυνότητα, κοινωνική συνείδηση και ανεξαρτησία του παιδιού⁹⁹. Κρίσιμα κριτήρια εξειδίκευσης του συμφέροντος του τέκνου είναι η καταλληλότητα του ή των γονέων για την ανάληψη του έργου της διαπαιδαγώγησης και της περίθαλψης του ανηλίκου τέκνου. Για το σκοπό αυτό λαμβάνεται υπόψη η προσωπικότητα και η παιδαγωγική καταλληλότητα του κάθε γονέα, οι ικανότητες των γονέων, το περιβάλλον, το επάγγελμα, η πνευματική τους ανάπτυξη και η δράση τους στο κοινωνικό σύνολο, η ικανότητα προσαρμογής τους στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, η σταθερότητα των συνθηκών ανάπτυξης του τέκνου χωρίς εναλλαγές στις συνθήκες διαβίωσης. Αυτό δε ισχύει ανεξάρτητα από την υπαιτιότητα των γονέων ως προς το διαζύγιο ή τη διακοπή της έγγαμης συμβίωσης, εκτός εάν η συμπεριφορά του υπαίτιου έχει επιδράσει και στην άσκηση της γονικής μέριμνας - επιμέλειας, ώστε να ανακύπτει αντίθεση στο συμφέρον του τέκνου, λόγω της έκτασης και της βαρύτητας της συμπεριφοράς του αυτής, δηλωτικής της δομής του χαρακτήρα του και της εν γένει προσωπικότητάς του, έτσι ώστε και έναντι του τέκνου να αναμένεται από αυτόν η τήρηση της ίδιας συμπεριφοράς¹⁰⁰.

Με το άρθρο 5 του ν. 4800/2021, προστέθηκαν στο άρθρο 1511 παρ. 2 ΑΚ, ως ενδεικτικά κριτήρια εξειδίκευσης του συμφέροντος του τέκνου, η ουσιαστική συμμετοχή και των δύο γονέων στην ανατροφή και φροντίδα του, καθώς και η αποτροπή διάρρηξης των σχέσεών του με καθέναν από αυτούς¹⁰¹. Ακόμη, ο ίδιος ο νόμος προβλέπει, ως κριτήρια λήψης της απόφασης του δικαστηρίου, τα οποία είναι χρήσιμα και για την εξειδίκευση του συμφέροντος του τέκνου, τη γνώμη του τέκνου, ανάλογα με την ωριμότητά του (1511 παρ. 4), την προηγούμενη συμπεριφορά των γονέων, π.χ. τη συμμόρφωσή τους ή μη προς τις νόμιμες υποχρεώσεις τους (άρθρο 1511 παρ. 2 εδ. β' ΑΚ), τον τυχόν ιδιαίτερο δεσμό του τέκνου με έναν εκ των γονέων του, υπό την προϋπόθεση ότι ο δεσμός αυτός έχει

⁹⁸ Κώνστα, Το «βέλτιστο συμφέρον» του τέκνου και ο ρυθμιστικός του ρόλος μετά τις τροποποιήσεις στο Οικογενειακό Δίκαιο, ΕλλΔνη 2021, 1063.

⁹⁹ ΑΠ 119/2023, ΑΠ 535/2022, ΑΠ 157/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹⁰⁰ ΑΠ 155/2022, ΑΠ 1186/2021, ΑΠ 426/2021 ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹⁰¹ Για τα οποία βλ. περισσότερα παρακάτω, σ. 35-36.

αναπτυχθεί φυσιολογικά και αβίαστα ως ψυχική στάση, η οποία είναι προϊόν της ελεύθερης και ανεπηρέαστης επιλογής του διαθέτοντος ικανότητα διάκρισης ανηλίκου¹⁰², τους δεσμούς με τους αδελφούς του¹⁰³, καθώς και τις τυχόν συμφωνίες που έκαναν οι γονείς του τέκνου σχετικά άσκηση της γονικής μέριμνας (1514 παρ. 3)¹⁰⁴.

Περαιτέρω, κατά πάγια νομολογία, «η μικρή ηλικία του ανηλίκου τέκνου και το φύλο του δεν αποτελούν κυρίαρχο κατά νόμο στοιχείο για τον προσδιορισμό του συμφέροντος του ανηλίκου αναφορικά με την ανάθεση της γονικής μέριμνας ή της επιμέλειας στον έναν ή τον άλλο από τους γονείς του, γιατί η άποψη ότι η γονική μέριμνα των μικρής ηλικίας τέκνων πρέπει να ανατίθεται στη μητέρα τους λόγω του ότι έχουν ανάγκη της μητρικής στοργής και ιδιαίτερων περιποιήσεων, εξακολουθεί να ισχύει, κατά τις νεότερες ιατρικές παιδαγωγικές και ψυχολογικές έρευνες, μόνο για την νηπιακή ηλικία, για την οποία αναγνωρίζεται σαφής βιοκοινωνική υπεροχή στη μητέρα, ενώ για το μεταγενέστερο χρόνο αναγνωρίζεται ο σοβαρός ρόλος του πατέρα στην όλη διαμόρφωση των διαπροσωπικών σχέσεων του τέκνου»¹⁰⁵.

II. Η ανάθεση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας αποκλειστικά στον ένα γονέα

1. Πριν το ν. 4800/2021

Υπό το προϊσχύον του ν. 4800/2021 νομοθετικό καθεστώς, το άρθρο 1513 ΑΚ είχε ως εξής: «Στις περιπτώσεις διαζυγίου ή ακύρωσης του γάμου και εφόσον ζουν και οι δύο γονείς, η άσκηση της γονικής μέριμνας ρυθμίζεται από το δικαστήριο. Η άσκηση της γονικής μέριμνας μπορεί να ανατεθεί στον έναν από τους γονείς ή, αν αυτοί συμφωνούν ορίζοντας συγχρόνως τον τόπο διαμονής του τέκνου, στους δύο από κοινού. Το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει διαφορετικά, ιδίως να κατανειμίει την άσκηση της γονικής μέριμνας μεταξύ των γονέων ή να την αναθέσει σε τρίτον [...]». Τα ίδια ίσχυαν και για την περίπτωση διακοπής της συμβίωσης, με βάση το τότε ισχύον άρθρο 1514 ΑΚ. Γνώμονας του δικαστηρίου για τη διαμόρφωση της απόφασής του σχετικά με τη ρύθμιση της άσκησης της γονικής μέριμνας ήταν το συμφέρον του παιδιού (προϊσχύον άρθρο 1511 ΑΚ), η εξειδίκευση του οποίου γινόταν με κριτήρια όπως είναι η ισότητα μεταξύ των γονέων, οι δεσμοί του παιδιού με τους γονείς και τα αδέρφια του, τυχόν συμφωνίες των γονέων σχετικά με την επιμέλεια του προσώπου και τη διοίκηση της περιουσίας του, καθώς και η γνώμη του ίδιου του παιδιού¹⁰⁶.

¹⁰² ΜΕΦΑΘ 6047/2018 ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹⁰³ ΑΠ 1422/2019 ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹⁰⁴ Βλ. περισσότερα σε Γεωργιάδη Απ., ό.π., §30 αρ. 66 επ.

¹⁰⁵ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 2096/2022, ΑΠ 1186/2021, ΑΠ 616/2020, ΑΠ 824/2018 ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹⁰⁶ Αγαλλοπούλου, ό.π., άρθρα 1513-1514 αρ. 31-44.

Υπό το τότε νομοθετικό καθεστώς, υφίστατο διχογνωμία ως προς το αν οι γονείς έπρεπε υποχρεωτικά να προσφύγουν στο δικαστήριο μετά το διαζύγιο για να ρυθμίσουν τη σχέση τους με τα παιδιά ή αν μπορούσαν να μην προσφύγουν στο δικαστήριο και να εξακολουθήσουν να ασκούν από κοινού τη γονική μέριμνα, όπως και κατά τη διάρκεια του γάμου. Στο πλαίσιο αυτό, είχε υποστηριχθεί αρχικά η άποψη ότι η από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας μετά τη διακοπή της συμβίωσης, τη λύση ή την ακύρωση του γάμου συνιστά μόνο de facto και όχι de jure άσκηση και οι γονείς έπρεπε οπωσδήποτε να προσφύγουν στον δικαστήριο, κατά το τότε ισχύον άρθρο 1513 ΑΚ, για τη ρύθμιση της άσκησης της γονικής μέριμνας¹⁰⁷. Η ανάθεση από το δικαστήριο της άσκησης από κοινού και στους δύο γονείς αποτελούσε την εξαίρεση, καθώς τελούσε υπό ορισμένες προϋποθέσεις, πέραν του γενικού όρου του συμφέροντος του παιδιού και των κριτηρίων των τότε ισχυόντων άρθρων 1511 και 1518 ΑΚ. Συγκεκριμένα, απαιτείτο προηγούμενη άτυπη συμφωνία των γονέων για την από κοινού άσκηση και προσδιορισμός του τόπου διαμονής του παιδιού¹⁰⁸. Το δικαστήριο, πάντως, δεν ήταν υποχρεωμένο να διατάξει την από κοινού άσκηση, ακόμα κι αν οι γονείς συμφωνούσαν¹⁰⁹.

Ωστόσο, η άποψη περί υποχρεωτικής προσφυγής στο δικαστήριο κατακρίθηκε, γιατί αύξανε τη δικαστηριακή ύλη, υποχρεώνοντας τους γονείς να καταφύγουν στο δικαστήριο για τη ρύθμιση της άσκησης της γονικής μέριμνας, ακόμα κι όταν αυτοί δεν διαφωνούσαν σχετικά με την άσκησή της. Σύμφωνα με άλλη άποψη, που επικράτησε τελικά στη θεωρία, εφόσον, μετά τη διακοπή της συμβίωσης, το διαζύγιο ή την ακύρωση του γάμου, δεν επιλαμβανόταν το δικαστήριο κατόπιν αιτήσεως των γονέων, τη γονική μέριμνα εξακολουθούσαν να ασκούν οι δύο γονείς από κοινού, δηλαδή η προσφυγή στο δικαστήριο μετά τη διάσπαση της έγγαμης συμβίωσης δεν ήταν υποχρεωτική¹¹⁰. Εφόσον οι γονείς συμφωνούσαν, μπορούσαν και να αποκλίνουν από την από κοινού άσκηση¹¹¹, αναθέτοντας π.χ. την άσκηση του συνόλου της γονικής μέριμνας ή της επιμέλειας αποκλειστικά στον ένα γονέα.

Εάν οι γονείς δεν συμφωνούσαν ως προς την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας και κατέφευγαν στο δικαστήριο, το τελευταίο κατά κανόνα ανέθετε τη

¹⁰⁷ Παπαχρίστου, Νέες μορφές άσκησης της γονικής μέριμνας μετά το διαζύγιο, Αρμ 1985, 106-107' σύμφωνη η Χρηστίδου, ό.π., σ. 1.

¹⁰⁸ Αγαλλοπούλου, ό.π., άρθρα 1513-1514 αρ. 67-76.

¹⁰⁹ Λέκκας, ό.π., αρ. 350' Παπαζήση, Συνεπιμέλεια, σε Εταιρία Οικογενειακού Δικαίου, 4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Οικογενειακού Δικαίου, Κακή άσκηση της γονικής μέριμνας και ενδοοικογενειακή βία, 2017, σ. 64-65.

¹¹⁰ Αγαλλοπούλου, ό.π., άρθρα 1513-1514 αρ. 2-4' Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 13, υποσημ. 15' Λαδογιάννης, ό.π., άρθρα 1513-1514 αρ. 1' Κώνστα, ΕλλΔνη 2021, 1061' Παντελίδου, ό.π., αρ. 192' ΕφΘεσ 826/2008 ΤΝΠ Ισοκράτης: «Ο κανόνας της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας μπορεί να μην είναι δυνατό να λειτουργήσει στις περιπτώσεις διαζυγίου ή ακυρώσεως του γάμου ή διακοπής της συμβίωσης μεταξύ των συζύγων, οπότε αυτή μπορεί να ρυθμιστεί διαφορετικά από το δικαστήριο, με γνώμονα το συμφέρον των ανηλίκων τέκνων. Η προσφυγή στο δικαστήριο δεν είναι υποχρεωτική για τους γονείς σ' αυτές τις περιπτώσεις, κατά τις οποίες η γονική μέριμνα μπορεί να συνεχίσει να ασκείται από κοινού εάν συμφωνούν [...]».

¹¹¹ Βλ. Φουντεδάκη, Το νέο δίκαιο των σχέσεων γονέων και παιδιών, σ. 48.

επιμέλεια αποκλειστικά στον ένα γονέα, συνήθως στη μητέρα¹¹², εφόσον με την αποκλειστική ανάθεση εξυπηρετείτο το συμφέρον του τέκνου, ενώ ο γονέας, στον οποίο δεν είχε ανατεθεί η άσκηση της επιμέλειας, διατηρούσε το δικαίωμα επικοινωνίας με το τέκνο και το δικαίωμα πληροφόρησης για το πρόσωπο και την περιουσία του. Βασικό κριτήριο εξειδίκευσης του συμφέροντος του τέκνου για την ανάθεση της επιμέλειας του προσώπου του αποκλειστικά στον ένα γονέα, εφόσον το τέκνο ήδη διέμενε με έναν εκ των γονέων, είχε κριθεί ότι είναι «η αποφυγή της διαταράξεως και η εξασφάλιση της σταθερότητας, συνέχειας και ενότητας του τρόπου ζωής του, ώστε να διασφαλισθεί η ομαλή σωματική και ψυχοπνευματική του ανάπτυξη»¹¹³, συχνά σε συνδυασμό με το κριτήριο της στενής σύνδεσης του παιδιού με τον γονέα με τον οποίο διέμενε¹¹⁴. Σε άλλη περίπτωση, η αποκλειστική επιμέλεια ανατέθηκε στη μητέρα των ανηλικών τέκνων, με κριτήρια την καταλληλότητα της ίδιας και την ακαταλληλότητα του πατέρα των τέκνων, για τον οποίο έγινε δεκτό ότι «δεν παρέχει κανένα απολύτως εχέγγυο για την ανάθεση σ' αυτόν έστω και μέρους της άσκησης της επιμέλειας»¹¹⁵. Άλλοτε, η επιμέλεια του προσώπου του ανηλικού τέκνου ανατέθηκε αποκλειστικά στον πατέρα του, με κριτήριο τη συγκροτημένη προσωπικότητα και την παιδαγωγική καταλληλότητα του τελευταίου, αφού δημιούργησε «συνθήκες πρόσφορες ώστε το τέκνο του να τον εμπιστεύεται [...], φαίνεται ότι αντιλαμβάνεται πλήρως την άσχημη ψυχολογική κατάσταση στην οποία αυτό (ανήλικο) έχει περιέλθει» και κρίθηκε «ικανός και άξιος να το διαπαιδαγωγήσει, συμβάλλοντας θετικά στην ομαλή ψυχοσωματική και πνευματική του ανάπτυξη», ενώ η μητέρα κρίθηκε αδύναμη να ανταποκριθεί στο γονεϊκό καθήκον της επιμέλειας,

¹¹² Βλ. ενδεικτικά ΜΠρΑθ 898/2021 ΤΝΠ Ισοκράτης' ΜΠρΘεσ 30529/2006 ΤΝΠ Νόμος. Στον πατέρα ανετίθετο η επιμέλεια κατ' εξαίρεση, π.χ. όταν διαπιστώνονταν στοιχεία ακαταλληλότητας της μητέρας, βλ. σχετική νομολογία σε Νικολόπουλο, Ανάθεση της επιμέλειας ανηλικού στον πατέρα, ΝοΒ 2012, 1175-1179.

¹¹³ ΑΠ 426/2021 ΤΝΠ Ισοκράτης. Βλ. και ΑΠ 824/2018 ΤΝΠ Ισοκράτης, η οποία επικύρωσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, που είχε δεχθεί ότι «το καλώς νοούμενο συμφέρον του ανηλικού τέκνου των διαδίκων, ενόψει της ηλικίας του και του τρόπου διαβίωσής του κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, ο οποίος δεν θα πρέπει να μεταβληθεί στις παρούσες συνθήκες, καθώς τούτο θα προκαλέσει περαιτέρω επιβάρυνση της ψυχολογικής και πνευματικής κατάστασής του, είναι να ανατεθεί η επιμέλεια αυτού αποκλειστικά στον πατέρα του – εκκαλούντα» ΜΠρΘεσ 30529/2006 ΤΝΠ Νόμος, η οποία αναφέρει στη μείζονα πρόταση ότι «ιδιαιτερη σημασία πρέπει ν' αποδίδεται και στη μη διατάραξη της μέχρι τότε ζωής του και τη μη μεταβολή του περιβάλλοντος, όπου διαβιώνει».

¹¹⁴ ΑΠ 1728/1999 ΕλλΔνη 2000, 973, η οποία επικύρωσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, που είχε δεχθεί ότι «το ανήλικο τέκνο, ως εκ της ηλικίας του (μόλις δύο ετών τότε), έχει απόλυτη ανάγκη της μητέρας του, με την οποία έχει εθισθεί, διότι από το θέρος του 1993, που διεκόπη η έγγαμη συμβίωση των διαδίκων γονέων του, διαμένει με αυτή» ΜΠρΑθ 898/2021 ΤΝΠ Ισοκράτης: «Εξαιτίας του ιδιαίτερου δεσμού που έχει αναπτυχθεί μεταξύ της αιτούσας με το ανήλικο τέκνο της, εκ του λόγου ότι η ανήλικη ουδέποτε έχει αποχωριστεί την μητέρα της, σε συνδυασμό με το ότι είναι σε μικρή ηλικία και έχει ιδιαίτερη ανάγκη της φροντίδας της μητέρας της, ενόψει και του προβλήματος υγείας που αντιμετωπίζει (αυτισμός, ισοουλινοεξαρτώμενος σακχαρώδης διαβήτης), η οποία ανταποκρίνεται επαρκώς στα γονεϊκά της καθήκοντα, αλλά και του ότι έχει δεθεί ψυχικά με το οικογενειακό της περιβάλλον και το κοινωνικό περιβάλλον της περιοχής στην οποία βρίσκεται η οικία που διαμένει με τη μητέρα τους, κρίνεται ότι είναι προς το συμφέρον της, να ανατεθεί η επιμέλεια του προσώπου της στην αιτούσα μητέρα της».

¹¹⁵ ΑΠ 1186/2021 ΤΝΠ Ισοκράτης.

ωστόσο διατήρησε από κοινού με τον πατέρα της ανήλικης, την άσκηση των λοιπών λειτουργιών της γονικής μέριμνας¹¹⁶. Σημαντικό ρόλο για την ανάθεση της επιμέλειας στον ένα γονέα κρίθηκε ότι διαδραματίζει και η διάσταση απόψεων μεταξύ των γονέων σε τέτοιο βαθμό, ώστε να αποκλείεται οποιαδήποτε συνεργασία τους στο μέλλον προς το συμφέρον των τέκνων τους¹¹⁷.

Παρατηρείται ότι τα δικαστήρια, αντί να αναθέτουν το σύνολο της γονικής μέριμνας (επιμέλεια του προσώπου, διοίκηση της περιουσίας, εκπροσώπηση του τέκνου) στον ένα γονέα, διέτασσαν συχνότατα τη λειτουργική κατανομή της γονικής μέριμνας, με την ανάθεση μόνο της επιμέλειας (ή επιμέρους λειτουργιών της επιμέλειας) στον ένα γονέα και την ανάθεση των υπολοίπων λειτουργιών σε αμφοτέρους τους γονείς από κοινού, κρίνοντας ότι έτσι εξυπηρετείται το συμφέρον των τέκνων, *«προκειμένου να μην αποξενώνονται από τον ένα γονέα τους, ούτε να αποκλείεται αυτός τελείως από την άσκηση των ως άνω σημαντικών λειτουργικών δικαιωμάτων του»*¹¹⁸. Παρόλο που η διοίκηση της περιουσίας και η εκπροσώπηση του τέκνου, στις περισσότερες περιπτώσεις, είναι χωρίς ιδιαίτερο περιεχόμενο, αφού τα ανήλικα συνήθως στερούνται περιουσίας, εντούτοις η ανάθεση των λειτουργιών αυτών σε αμφοτέρους τους γονείς από κοινού, παρέχει στον γονέα στον οποίο δεν ανατέθηκε η επιμέλεια των τέκνων *«το αίσθημα της συμμετοχής στην ανατροφή τους και διασφαλίζει το ενδιαφέρον και την παρουσία του σε κάθε κρίσιμο ζήτημα, που αυτά ήθελαν αντιμετωπίσει μέχρι της ενηλικιώσεώς τους»*¹¹⁹. Ως εκ τούτου, έχει κριθεί ότι το σύνολο της γονικής μέριμνας πρέπει να ανατίθεται στον ένα γονέα, μόνο εφόσον συντρέχει ιδιαίτερος λόγος¹²⁰.

2. Μετά το ν. 4800/2021

α. Νομοθετικό καθεστώς και θεωρητικές απόψεις

Ο ν. 4800/2021, σύμφωνα με το άρθρο 1 αυτού, έχει ως σκοπό την εξυπηρέτηση του βέλτιστου συμφέροντος του τέκνου διά της ενεργού παρουσίας και των δύο γονέων κατά την ανατροφή του και την εκπλήρωση της ευθύνης τους

¹¹⁶ ΑΠ 1299/2017 ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹¹⁷ ΕφΛαρ 479/2021 ΤΝΠ Ισοκράτης: *«διακριβώθηκε σημαντικότερη διάσταση απόψεων μεταξύ τους και παντελής απροθυμία και αδιαλλαξία να συνεργαστούν για οποιαδήποτε απόφαση αφορά στα τέκνα τους [...] η ανάθεση της επιμέλειας των τέκνων σε αμφοτέρους αξιολογείται ως απαγορευτική, τουλάχιστον επί του παρόντος, για την ψυχική τους γαλήνη και ισορροπία, αφού είναι βέβαιο ότι τα προβλήματα, που οδήγησαν τους διαδίκους στη διάσταση θα αναδυθούν εκ νέου στην επιφάνεια και θα αποτελέσουν παράγοντα εντάσεων, διαφωνιών και προστριβών μεταξύ τους».*

¹¹⁸ ΑΠ 1612/2017, ΑΠ 1299/2017, ΜΠρΑΘ 898/2021 ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹¹⁹ ΕφΘεσ 564/2008 Αρμ 2008, 1836· ΜΠρΘεσ 30529/2006 ΤΝΠ Νόμος.

¹²⁰ ΕφΘεσ 564/2008 Αρμ 2008, 1836· βλ. και ΑΠ 634/1996 ΕλλΔνη 1996, 1549, η οποία έκρινε ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, αναθέτοντας το σύνολο της γονικής μέριμνας των ανηλίκων τέκνων των διαδίκων-γονέων στην αναιρεσίβλητη μητέρα και αποκλείοντας αδικαιολόγητα τον αναιρεσειόντα πατέρα από τη διοίκηση της περιουσίας και την εκπροσώπησή τους, παραβίασε την καθιερούμενη από το (τότε ισχύον) άρθρο 1510 παρ. 1 ΑΚ ισότητα μεταξύ των γονέων κατά την άσκηση της γονικής μέριμνας.

απέναντί του. Προς εκπλήρωση του σκοπού αυτού, με το άρθρο 5 του ν. 4800/2021, προστέθηκαν στο άρθρο 1511 παρ. 2 ΑΚ, η ουσιαστική συμμετοχή και των δύο γονέων στην ανατροφή και φροντίδα του τέκνου, καθώς και η αποτροπή διάρρηξης των σχέσεών του με καθέναν από αυτούς, ως ενδεικτικά κριτήρια εξειδίκευσης του συμφέροντος του τέκνου, τα οποία πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν ο δικαστής, όταν αποφασίζει σχετικά με την ανάθεση της γονικής μέριμνας ή με τον τρόπο άσκησής της. Η εισαγωγή των κριτηρίων αυτών κατακρίνεται ως μη προασπίζουσα πράγματι το συμφέρον του τέκνου, αφού αυτό, ως αόριστη νομική έννοια, εξειδικεύεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της και πρέπει να αποφεύγεται η νομοθέτηση *in abstracto* κριτηρίων για τη διάγνωσή της, ενώ δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι υπάρχουν και ακατάλληλοι γονείς¹²¹. Ανεξάρτητα από την κριτική αυτή, ο νομοθέτης, με τις παραπάνω διατάξεις του ν. 4800/2021, θέτει ως κατευθυντήρια γραμμή προς το δικαστή, την ουσιαστική συμμετοχή *αμφοτέρων* των γονέων στην ανατροφή και φροντίδα του παιδιού¹²², η οποία (συμμετοχή) επιτυγχάνεται είτε με την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας από αμφοτέρους τους γονείς (συνεπιμέλεια του προσώπου του τέκνου, συνδιαχείριση της περιουσίας και συνεκπροσώπησης του) είτε με τη λειτουργική ή χρονική κατανομή της άσκησης της γονικής μέριμνας ανάμεσά τους.

Σε συμφωνία προς τα παραπάνω, το νέο άρθρο 1513 ΑΚ, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του ν. 4800/2021, προβλέπει ότι η γονική μέριμνα, μετά τη διακοπή της συμβίωσης, το διαζύγιο ή την ακύρωση του γάμου, παραμένει κοινή χωρίς να χρειάζεται δικαστική απόφαση, αλλά εκ του νόμου, ακόμα κι αν ο ένας γονέας διαφωνεί¹²³. Υποστηρίζεται, μάλιστα, ότι έχουμε αλλαγή κανόνα προς εξαίρεση, σε σχέση με το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς. Συγκεκριμένα, ενώ, υπό το προϊσχύον δίκαιο, ο κανόνας ήταν η ανάθεση της γονικής μέριμνας ή της επιμέλειας του παιδιού στον ένα γονέα κατόπιν δικαστικής ρύθμισης και εξαίρεση η κοινή γονική μέριμνα, με το νέο άρθρο 1513 ΑΚ προβλέπεται ρητά ο κανόνας ότι η γονική μέριμνα, μετά τη διακοπή της συμβίωσης, το διαζύγιο ή την ακύρωση του γάμου, παραμένει κοινή χωρίς να χρειάζεται δικαστική απόφαση, αλλά εκ του νόμου, και εξαιρετικά μόνο ανατίθεται σε έναν από τους δύο γονείς¹²⁴. Σχετικά με το αν η ανάθεση αποκλειστικά στον ένα γονέα (πρέπει να) συνιστά πράγματι εξαιρετική ρύθμιση υπό το νέο νομοθετικό καθεστώς, έχουν υποστηριχθεί διαφορετικές απόψεις.

¹²¹ Κώνστα, ΕλλΔνη 2021, 1065' Σπυριδάκης, Παρατηρήσεις για τον νόμο 4800/2021, ΕλλΔνη 2021, 971' Φουντεδάκη, ό.π., σ. 28-29.

¹²² Βαλτούδης, Συνεπιμέλεια και εναλλασσόμενη κατοικία στο νέο οικογενειακό δίκαιο, ΕλλΔνη 2021, 1001-1002' Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 58.

¹²³ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 44.

¹²⁴ Κοτζάμπαση, Μια πρώτη αποτίμηση του ν. 4800/2021 για την επιμέλεια και την επικοινωνία των παιδιών μετά το διαζύγιο, Αρμ 2022, 5.

Κατά μία άποψη, δεν αρκεί απλώς η διαφωνία των γονέων (άρθρο 1514 παρ. 2 εδ. α' ΑΚ), για να απονείμει ο δικαστής, κατά το υποκειμενικό περί δικαίου αίσθημα ή κατά τις αντιλήψεις που επικρατούν μέχρι σήμερα στη νομολογία, την αποκλειστική επιμέλεια του τέκνου στον έναν γονέα. Αντίθετα, με συστηματική και τελολογική ερμηνεία του άρθρου 8 του ν. 4800/2021 (νέο άρθρο 1514 ΑΚ) σε συνδυασμό με τα άρθρα 1 και 5 του ν. 4800/2021 (νέο άρθρο 1511 ΑΚ)¹²⁵, προκύπτει ότι η ανάθεση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας στον ένα γονέα πρέπει να αποτελεί την εξαίρεση, την «ύστατη λύση» και να αποφασίζεται μόνο εφόσον συντρέχει σπουδαίος λόγος, π.χ. αδιαφορία του άλλου γονέα για τις ανάγκες του παιδιού, ακαταλληλότητα ή επικινδυνότητά του για τη σωματική ή/και την ψυχική υγεία του παιδιού, αποδόμηση των σχέσεων των γονέων σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μην μπορεί να εφαρμοστεί η κοινή, ούτε η κατανεμημένη επιμέλεια¹²⁶. Προς την ίδια κατεύθυνση υποστηρίζεται ότι ο δικαστής πρέπει να αποβλέπει στην κατά το δυνατόν μεγαλύτερη συμμετοχή αμφοτέρων των γονέων στην ανατροφή του παιδιού, εφόσον βέβαια με αυτήν εξυπηρετείται το συμφέρον του παιδιού. Γι' αυτό θα πρέπει να αναθέτει την επιμέλεια ή το σύνολο της γονικής μέριμνας στον ένα γονέα, μόνο όταν τα υπόλοιπα μέτρα που εξασφαλίζουν την ενεργό παρουσία και των δύο γονέων στη ζωή του τέκνου τους, π.χ. κατανομή ή εξειδίκευση της άσκησης της γονικής μέριμνας, πιθανολογείται ότι δεν θα αποδώσουν ή ότι θα τύχουν καταχρηστικής άσκησης από τον ένα γονέα (αρχή επικουρικότητας)¹²⁷. Δεν πρέπει, άλλωστε, να παραβλέπεται το γεγονός ότι η ανάθεση στον ένα γονέα αναγράφεται στην παρ. 3 του νέου άρθρου 1514 ως η τελευταία δυνατότητα του δικαστηρίου (σε αντίθεση με το προϊσχύον άρθρο 1513 ΑΚ, όπου αναγραφόταν πρώτη), ώστε προκύπτει ότι η παρέκκλιση από την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας πρέπει να διέπεται από την αρχή της φειδούς και η ανάθεση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας στον ένα γονέα, που είναι το δραστικότερο μέτρο, πρέπει να διατάσσεται μόνο εφόσον δεν υπάρχει άλλος τρόπος προαγωγής του συμφέροντος του παιδιού¹²⁸.

¹²⁵ Βαλτούδης, ΕλλΔνη 2021, 1003.

¹²⁶ Βαλτούδης, ΕλλΔνη 2021, 1003· Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 58· Χρηστίδου, ό.π., σ. 16-17· ΑΠ 78/2023 ΤΝΠ Ισοκράτης· ΜΕΦΠειρ 290/2023, δημοσιευμένη σε www.efeteio-peir.gr· ΜΠρΠατρ 600/2023, ΜΠρΠατρ 322/2023 ΤΝΠ Νόμος· ΜΠρΜυτιλ 54/2023 ΤΝΠ Ισοκράτης· ΜΠρΠατρ 681/2022 ΤΝΠ Νόμος· ΜΠρΧαν 272/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης· ΜΠρΠατρ 73/2022 ΤΝΠ Νόμος. Βλ. και ΜΠρΠατρ 236/2023 ΤΝΠ Νόμος, η οποία ανέθεσε τη επιμέλεια των ανηλίκων τέκνων των διαδίκων-γονέων και στους δύο από κοινού, κρίνοντας ότι η εκκρεμής ποινική δικογραφία εις βάρος του ενάγοντος πατέρα για την πράξη της προσβολής γενετήσιας αξιοπρέπειας σε βάρος προσώπου νεότερου των δώδεκα ετών κατά συρροή και κατ' εξακολούθηση δεν μπορεί να οδηγήσει στον χαρακτηρισμό του ενάγοντος πατέρα ως επικίνδυνου για την σωματική και ψυχική υγεία των τέκνων του.

¹²⁷ Χρηστίδου, ό.π., σ. 9.

¹²⁸ Λέκκας, ό.π., αρ. 431, 434.

Σύμφωνα με άλλη άποψη, η ανάθεση της επιμέλειας στον ένα γονέα δεν σημαίνει απαξίωση ή αποδοκιμασία του άλλου γονέα¹²⁹ και δεν διαμορφώνεται από το νόμο ως ύστατη λύση, αλλά ως δυνατότητα του δικαστηρίου, που δικαιολογείται από το συμφέρον του ανήλικου τέκνου¹³⁰. Στο πλαίσιο της άποψης αυτής, υποστηρίζεται ότι, για την ανάθεση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας στον ένα γονέα - όπως και για τις υπόλοιπες δυνατότητες του δικαστηρίου που αναφέρονται στο άρθρο 1514 παρ. 3 στοιχ. α' ΑΚ - αρκεί να συντρέχει κάποια από τις περιπτώσεις του εδ. α' της παρ. 2 του άρθρου 1514 ΑΚ (διαφωνία των γονέων, αδιαφορία κλπ.) και δεν απαιτείται η συνδρομή σπουδαίου λόγου, όπως είναι η ακαταλληλότητα ή η επικινδυνότητα του άλλου γονέα¹³¹.

β. Νομολογιακή εφαρμογή

Η ΑΠ 2096/2022 (ΤΝΠ Ισοκράτης) επικύρωσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, με την οποία είχε ανατεθεί η επιμέλεια του προσώπου του ανηλικού τέκνου των διαδίκων-γονέων στην αναιρεσίβλητη μητέρα του, με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του, το οποίο διαγνώσθηκε με κριτήρια, όπως είναι η μικρή ηλικία του τέκνου και η καταλληλότητα της μητέρας για την ομαλή ανάπτυξή του, ενώ κρίθηκε ότι η μεγάλη απόσταση μεταξύ της οικίας της μητέρας του τέκνου και της οικίας του πατέρα αποτρέπει το χρονικό επιμερισμό της άσκησης της επιμέλειας ανά εξάμηνο εναλλάξ, όπως ζήτησε ο πατέρας, αφού τούτο θα είχε ως αποτέλεσμα ότι κάθε εξάμηνο το τέκνο θα πρέπει να αλλάζει πλήρως περιβάλλον, με αποτέλεσμα την πρόκληση σε αυτό αισθημάτων ανασφάλειας και αβεβαιότητας.

Η ΑΠ 1988/2022 (ΤΝΠ Ισοκράτης) επικύρωσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, με την οποία το δευτεροβάθμιο δικαστήριο είχε δεχθεί ότι το αληθινά νοούμενο συμφέρον του ανήλικου τέκνου των διαδίκων-γονέων υπαγορεύει την ανάθεση της οριστικής του επιμέλειας στον πατέρα του, προκειμένου να αποφευχθούν δυσμενείς συνέπειες από τη μεταβολή των σταθερών συνθηκών στις οποίες διαβιώνει με τον πατέρα του, ο οποίος παρέχει όλα τα εχέγγυα ότι θα ανταποκριθεί με επιτυχία στο λειτουργικό αυτό καθήκον, ενώ συγχρόνως κρίθηκε ότι «δεν συντρέχει λόγος ανάθεσης της επιμέλειας του ανηλικού στην αναιρεσεύουσα μητέρα του ή και στους δύο διαδίκους γονείς του, με χρονική μεταξύ αυτών κατανομή της άσκησης της».

Η ΑΠ 155/2022 (ΤΝΠ Ισοκράτης) επικύρωσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, με την οποία το δευτεροβάθμιο δικαστήριο είχε κρίνει ότι η μητέρα του ανηλικού τέκνου κρίνεται ως η πλέον κατάλληλη για την ανάληψη της επιμέλειάς

¹²⁹ Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό.π., σ. 323.

¹³⁰ Κώνστα, ΕλλΔνη 2021, 1065 Παντελίδου, ό.π., αρ. 14.

¹³¹ Νικολόπουλος, ΕφΑΔΠολΔ 2023, 722, 728.

του, ως έχουσα τη δυνατότητα να ασκήσει αποτελεσματικότερα τη διαπαιδαγώγησή του και να επιδράσει ωφέλιμα επ' αυτού, διότι «σε περίπτωση διακοπής της έγγαμης συμβίωσης των γονέων και διαφωνίας τους ως προς την ανάθεση της επιμέλειας, ανατίθεται σε όποιον κρίνεται, με βάση αποκλειστικά το συμφέρον του ανηλίκου, καταλληλότερος για την άσκησή της, ώστε να διασφαλίζεται η μη διατάραξη του μέχρι τότε τρόπου ζωής του ανηλίκου και να επιδιώκεται η εξασφάλιση της σταθερότητας, συνέχειας και ενότητας στις συνθήκες ανάπτυξης αυτού». Ο πατέρας διατήρησε από κοινού με τη μητέρα την άσκηση των λοιπών λειτουργιών της γονικής μέριμνας, ενώ το δευτεροβάθμιο δικαστήριο είχε τονίσει τη σημασία της προσωπικής επικοινωνίας του πατέρα με το ανήλικό τέκνο του για την ομαλή ψυχοσωματική ανάπτυξη του τελευταίου.

Με την ΜΠρΘεσ 7991/2023 (ΤΝΠ Νόμος), το δικαστήριο, συνεκδικάζοντας αντίθετες αγωγές των διαδίκων-γονέων, ανέθεσε οριστικά την επιμέλεια του εκτός γάμου γεννηθέντος και εκουσίως αναγνωρισθέντος ανηλίκου τέκνου τους στην - ήδη ασκούσα προσωρινά την επιμέλεια - μητέρα του, κρίνοντας ότι η παρέκκλιση από τον κανόνα του άρθρου 1513 εδ. α' ΑΚ επιβάλλεται εν προκειμένω από το συμφέρον του ανηλίκου και ότι τυχόν ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου τέκνου από κοινού στους διαδίκους γονείς ή τυχόν κατανομή της θα οδηγούσε πρακτικά σε αδυναμία λήψης υπεύθυνων και σταθερών αποφάσεων για το πρόσωπό του και εν τέλει θα προσέκρουε στο βέλτιστο συμφέρον του. Σημαντικά κριτήρια για τη διάγνωση του συμφέροντος του τέκνου ήταν, ακόμη, η αυξημένη, λόγω της ηλικίας του, ανάγκη του τέκνου για κατοχύρωση της συναισθηματικής μονιμότητας και της συνέχειας στη φροντίδα του, η διασφάλιση της σταθερότητας στις συνθήκες διαβίωσης και ανάπτυξής του, καθώς και ο ισχυρός και σταθερός συναισθηματικός δεσμός που είχε αναπτύξει με τη μητέρα του.

Με την ΜΠρΜεσολ 9/2023 (ΤΝΠ Νόμος), το δικαστήριο, δεχόμενο ότι, για την ανάθεση της επιμέλειας του παιδιού στον ένα γονέα, απαιτείται να συντρέχει σπουδαίος λόγος, ανέθεσε οριστικά την επιμέλεια των ανηλίκων τέκνων των διαδίκων-γονέων στην - ήδη ασκούσα προσωρινά την επιμέλεια - ενάγουσα μητέρα τους, κρίνοντας ότι «η από κοινού άσκηση της επιμέλειας των ανηλίκων από αμφοτέρους τους διαδίκους γονείς τους είναι εκ των πραγμάτων ανέφικτη», καθώς ο εναγόμενος πατέρας έχει μετοικήσει στη Γερμανία για λόγους εργασίας.

Η ΜΠρΛαμ 194/2023 (ΤΝΠ Νόμος) ανέθεσε οριστικά την αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας των ανηλίκων τέκνων των διαδίκων-γονέων στον ενάγοντα πατέρα τους, κρίνοντας ότι η λύση αυτή είναι προς το αληθινό συμφέρον των τέκνων και συμβαδίζει με τη σαφή και σταθερά εκφρασθείσα προσωπική γνώμη τους, αφού έλαβε υπ' όψιν τη σημασία της σταθερότητας των συνθηκών ανάπτυξης των ανηλίκων χωρίς συνεχείς εναλλαγές στις συνθήκες διαβίωσης και τον ιδιαίτερο ψυχικό δεσμό που είχαν αναπτύξει με τον πατέρα τους, ενόσω διέμεναν με αυτόν.

Η χρονική κατανομή της επιμέλειας των ανηλίκων και στους δύο γονείς, η οποία είχε διαταχθεί με απόφαση ασφαλιστικών μέτρων του ίδιου δικαστηρίου, δεν μπόρεσε να λειτουργήσει και δεν ήταν επωφελής για αυτά, κατά την κρίση του δικαστηρίου, λόγω των τεταμένων σχέσεων των δύο γονέων και της άρνησης των τέκνων να παραμείνουν στην κατοικία της μητέρας τους.

Με την ΜΠρΧαν 140/2023 (ΤΝΠ Νόμος), το δικαστήριο, συνεκδικάζοντας αντίθετες αιτήσεις των εν διαστάσει τελούντων διαδίκων-γονέων κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, ανέθεσε προσωρινά την αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας του προσώπου του ανηλίκου τέκνου τους στη μητέρα, κρίνοντας ότι αυτή είναι *«η πλέον κατάλληλη για την ανάληψη της επιμέλειας της ανήλικης, ως έχουσα τη δυνατότητα να ασκήσει αποτελεσματικότερα τη διαπαιδαγώγησή της και να επιδράσει ωφέλιμα επ' αυτής»*. Για την ανάθεση της επιμέλειας αποκλειστικά στον ένα γονέα, κατά την κρίση του δικαστηρίου, αρκεί αυτός ο γονέας, με βάση το συμφέρον του τέκνου, να είναι *«καταλληλότερος για την άσκηση της»*, ενώ σημαντική για την κατάφαση της καταλληλότητας είναι η διασφάλιση της μη διατάραξης του μέχρι τότε τρόπου ζωής του ανηλίκου και η εξασφάλιση της σταθερότητας, συνέχειας και ενότητας στις συνθήκες ανάπτυξης αυτού, όπως γινόταν νομολογιακά δεκτό και υπό το προϊσχύον δίκαιο¹³².

Με την ΜΠρΑθ 3454/2023 (αδημ.), το δικαστήριο, συνεκδικάζοντας αγωγές των διαδίκων-γονέων, ανέθεσε οριστικά την αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας του προσώπου των τριών ανηλίκων τέκνων στη μητέρα τους, η οποία *«συνδέεται με τ' ανήλικα με ιδιαίτερο συναισθηματικό δεσμό»* και *«κρίνεται ως η πλέον κατάλληλη για την ανάληψη της επιμέλειάς τους, ως έχουσα τη δυνατότητα ν' ασκήσει αποτελεσματικά τη διαπαιδαγώγησή τους και να επιδράσει ωφέλιμα επ' αυτών»*. Το δικαστήριο έκρινε ότι δεν είναι συμφέρουσα για τα ανήλικα τυχόν χρονική κατανομή της επιμέλειας του προσώπου τους ανάμεσα στους γονείς τους, διότι θα είχε ως συνέπεια την έλλειψη σταθερότητας στη ζωή τους, εντούτοις επεσήμανε ότι ο πατέρας, ο οποίος διατηρεί την από κοινού με τη μητέρα άσκηση των λοιπών λειτουργιών της γονικής μέριμνας των ανηλίκων, *«δύναται και υποχρεούται να εκφράσει εμπράκτως το ενδιαφέρον του με την υλική και ηθική στήριξη του, όντας σε καθημερινή τηλεφωνική και δια ζώσης επικοινωνία με τ' ανήλικα»*.

Με την ΜΠρΑθ 554/2023 (ΤΝΠ Ισοκράτης), το δικαστήριο, συνεκδικάζοντας αιτήσεις των διαδίκων-γονέων κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, ανέθεσε προσωρινά την αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας της ανήλικης κόρης τους στον αιτούντα πατέρα της, λόγω της αμηχανίας που αισθανόταν η ανήλικη κατά τη συμβίωση με το σύντροφο της μητέρας της και τα τέκνα του, δεδομένου ότι

¹³² Βλ. Παντελίδου, Ο ν. 4800/2021 για τη συνεπιμέλεια ένα χρόνο μετά: κριτικός διάλογος με τη νομολογία μας, ΝοΒ 2022, 813.

μέχρι πρότινος την επιμέλεια ασκούσε η μητέρα της, δυνάμει της συμβολαιογραφικής πράξης λύσης γάμου και συμφωνίας ρύθμισης των θεμάτων της επιμέλειας, διατροφής και επικοινωνίας με το τέκνο, η οποία είχε καταρτισθεί μεταξύ των διαδίκων-γονέων.

Η ΜΠρΗλείας 286/2022 (ΤΝΠ Ισοκράτης) έκανε δεκτό το αίτημα της ενάγουσας μητέρας περί ανάθεσης της επιμέλειας του προσώπου των ανηλίκων τέκνων των διαδίκων-γονέων αποκλειστικά στην ίδια, λαμβάνοντας υπ' όψιν το γεγονός ότι τα τέκνα, από τη διάσπαση της έγγαμης συμβίωσης των γονέων τους, διαμένουν με την ενάγουσα μητέρα τους, ότι η τελευταία είναι ικανή να φροντίζει την ανατροφή και εκπαίδευσή τους και ότι αυτά *«έχουν ανάγκη να διαβιούν σε ένα ήρεμο οικογενειακό περιβάλλον μακριά από εντάσεις και διαπληκτισμούς, το οποίο εξασφαλίζεται με τη σταθερότητα του βασικού προσώπου φροντίδας και τη σαφήνεια των ρόλων, των χώρων και των σχέσεων»*. Η κρίση περί ανάθεσης της επιμέλειας του προσώπου των τέκνων αποκλειστικά στην ενάγουσα μητέρα υπαγορεύθηκε από το συμφέρον των τέκνων και διατάχθηκε μόνο αφού διαπιστώθηκε ότι τυχόν χρονικά εναλλασσόμενη άσκηση της επιμέλειας *«δεν θα προήγαγε το συμφέρον των τέκνων και θα επέφερε σημαντική διατάραξη του τρόπου ζωής τους»*, καθώς θα τα έφερνε αντιμέτωπα με έντονες διαφωνίες των γονέων τους.

Με την ΜΠρΠατρ 681/2022 (ΤΝΠ Νόμος), το δικαστήριο, συνεκδικάζοντας τις δύο αντίθετες αγωγές των διαζευγμένων διαδίκων, ανέθεσε οριστικά την αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας του προσώπου των τριών ανηλίκων τέκνων στον πατέρα τους, ο οποίος *«είναι ικανός και άξιος να τα διαπαιδαγωγήσει με ηθικές αρχές, συμβάλλοντας θετικά στην ομαλή ψυχοσωματική και πνευματική τους ανάπτυξη»*, αφού πρώτα διαπίστωσε ότι τυχόν χρονική κατανομή της επιμέλειας δεν μπορεί να λειτουργήσει προς όφελος των ανηλίκων τέκνων, *«διότι η προηγηθείσα τριετής απομάκρυνση της μητέρας τους, η τέλεση νέου γάμου εκ μέρους της και η εκδήλωση από την ίδια άλλοτε αδιάφορης, άλλοτε απαξιωτικής και άλλοτε επιθετικής συμπεριφοράς απέναντι στα τέκνα της, αναμφισβήτητα έχουν επιδράσει αρνητικά στον ψυχισμό των τέκνων και έχουν διαταράξει ουσιωδώς και μη ανατρέψιμα τις διαπροσωπικές σχέσεις των διαδίκων»*.

Η ΜΠρΠατρ 384/2022 (ΤΝΠ Ισοκράτης) ανέθεσε οριστικά την αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας του προσώπου του εκτός γάμου γεννηθέντος και εκουσίως αναγνωρισθέντος ανηλίκου τέκνου των διαδίκων-γονέων στον ενάγοντα πατέρα του, ο οποίος, ήδη από τη γέννηση του τέκνου, το φρόντιζε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο για όλα τα θέματα που το αφορούν (εκπαίδευση, διαμονή, υγεία, διατροφή, συναισθηματική υποστήριξη κ.λπ.), σε αντίθεση με την εναγομένη μητέρα του, η οποία ήταν απύσχα, επιδεικνύοντας μία συμπεριφορά που προκαλεί στο τέκνο της ανασφάλεια και φόβο. Περαιτέρω, το δικαστήριο έλαβε υπ' όψιν ότι ο ενάγων

πατέρας φροντίζει το τέκνο του με ιδιαίτερη στοργή, αφοσίωση και τρυφερότητα, είναι δε ικανός και άξιος να το διαπαιδαγωγήσει με ηθικές αρχές, συμβάλλοντας θετικά στην ομαλή ψυχοσωματική και πνευματική του ανάπτυξη, ενώ και το τέκνο του είναι συναισθηματικά δεμένο μαζί του. Η ανάθεση της αποκλειστικής άσκησης της επιμέλειας στον πατέρα υπαγορεύθηκε, κατά την κρίση του δικαστηρίου, από *«το συμφέρον του τέκνου, όχι μόνο το ψυχικό, αλλά και το σύνολο της διαμορφώσεως της παιδικής του προσωπικότητας».*

Με την ΜΠρΑθ 5418/2021 (ΤΝΠ Ισοκράτης), το δικαστήριο, δικάζοντας κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, αφού πιθανολόγησε την ύπαρξη διαφωνίας των διαδίκων-γονέων σχετικά με την άσκηση της γονικής μέριμνας των τριών ανηλίκων τέκνων τους, κατά την έννοια της διάταξης του άρθρου 1514 παρ. 2 ΑΚ, συνεκτιμώντας και τη γνώμη εκάστου εκ των τέκνων, έκρινε ότι το βέλτιστο συμφέρον των τέκνων επιβάλλει την προσωρινή ανάθεση της αποκλειστικής επιμέλειας του προσώπου τους στη μητέρα τους, για το λόγο ότι αυτή *«είναι το καταλληλότερο πρόσωπο για την ανατροφή τους, αφού αυτή τα περιβάλλει με τη στοργή και τη φροντίδα της και παρέχει όλα τα εχέγγυα για τη σωστή ανατροφή και διαπαιδαγώγησή τους. Επιπλέον, πιθανολογείται ότι η μητέρα ανταποκρίνεται πλήρως στα καθήκοντά της έναντι των τέκνων της, εξασφαλίζοντας συνθήκες ηρεμίας, σταθερότητας και ασφαλούς διαβίωσής τους».* Για την παρέκκλιση από την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας και την αποκλειστική ανάθεση της επιμέλειας στη μητέρα, το δικαστήριο αρκέστηκε στη διαπίστωση γενικευμένων ερίδων και διαφωνιών των γονέων (άρθρο 1514 παρ. 2 ΑΚ), που προκλήθηκαν από την *«ιδιαιτέρη αυστηρότητα»* με την οποία ο πατέρας αντιμετώπιζε τα τέκνα.

Η ΜΠρΖακ 63/2021 (ΤΝΠ Νόμος) ανέθεσε προσωρινά την αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας των τριών ανηλίκων τέκνων των εν διαστάσει τελούντων διαδίκων-γονέων στην αιτούσα μητέρα τους, κρίνοντας ότι η λύση αυτή αφενός εξυπηρετεί το συμφέρον των ανηλίκων, αφού η μητέρα μπορεί να ανταποκριθεί πλήρως στα καθήκοντα του λειτουργήματός της, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπ' όψιν ότι με τον τρόπο αυτό καλύπτεται η ανάγκη των τέκνων για τη μητρική στοργή και φροντίδα στην ευαίσθητη ηλικία στην οποία βρίσκονται, αφετέρου δε παρίσταται εν προκειμένω και *«η μόνη εκ των πραγμάτων δυνατή λύση»*, αφού ο καθ' ου είναι κρατούμενος στη φυλακή, επομένως υφίσταται πραγματική αδυναμία του να συμπράξει στην άσκηση της επιμέλειας, ακόμα και για σοβαρά ζητήματα του άρθρου 1519 εδ. α' ΑΚ, για τα οποία απαιτείται κατ' αρχήν κοινή συμφωνία των γονέων (άρθρο 1519 εδ. β' ΑΚ σε συνδυασμό με άρθρο 1510 παρ. 3 εδ. α' ΑΚ). Εντύπωση, ωστόσο, προκαλεί η, δυνάμει της απόφασης αυτής, προσωρινή ανάθεση της αποκλειστικής άσκησης της επιμέλειας στην αιτούσα μητέρα, ενώ συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις *αυτοδίκαιης* άσκησης της επιμέλειας από αυτήν, λόγω της

πραγματικής αδυναμίας του καθ' ου πατέρα να συμπράξει στην άσκηση της επιμέλειας (άρθρο 1510 παρ. 3 εδ. α' ΑΚ)¹³³.

Από την παραπάνω επισκόπηση τη νομολογίας προκύπτει ότι, μετά τη θέση σε ισχύ του ν. 4800/2021, αυξήθηκαν οι αποφάσεις οι οποίες, για την ανάθεση της άσκησης της επιμέλειας αποκλειστικά στον ένα γονέα, απαιτούν να μην υπάρχει άλλος τρόπος προαγωγής του συμφέροντος του παιδιού, π.χ. με συνεπιμέλεια ή με χρονική κατανομή της επιμέλειας, ή απαιτούν γενικότερα να συντρέχει κάποιος σπουδαίος λόγος¹³⁴. Εντούτοις, στις περισσότερες περιπτώσεις τα δικαστήρια εξακολουθούν να αναθέτουν την επιμέλεια αποκλειστικά στον ένα γονέα, χωρίς να συντρέχει σπουδαίος λόγος, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στα κριτήρια που επικρατούσαν και υπό το προϋσχόν δίκαιο, π.χ. σταθερότητα των συνθηκών διαβίωσης του τέκνου, συναισθηματικός δεσμός του με έναν εκ των γονέων, καταλληλότητα του γονέα¹³⁵ και χωρίς να συνεκτιμούν ως πρωτεύον το νεοεισαχθέν κριτήριο της ουσιαστικής συμμετοχής και των δύο γονέων στην ανατροφή του παιδιού (άρθρο 1511 παρ. 2 ΑΚ)¹³⁶.

III. Η εφαρμογή της χρονικής κατανομής της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας

Ήδη υπό το προ του ν. 4800/2021 δίκαιο, είχαν επισημανθεί τόσο τα πλεονεκτήματα όσο και τα μειονεκτήματα της χρονικής κατανομής της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας, στο πλαίσιο της οποίας (χρονικής κατανομής) το τέκνο έχει εναλλασσόμενη κατοικία στον τόπο κατοικίας του εκάστοτε ασκούντος - κατ' αποκλειστικότητα - την επιμέλεια ή τη γονική μέριμνα γονέα. Συγκεκριμένα, από τη μία πλευρά, έχει κριθεί ότι «με την εναλλασσόμενη κατοικία, κατοχυρώνεται μια καλύτερη ισορροπία ανάμεσα στους γονείς, στη φροντίδα και ανατροφή των τέκνων, προσφέροντας στον ανήλικο τη δυνατότητα να διαβιεί στην καθημερινή του ζωή τόσο με τον πατέρα όσο και τη μητέρα. Το παιδί έχει δυο λειτουργικά σπίτια, την πατρική και μητρική του κατοικία. Ενθαρρύνεται έτσι η ισόρροπη επαφή του παιδιού και με τους δυο γονείς. [...] Επίσης, η καταλληλότητα του ενός γονέα να αναλάβει την άσκηση της επιμέλειας δεν αποτελεί ταυτόχρονα και ένδειξη ακαταλληλότητας του άλλου. [...] Ιδανική λύση είναι η διατήρηση της συμμετοχής

¹³³ Βλ. σχετικά παραπάνω, σ. 22, ιδίως υποσημ. 63.

¹³⁴ Βλ. π.χ. ΜΠρΘεσ 7991/2023, ΜΠρΜεσολ 9/2023 ΤΝΠ Νόμος' ΜΠρΗλείας 286/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης' ΜΠρΠατρ 681/2022, ΜΠρΖακ 63/2021 ΤΝΠ Νόμος.

¹³⁵ Βλ. π.χ. ΑΠ 2096/2022, ΑΠ 1988/2022, ΑΠ 155/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης' ΜΠρΧαν 140/2023 ΤΝΠ Νόμος.

¹³⁶ Βλ. Νικολόπουλο, ΕφΑΔΠολΔ 2023, 729.

και η ενεργητική παρουσία και των δυο γονέων στην ανατροφή του παιδιού, γιατί το τελευταίο δεν χρειάζεται μόνο τον καλύτερο από αυτούς»¹³⁷.

Από την άλλη πλευρά, «τα παιδιά έχουν ανάγκη κατοχύρωσης της συναισθηματικής μονιμότητας, της σταθερότητας και της συνέχειας στη φροντίδα τους, που θα τους επιτρέψει να αναπτύξουν έναν ασφαλή ψυχοσυναισθηματικό δεσμό με το βασικό πρόσωπο φροντίδας τους. [...] Η σταθερότητα αυτή επιτυγχάνεται χάρη στο σταθερό χώρο κατοικίας, στη συνέχεια στη φροντίδα, στη σταθερότητα του βασικού προσώπου φροντίδας, στο ήρεμο κλίμα που επικρατεί στις οικογενειακές σχέσεις, τη σαφήνεια των ρόλων, των χώρων και των σχέσεων. Οποιαδήποτε σύγχυση, οποιοδήποτε βίαιο "μοίρασμα" του παιδιού προς όφελος των ενηλίκων αποβαίνει σε βάρος της ψυχοσυναισθηματικής ισορροπίας του παιδιού»¹³⁸. Η συνεχής εναλλαγή περιβάλλοντος για το παιδί, την οποία η χρονική κατανομή συνεπάγεται, σε συνδυασμό με την τυχόν ασυμφωνία των γονέων σε θέματα ανατροφής, διαπαιδαγώγησης, διοίκησης της περιουσίας του παιδιού κλπ., μπορεί να προκαλέσει τη διάσπαση της προσωπικότητας του παιδιού με την έκθεσή του σε γονεϊκές επιλογές εκ διαμέτρου διαφορετικές, ενώ υπάρχει ο ακόμα μεγαλύτερος κίνδυνος ο ένας γονέας να επιχειρεί να αναιρέσει τις επιλογές του άλλου, με αυτονόητα κακή επίπτωση στο παιδί, π.χ. ο ένας γονέας μπορεί να αφήνει το παιδί να κάνει ό,τι θέλει και ο άλλος γονέας να είναι υπερβολικά αυστηρός¹³⁹.

Μετά τη θέση σε ισχύ του ν. 4800/2021, παρατηρείται αύξηση των δικαστικών αποφάσεων με τις οποίες διατάσσεται η χρονική κατανομή της επιμέλειας μεταξύ των γονέων, με σκοπό την ισότιμη συμμετοχή και των δύο γονέων στην ανατροφή των παιδιών τους, την ενίσχυση των δεσμών των παιδιών με αμφοτέρους τους γονείς τους και τον περιορισμό των δυσμενών επιπτώσεων που προκαλεί το διαζύγιο στην ψυχολογία και την εν γένει προσωπικότητα των ανηλίκων. Για παράδειγμα, με την ΑΠ 78/2023 (ΤΝΠ Ισοκράτης), επικυρώθηκε η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, με την οποία είχε διαταχθεί η χρονική κατανομή της επιμέλειας του προσώπου των ανηλίκων τέκνων ανάμεσα στους διαδίκους-γονείς τους ως εξής: τις πρώτες έντεκα (11) ημέρες κάθε μήνα την αποκλειστική άσκηση

¹³⁷ ΜΕΦΠειρ 298/2021, ΜΠρΠειρ 1267/2021, ΜΠρΝαξ 156/2017 ΤΝΠ Νόμος.

¹³⁸ Έτσι κρίνοντας η ΑΠ 1016/2019 ΤΝΠ Ισοκράτης, επικυρώσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, ως προς το μέρος της με το οποίο ανέθεσε την επιμέλεια του προσώπου του ανηλίκου τέκνου των διαδίκων-γονέων αποκλειστικά στη μητέρα του.

¹³⁹ Γεωργιάδης Γ., ΕφΑΔΠολΔ 2016, 904: Φουντεδάκη, ό.π., σ. 54-55. Για παράδειγμα, με την ΜΠρΑθ 39/2015 ΤΝΠ Ισοκράτης, το αίτημα του εναγομένου-ενάγοντος πατέρα για χρονική κατανομή της γονικής μέριμνας των ανηλίκων τέκνων σε κάθε ένα από τους διαδίκους-γονείς τους ανά εβδομάδα κρίθηκε ότι προσκρούει στο συμφέρον των ανηλίκων τέκνων, εφόσον μια τέτοια λύση, πέραν του ότι θα υπέβαλλε τα τέκνα σε μια διαρκή μετακίνηση από τη μία οικία στην άλλη, «θα τα καθιστούσε επίσης δέκτες διαφορετικών υποδείξεων, προτροπών και μηνυμάτων, με αναπόφευκτες συνέπειες στην ψυχοσύνθεσή τους και με προφανή τον κίνδυνο για τη διάσπαση της προσωπικότητάς τους», δεδομένης της σαφούς διάστασης των απόψεων και της φιλοσοφίας των διαδίκων ως προς τον τρόπο ανατροφής και διαπαιδαγώγησης των τέκνων τους.

της επιμέλειας των ανωτέρω τέκνων θα έχει ο πατέρας τους και τις υπόλοιπες ημέρες εκάστου μήνα την αποκλειστική άσκηση της επιμέλειας αυτών θα έχει η μητέρα τους. Στη σχετική κρίση του, το δικαστήριο έλαβε υπ' όψιν τις ιδιαίτερα τεταμένες σχέσεις των διαδίκων, που καθιστούν ιδιαίτερα δυσχερή έως αδύνατη την ταυτόχρονη άσκηση συνεπιμέλειας των ανήλικων θυγατέρων τους, αλλά και το γεγονός ότι οι οικίες των διαδίκων βρίσκονται στην ίδια περιοχή και έτσι αποφεύγεται τυχόν τάλαιπωρία των παιδιών που θα προκαλούσε η χρονική κατανομή. Η λύση της χρονικής κατανομής, κατά το δικαστήριο, αποσκοπεί στην «εξυπηρέτηση του βέλτιστου συμφέροντος των ανήλικων τέκνων των διαδίκων, ώστε αυτά να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες, πνευματικά, συναισθηματικά και ψυχολογικά και να απολαμβάνουν -όπως πριν από την διάσταση των γονέων τους- την αγάπη και φροντίδα αμφοτέρων, οι οποίοι μπορούν μεν να ανταποκριθούν με επάρκεια στα γονεϊκά τους καθήκοντα, αδυνατούν, όμως, μέχρι τώρα, να συνεννοηθούν ή να συνεργαστούν σε οποιονδήποτε τομέα». Κατά τον ΑΠ, «η έλλειψη συνεργασίας των γονέων δεν πρέπει να συνιστά εμπόδιο επιλογής της χρονικής κατανομής της επιμέλειας. Επίσης, η τυχόν εξάρτηση της χρονικά κατανεμημένης γονικής μέριμνας ή επιμέλειας από τη διάθεση συνεργασίας των γονέων αποδυναμώνει τη συγκεκριμένη λύση, διότι αφήνει τη δυνατότητα στο γονέα, που είναι περισσότερο συναισθηματικά δεμένος με τα παιδιά, να τα επηρεάσει σε βάρος του άλλου γονέα και να επιτύχει, μέσω της άρνησής του να συνεργαστεί για μια τέτοια λύση, το μείζον, ήτοι να ασκεί αυτός αποκλειστικά τη γονική μέριμνα ή επιμέλεια των τέκνων, περιθωριοποιώντας τον άλλο γονέα».

Με την ΜΠρΑΘ 542/2022 (ΕφΑΔΠολΔ 2022, 465), το δικαστήριο, δικάζοντας κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, κατένειμε χρονικά την άσκηση της επιμέλειας του προσώπου των ανήλικων τέκνων ανάμεσα στους διαδίκους-γονείς τους, με εναλλασσόμενη διαμονή των τέκνων στην οικία του γονέα που εκάστοτε θα ασκεί την επιμέλεια, ώστε τις πρώτες δεκαπέντε (15) ημέρες κάθε μήνα να ασκεί την επιμέλεια των ανήλικων τέκνων ο πατέρας και τον υπόλοιπο μήνα να ασκεί την επιμέλεια αυτών η μητέρα τους, λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι αφενός μεν «στην παιδική (προεφηβική) ηλικία, στην οποία βρίσκονται τα ανήλικα τέκνα των διαδίκων (δέκα και έντεκα ετών αντίστοιχα), το συμφέρον τους επιβάλλει να συναναστρέφονται κατά το δυνατόν εξίσου και με τους δύο γονείς τους», αφετέρου δε «η παράλληλη ύπαρξη δύο κέντρων ζωής των παιδιών δεν θα αναστατώσουν ούτε θα απορρυθμίσουν τη ζωή τους, αφού δεν υπάρχουν ιδιαίτερες εντάσεις μεταξύ των διαδίκων γονέων τους, αλλά αντιθέτως υπάρχει συνεννόηση ανάμεσά τους και σεβασμός στις επιθυμίες των τέκνων τους», ενώ και οι οικίες των γονέων βρίσκονται σε πολύ κοντινή απόσταση.

Με την ΜΠρΖακ 85/2021 (ΤΝΠ Νόμος), το δικαστήριο, δικάζοντας κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, κατένειμε χρονικά ανάμεσα στους εν διαστάσει τελούντες διαδίκους-γονείς την άσκηση της επιμέλειας του προσώπου

των δύο ανηλίκων τέκνων τους, αναθέτοντάς την για τις πρώτες δώδεκα (12) ημέρες εκάστου ημερολογιακού μηνός, και δεκατρείς (13) ημέρες, για τους μήνες που έχουν 31 ημέρες, στον πατέρα και για τις υπόλοιπες στη μητέρα, κρίνοντας ότι «οι διάδικοι διατηρούν ακόμα κάποια αισθήματα κατανόησης και επιθυμία συνεννόησης μεταξύ τους για το καλό των τέκνων τους, και δεν έχουν εκτραχύνει τη μεταξύ τους αντιδικία σε τέτοιο βαθμό που κάθε επαφή μεταξύ τους να έχει καταστεί πλήρως αδύνατη», αλλά και επειδή «με τους σχετικά κοντινούς τόπους διαμονής των γονέων επιτυγχάνεται η εύκολη και ασφαλής πρόσβαση των παιδιών και στις δύο χωριστές κατοικίες, όπως και στο σχολείο που φοιτά η μεγαλύτερη, αλλά και στις λοιπές δραστηριότητές τους». Ακόμα, κρίθηκε ότι, με την ανωτέρω χρονική κατανομή της άσκησης της επιμέλειας, τα ανήλικα αποκτούν έναν πιο σταθερό τόπο κατοικίας, αφού θα αλλάζουν διαμονή μόνο μία φορά κάθε μήνα, ενώ με το σύστημα της ανάθεσης της επιμέλειας αποκλειστικά στη μητέρα και της επικοινωνίας με τον πατέρα (άρθρο 1520 ΑΚ) θα χρειάζονταν συνεχείς αλλαγές τόπου διαμονής, που θα διατάρασε το καθημερινό τους πρόγραμμα.

Από την παραπάνω επισκόπηση της νομολογίας, συνάγεται ότι ναι μεν η χρονική κατανομή της άσκησης της επιμέλειας είναι ωφέλιμη για τα ανήλικα τέκνα, αφού εξασφαλίζει την ισόρροπη επαφή τους με αμφοτέρους τους γονείς τους, δεν πρέπει, όμως, να παραγνωρίζονται οι κίνδυνοι από την εφαρμογή της, π.χ. διατάραξη της ψυχικής υγείας των ανηλίκων, απορρύθμιση της καθημερινότητάς τους, εξαιτίας της εναλλασσόμενης κατοικίας. Γι' αυτό, η χρονική κατανομή πρέπει να αποφασίζεται με ιδιαίτερη περίσκεψη και προϋποθέτει αφενός ένα minimum συνεργασίας μεταξύ των γονέων¹⁴⁰, αφετέρου ότι οι τόποι διαμονής των γονέων βρίσκονται σε μικρή απόσταση μεταξύ τους, ώστε να μην διαταράσσεται η καθημερινότητα του τέκνου¹⁴¹.

¹⁴⁰ Βλ. ενδεικτικά ΕφΘεσ 848/2022, ΜΠρΜυτιλ 54/2023, ΜΠρΘεσ 915/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης· ΜΠρΑθ 542/2022 ΕφΑΔΠολΔ 2022, 465· ΜΠρΑθ 5099/2021 ΕφΑΔΠολΔ 2021, 1485 επ. Αντίθετες οι ΑΠ 78/2023 ΤΝΠ Ισοκράτης και ΜΠρΠειρ 1267/2021, ΤΝΠ Νόμος.

¹⁴¹ Βλ. ενδεικτικά ΜΕΦΠειρ 137/2020 ΤΝΠ Νόμος: «Αναφορικά με την κατανομή της επιμέλειας ανάμεσα στους γονείς, [...] δεν εξυπηρετεί, εν προκειμένω, το αληθινό συμφέρον του ανηλίκου, το οποίο θα αναγκάζεται να «μετακομίζει» ανά δεκαπενθήμερο σε διαφορετική οικία, μεταφέροντας τα προσωπικά και σχολικά του είδη σε διαφορετικό χώρο [...] και απομακρυνόμενος από το κέντρο των καθημερινών βιοτικών δραστηριοτήτων του [...] αλλά και από τους συμμαθητές και φίλους του με τους οποίους περνάει μέρος του ελεύθερου χρόνου του. Μία τέτοια ρύθμιση της επιμέλειας, υπό τις συνθήκες της εξεταζόμενης περίπτωσης, θα μετατρέψει το παιδί σε «μπαλάκι» μεταξύ των γονέων με αρνητικές συνέπειες για την ψυχοσυναισθηματική του ανάπτυξη και κρίνεται ως λύση, που άξονά της μάλλον έχει την ικανοποίηση των γονέων και όχι το πραγματικό συμφέρον του ανηλίκου»· ΜΠρΘεσ 915/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης· Παπαχρίστου, Αρμ 1985, 101-102.

IV. Σημαντικά ζητήματα επιμέλειας (άρθρο 1519 ΑΚ)

1. Προϋποθέσεις εφαρμογής

Πριν τη θέση σε ισχύ του ν. 4800/2021, γινόταν δεκτή, τόσο θεωρητικά όσο και νομολογιακά, η θεωρία του «πυρήνα» της γονικής μέριμνας, σύμφωνα με την οποία, ως προς ορισμένα ζητήματα της γονικής μέριμνας, π.χ. ονοματοδοσία, επιλογή του θρησκευματος του τέκνου¹⁴², σοβαρές ιατρικές πράξεις¹⁴³, επιλογή ιδιωτικού σχολείου για τη φοίτηση του τέκνου¹⁴⁴, απαιτείται συναπόφαση των γονέων, ακόμα και όταν η επιμέλεια ασκείται μόνο από τον έναν ή έχει γίνει κατανομή της μεταξύ των γονέων. Στο άρθρο 1519 παρ. 1 ΑΚ, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 12 του ν. 4800/2021, τα παραπάνω ζητήματα χαρακτηρίζονται πλέον ως «σημαντικά ζητήματα επιμέλειας», οι αποφάσεις για τα οποία, κατ' εξαίρεση, δεν λαμβάνονται μόνο από τον γονέα που ασκεί αποκλειστικά την επιμέλεια του τέκνου, είτε δυνάμει συμφωνίας (κατ' άρθρο 1514 ΑΚ ή κατ' άρθρο 1441 ΑΚ ή με πρακτικό διαμεσολάβησης) είτε δυνάμει δικαστικής απόφασης (άρθρο 1514 παρ. 2 ΑΚ), αλλά απαιτείται συναπόφαση από αμφοτέρους τους γονείς. Για την εφαρμογή του άρθρου 1519 παρ. 1 ΑΚ, δηλαδή, προϋποτίθεται παρέκκλιση από το νόμιμο σύστημα της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας (άρθρο 1513 ΑΚ), είτε με τη μορφή της ανάθεσης της άσκησης της επιμέλειας αποκλειστικά στον ένα γονέα, είτε με τη μορφή της λειτουργικής ή χρονικής κατανομής της, είναι δε αδιάφορο εάν ο γονέας στον οποίο δεν έχει ανατεθεί η άσκηση της επιμέλειας του προσώπου του τέκνου, διατηρεί ή όχι την άσκηση των λοιπών λειτουργιών της γονικής μέριμνας (διοίκηση περιουσίας, εκπροσώπηση του τέκνου), αφού ο νόμος δεν διακρίνει¹⁴⁵. Σε περίπτωση που οι γονείς διαφωνούν κατά τη λήψη αποφάσεων για σημαντικά ζητήματα επιμέλειας, προσπαθούν να εξεύρουν κοινά αποδεκτές λύσεις και, αν δεν τα καταφέρουν, αποφασίζει το δικαστήριο (άρθρο 1519 παρ. 1 εδ. β' ΑΚ σε συνδυασμό με άρθρο 1512 ΑΚ).

Τα σημαντικά ζητήματα επιμέλειας, τα οποία αποτελούν αντικείμενο συναπόφασης των γονέων, ακόμα κι αν η επιμέλεια ασκείται μόνο από τον έναν εξ αυτών (άρθρο 1519 ΑΚ), πόσω μάλλον όταν ασκείται από κοινού (άρθρα 1510, 1513 ΑΚ) είναι ειδικότερα τα εξής: ονοματοδοσία του παιδιού, θρήσκευμα, ζητήματα υγείας, εκτός από τα επείγοντα και τα εντελώς τρέχοντα, ζητήματα εκπαίδευσης

¹⁴² ΜΕΦΑΘ 880/2019 ΤΝΠ Ισοκράτης' ΜΠρΠατρ 701/2018 ΤΝΠ Νόμος.

¹⁴³ ΑΠ 754/2020, ΑΠ 1700/2001 ΤΝΠ Ισοκράτης: «το δικαίωμα ονοματοδοσίας αποτελεί περιεχόμενο του ευρύτερου λειτουργικού δικαιώματος της γονικής μέριμνας, είναι όμως ανεξάρτητο από το επιμέρους δικαίωμα της επιμέλειας, που αποτελεί επίσης περιεχόμενο της γονικής μέριμνας. Συνεπώς και αν ακόμα η επιμέλεια του προσώπου του ανηλίκου τέκνου έχει ανατεθεί με δικαστική απόφαση στον ένα γονέα, είναι απαραίτητο, εφόσον η γονική μέριμνα ανήκει και στους δύο γονείς, να αποφασίσουν αυτοί από κοινού περί του ονόματος που πρέπει να δοθεί στο τέκνο, σε περίπτωση δε διαφωνίας αυτών αποφασίζει το δικαστήριο» ΜΕΦΠειρ 261/2020 ΤΝΠ Νόμος.

¹⁴⁴ ΑΠ 120/2014 ΤΝΠ Νόμος' ΜΠρΠειρ 1224/2019 ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹⁴⁵ Φουντεδάκη, ό.π., σ. 69, ιδίως υποσημ. 214.

που επιδρούν αποφασιστικά στο μέλλον του παιδιού. Η απαρίθμηση αυτή είναι, κατά μία άποψη, ενδεικτική, αφού υπάρχουν και άλλες σοβαρές αποφάσεις που επηρεάζουν μακροπρόθεσμα το παιδί, τις οποίες πρέπει οι γονείς να λαμβάνουν από κοινού, προς το σκοπό της προαγωγής του συμφέροντός του¹⁴⁶, όπως είναι οι αποφάσεις για ζητήματα που απαιτούν διαρκή ενασχόληση του παιδιού (π.χ. αθλητισμός, μουσική), για το ζήτημα αν το παιδί θα προετοιμαστεί για συμμετοχή στους ολυμπιακούς αγώνες, για τη σύναψη γάμου ή σύμβασης εργασίας, για τη μεταβολή της υπηκοότητας του παιδιού¹⁴⁷. Κατ' άλλη άποψη, η απαρίθμηση είναι περιοριστική, για να αποφεύγεται η υπονόμηση της παρεκκλίνουσας από το άρθρο 1513 παρ. 1 εδ. α' άσκησης της γονικής μέριμνας, αλλά και η «δικαστικοποίηση» της ζωής του παιδιού, ιδίως στις περιπτώσεις όπου υπάρχει έντονη αντιπαλότητα των γονέων εξαιτίας προηγηθείσας αντιδικίας τους για την ανάθεση της επιμέλειας¹⁴⁸.

Το άρθρο 1519 ΑΚ δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις αφαίρεσης της άσκησης της γονικής μέριμνας από τον ένα γονέα, λόγω κακής άσκησης (άρθρο 1532 ΑΚ), αφού τυχόν εφαρμογή του θα αντέβαινε στο συμφέρον του παιδιού¹⁴⁹, ούτε στις περιπτώσεις εκτός γάμου γεννηθέντων τέκνων που αναγνωρίστηκαν δικαστικά με αντιδικία του πατέρα, εφόσον δεν υπάρχει συμφωνία των γονέων ή δικαστική απόφαση για άσκηση γονικής μέριμνας από τον πατέρα (άρθρο 1515 παρ. 2 ΑΚ)¹⁵⁰. Ακόμη, δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις αδυναμίας σύμπραξης του ενός γονέα στην άσκηση της επιμέλειας για πραγματικούς ή νομικούς λόγους (άρθρο 1519 παρ. 1 εδ. β' ΑΚ σε συνδυασμό με άρθρο 1510 παρ. 3 εδ. α' ΑΚ), οπότε ο άλλος γονέας, που ασκεί την επιμέλεια, θα αποφασίζει μόνος του για όλα τα ζητήματα επιμέλειας, ακόμα και για τα σημαντικά¹⁵¹.

Σχετικά με το αν η διάταξη του άρθρου 1519 ΑΚ μπορεί να παρακαμφθεί, η κρατούσα άποψη υποστηρίζει ότι, εφόσον η εν λόγω διάταξη εφαρμόζεται και σε περιπτώσεις κατανομής της επιμέλειας, τυχόν λειτουργική κατανομή της επιμέλειας δεν μπορεί να περιλαμβάνει τα αναφερόμενα στην εν λόγω διάταξη ζητήματα, τα οποία είναι σημαντικά και πρέπει να αποτελούν σε κάθε περίπτωση αντικείμενο συναπόφασης των γονέων¹⁵². Επομένως, κατά την άποψη αυτή, η διάταξη του

¹⁴⁶ Λέκκας, ό.π., αρ. 532.

¹⁴⁷ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Σημαντικά ζητήματα επιμέλειας - Η ΑΚ 1519, ΕφΑΔΠολΔ 2022, 4' Κονδύλη, Ειδικές πράξεις του γονέα μετά το διαζύγιο, την διάσπαση ή την ακύρωση του γάμου, ΕφΑΔΠολΔ 2021, 398-400' Σταθόπουλος, ΕλλΔνη 2021, 962.

¹⁴⁸ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 77' Φουντεδάκη, ό.π., σ. 70' βλ. και Βαλμαντώνη, ΕλλΔνη 2021, 1081, ο οποίος υποστηρίζει ότι η απαρίθμηση είναι περιοριστική, αλλά πρέπει να υφίσταται δυνατότητα αναλογικής εφαρμογής της ρύθμισης και σε άλλα σημαντικά ζητήματα επιμέλειας.

¹⁴⁹ Λέκκας, ό.π., αρ. 527.

¹⁵⁰ Περάκη, Σημαντικά ζητήματα επιμέλειας (ΑΚ 1519), ΕλλΔνη 2022, 650.

¹⁵¹ ΜΠρζακ 63/2021 ΤΝΠ Νόμος.

¹⁵² Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, ΕφΑΔΠολΔ 2022, 1' Περάκη, ΕλλΔνη 2022, 650' Φουντεδάκη, ό.π., σ. 69.

άρθρου 1519 ΑΚ εισάγει αναγκαστικό δίκαιο και δεν μπορεί να παρακαμφθεί, ούτε χωρεί εκ των προτέρων παραίτηση του μη ασκούντος την επιμέλεια γονέα από αυτήν, όμως είναι δυνατή ad hoc εξουσιοδότηση του ενός γονέα στον άλλον να αποφασίσει μόνος αυτός, όταν ανακύψει συγκεκριμένο ζήτημα¹⁵³. Έχει υποστηριχθεί, όμως, και το αντίθετο, ότι δηλαδή, εάν κάποιο σημαντικό ζήτημα επιμέλειας, π.χ. ονοματοδοσία, εκπαίδευση του τέκνου, έχει ανατεθεί στον ένα γονέα με δικαστική απόφαση ή με συμφωνία των γονέων, τότε η κατανομή αυτή υπερισχύει του άρθρου 1519 ΑΚ¹⁵⁴.

2. Τα επιμέρους σημαντικά ζητήματα του άρθρου 1519 παρ. 1 ΑΚ

Τα ζητήματα που αφορούν στην ονοματοδοσία του τέκνου περιλαμβάνουν τόσο την αρχική επιλογή του κύριου ονόματος, όσο και τη μεταβολή του κύριου ονόματος ή του επωνύμου του τέκνου¹⁵⁵ και αποτελούν αντικείμενο συναπόφασης των γονέων, ακόμα κι αν την επιμέλεια ασκεί μόνο ο ένας εξ αυτών, πόσω μάλλον όταν την ασκούν αμφότεροι οι γονείς από κοινού. Για παράδειγμα, με την ΑΠ 119/2023 (ΤΝΠ Ισοκράτης), αφού έγινε δεκτό ότι «περιεχόμενο της γονικής μέριμνας αποτελεί και η ονοματοδοσία του ανηλίκου, περί της οποίας οι γονείς αποφασίζουν από κοινού» επικυρώθηκε η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, με την οποία το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, επιληφθέν της διαφωνίας των διαδίκων-γονέων για την ονοματοδοσία του εκτός γάμου γεννηθέντος και εκουσίως αναγνωρισθέντος τέκνου τους, διατήρησε το όνομα που του είχε δοθεί από τη μητέρα του, κρίνοντας ότι τυχόν αντικατάσταση του δοθέντος σε αυτό ονόματος με το αιτούμενο από τον (συνασκούντα τη γονική μέριμνα λόγω της εκούσιας αναγνώρισης) πατέρα του «δεν είναι προς το συμφέρον του τέκνου, καθόσον θα του δημιουργήσει σοβαρή σύγχυση στη ταυτότητά του». Περαιτέρω, «η πρόκριση της λύσης της διπλής ονοματοδοσίας [...] ομοίως δεν κρίνεται ενδεδειγμένη στη προκειμένη περίπτωση, ενόψει του κινδύνου που εγκυμονεί για την ομαλή διαμόρφωση του χαρακτήρα και της προσωπικότητας του ανηλίκου, καθόσον θεωρείται βέβαιο, ότι καθέννας εκ των διαδίκων [...] θα επιμένει να αποκαλεί το τέκνο με το όνομα της δικής του προτιμήσεως».

¹⁵³ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, ΕφΑΔΠολΔ 2022, 4.

¹⁵⁴ Παντελίδου, Το διαζύγιο και οι συνέπειές του, σ. 388 αρ. 59· βλ. ΜΠρΧαν 140/2023 ΤΝΠ Νόμος, η οποία φαίνεται να δέχεται τον ενδοτικό χαρακτήρα του άρθρου 1519 ΑΚ: «εν προκειμένω δεν συντρέχει **πραγματικός λόγος** προκειμένου το Δικαστήριο να αποκλίνει από αυτή τη ρύθμιση (του άρθρου 1519 ΑΚ)»· βλ. και ΜΠρΖακ 85/2021 ΤΝΠ Νόμος, η οποία κατένειμε χρονικά την άσκηση της επιμέλειας ανάμεσα στους διαδίκους-γονείς, αλλά όρισε ότι «ειδικά ως προς τα ζητήματα της ονοματοδοσίας και της βάπτισης της ανήλικης θυγατέρας των διαδίκων αυτά πρέπει να οριστεί ότι ανατίθενται αποκλειστικά στη μητέρα, δεδομένου ότι έχει ήδη προβεί στις σχετικές προετοιμασίες και επίκειται η βάπτιση, προς αποφυγή διαφωνιών πριν ξεκινήσει κατ' ουσίαν να λειτουργεί η ως άνω κατανομή της άσκησης της επιμέλειας μεταξύ τους».

¹⁵⁵ Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό.π., σ. 331-332· Φουντεδάκη, ό.π., σ. 70, ιδίως υποσημ. 218.

Τα ζητήματα που αφορούν στο *θρήσκευμα* περιλαμβάνουν την επιλογή του θρησκεύματος του τέκνου, την τελετουργία εισδοχής του σε κάποιο θρήσκευμα, π.χ. βάπτισμα στη χριστιανική θρησκεία, ή ακόμα την απόφαση για τη μη ένταξη του τέκνου σε κάποιο θρήσκευμα¹⁵⁶. Ενδεικτικά, με την ΜΠρΧαν 140/2023 (ΤΝΠ Νόμος), το δικαστήριο, δικάζοντας κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, ανέθεσε προσωρινά την αποκλειστική επιμέλεια του προσώπου του ανηλίκου τέκνου των διαδίκων-γονέων στη μητέρα του, επισημαίνοντας ότι από την ανωτέρω ανάθεση εξαιρούνται τα κατ' άρθρο 1519 ΑΚ σημαντικά ζητήματα επιμέλειας τέκνου, τα οποία εκ του νόμου ανήκουν και στους δύο γονείς, απορρίπτοντας το υποβληθέν από τον πατέρα αίτημα περί αποκλειστικής ανάθεσης στον ίδιο των κρίσιμων αποφάσεων αναφορικά με τη θρησκευτική διαπαιδαγώγηση του ανήλικου τέκνου, λόγω προσηλυτισμού του τέκνου από τη μητέρα στο δόγμα το οποίο εκείνη ασπαζόταν, καθώς πιθανολογήθηκε ότι οι διάδικοι συμφώνησαν να μη βαπτιστεί το τέκνο τους και να επιλέξει μόνο του, όταν καταστεί πνευματικά ώριμο, τη θρησκεία την οποία επιθυμεί να ασπαστεί και ότι *«εν προκειμένω δεν συντρέχει πραγματικός λόγος προκειμένου το Δικαστήριο να αποκλίνει από αυτή τη ρύθμιση (του άρθρου 1519 ΑΚ)»*. Σε περίπτωση διαφωνίας των (αλλόθρησκων) γονέων ως προς το θρήσκευμα που θα ακολουθήσει το τέκνο, ο δικαστής προκειμένου να καταλήξει στη δικανική του κρίση σχετικά με την ένταξη του παιδιού στο ένα ή άλλο θρήσκευμα ή δόγμα, δεν θα προβεί σε ουσιαστική εκτίμηση των διαφόρων θρησκευτικών ή δογματικών διδασκαλιών, αλλά θα προσδιορίσει τη θρησκευτική εκπαίδευση του παιδιού, στηριζόμενος στις κρατούσες θρησκευτικές πεποιθήσεις του στενότερου οικογενειακού ή κοινωνικού περιβάλλοντος, όπου προορίζεται να ζήσει και ν' αναπτυχθεί το παιδί¹⁵⁷, ενώ σημαντική για τη διαμόρφωση της δικανικής κρίσης είναι και η γνώμη του ίδιου του παιδιού, γι' αυτό προτείνεται η αναβολή της λύσης του ζητήματος από το δικαστήριο μέχρι ο ανήλικος να είναι σε θέση να εκφραστεί σχετικά με το ζήτημα του θρησκεύματος¹⁵⁸. Ωστόσο, αφ' ης στιγμής το τέκνο ενταχθεί σε κάποιο θρήσκευμα, οι αποφάσεις για τα ζητήματα που αφορούν τη συμμετοχή του σε λατρευτικές ή άλλες εκδηλώσεις, π.χ. εκκλησιασμός, συμμετοχή σε κατηχητικό, ή για το ζήτημα αν το παιδί θα κοινωνεί τακτικά ή αν θα νηστεύει, λαμβάνονται μόνο από τον ασκούντα την επιμέλεια γονέα¹⁵⁹.

Στα σημαντικά ζητήματα επιμέλειας που αφορούν στην *υγεία* του παιδιού και αποτελούν αντικείμενο συναπόφασης των γονέων περιλαμβάνονται, κατά το γράμμα του άρθρου 1519 παρ. 1 ΑΚ, όχι μόνο οι σοβαρές ιατρικές πράξεις (όπως υποστήριζε η παλαιότερη νομολογία του «πυρήνα» της γονικής μέριμνας), αλλά όλα τα ζητήματα υγείας, πλην των επειγόντων και εντελώς τρεχόντων. Ως εκ τούτου,

¹⁵⁶ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, ΕφΑΔΠολΔ 2022, 2.

¹⁵⁷ ΜΕΦΑΘ 880/2019 ΤΝΠ Ισοκράτης' ΜΠρΑΘ 5019/2022 ΕφΑΔΠολΔ 2023, 527, 531.

¹⁵⁸ Λέκκας, ό.π., αρ. 316-318.

¹⁵⁹ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, ΕφΑΔΠολΔ 2022, 2' Περάκη, ΕλλΔνη 2022, 651' Φουντεδάκη, ό.π., σ. 71.

απαιτείται η κατά το άρθρο 12 παρ. 2 περ. β' στοιχ. α' ΚΙΔ συναίνεση και των δύο γονέων για τη διενέργεια οποιασδήποτε ιατρικής πράξης στον ανήλικο ασθενή (πλην των επειγουσών και εντελώς τρεχουσών), ανεξάρτητα από το εάν ο ένας εκ των γονέων ασκεί αποκλειστικά την επιμέλεια¹⁶⁰. Η αιτιολογία για την πρόβλεψη τόσο διευρυμένης συναπόφασης των γονέων είναι ότι οι επιλογές σε θέματα υγείας, ακόμη και όταν δεν αφορούν περιστάσεις ιδιαίτερης βαρύτητας, έχουν τη γενική τάση να επιδρούν αποφασιστικά, ενδεχομένως και κατά τρόπο μη αναστρέψιμο, στη ζωή και στην εξέλιξη του ανθρώπου¹⁶¹. Έτσι, κατά το γράμμα του νόμου, ο ασκών αποκλειστικά την επιμέλεια γονέας μπορεί να αποφασίσει μόνος του για τα επείγοντα και εντελώς τρέχοντα ζητήματα υγείας του τέκνου, π.χ. μεταφορά στο νοσοκομείο μετά από ατύχημα, τακτική επίσκεψη στον παιδίατρο, χορήγηση αντιπυρετικού σε περίπτωση ασθένειας του τέκνου, όχι όμως για τα σοβαρά ζητήματα υγείας (όπως είναι αυτονόητο), αλλά ούτε για ζητήματα υγείας που βρίσκονται στον ενδιάμεσο χώρο μεταξύ τρεχόντων και σοβαρών ζητημάτων, π.χ. ακτινολογική εξέταση, ορθοδοντική θεραπεία του τέκνου¹⁶², με αποτέλεσμα η εξουσία λήψης αποφάσεων για ζητήματα υγείας από τον ασκούντα αποκλειστικά την επιμέλεια γονέα να μη διαφέρει ουσιαστικά ως προς το περιεχόμενο από την αντίστοιχη εξουσία του συνασκούντος την επιμέλεια γονέα, δεδομένης της ρύθμισης του άρθρου 1516 παρ. 1 ΑΚ¹⁶³. Γι' αυτό, προτείνεται ο περιορισμός του εύρους των αποφάσεων που αφορούν στην υγεία του τέκνου κατ' άρθρο 1519 παρ. 1 ΑΚ, ώστε να αποτελούν αντικείμενο συναπόφασης μόνο τα σοβαρά ζητήματα υγείας, π.χ. αυτά που αφορούν σε σοβαρές ιατροχειρουργικές επεμβάσεις ή στον τυχόν ακρωτηριασμό του τέκνου κλπ.¹⁶⁴ και όχι όλα τα ζητήματα που αφορούν στην υγεία του τέκνου πλην των επειγόντων και εντελώς τρεχόντων, όπως φαίνεται να επιτάσσει το γράμμα της διάταξης.

Ειδικά ως προς το ζήτημα του *εμβολιασμού* του παιδιού, υποστηρίζεται ότι πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ υποχρεωτικού και μη υποχρεωτικού εμβολιασμού: εάν μεν πρόκειται για υποχρεωτικό εμβολιασμό, ο οποίος αποτελεί νόμιμη προϋπόθεση π.χ. για την εγγραφή του παιδιού στο Νηπιαγωγείο ή στο Δημοτικό Σχολείο, ο ασκών αποκλειστικά την επιμέλεια γονέας έχει υποχρέωση να μεριμνήσει για τον εμβολιασμό του παιδιού, εφόσον δεν βεβαιώνεται η συνδρομή ιατρικής αντένδειξης¹⁶⁵, διαφορετικά ο έτερος (μη ασκών την επιμέλεια) γονέας μπορεί να ζητήσει από το δικαστήριο να διατάξει τον εμβολιασμό ή κάθε πρόσφορο μέτρο, ακόμα και την αφαίρεση της άσκησης της επιμέλειας από τον ασκούντα

¹⁶⁰ Περάκη, ΕλλΔνη 2022, 652' Φουντεδάκη, ό.π., σ. 72-73' βλ. και Νικολόπουλο, Η εφαρμογή του Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας (ν. 3418/2005) από τη νομολογία, ΧρΙΔ 2018, 92-93.

¹⁶¹ ΜΠρΑΘ 5763/2022 ΕφΑΔΠολΔ 2023, 105.

¹⁶² Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, ΕφΑΔΠολΔ 2022, 2-4' Περάκη, ΕλλΔνη 2022, 652.

¹⁶³ Περάκη, ΕλλΔνη 2022, 651.

¹⁶⁴ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, ΕφΑΔΠολΔ 2022, 2-3.

¹⁶⁵ Βλ. το Υ1/Γ.Π. 161682/22-12-2008 έγγραφο της Διεύθυνσης Δημόσιας Υγιεινής του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

αυτήν γονέα (άρθρο 1532 ΑΚ)¹⁶⁶. Εάν, δε, πρόκειται για μη υποχρεωτικό εμβολιασμό, αυτός δεν αποτελεί εντελώς τρέχον ζήτημα, αλλά πρέπει να συναποφασίζεται από τους γονείς¹⁶⁷. Κατ' άλλη άποψη, ανεξάρτητα από την υποχρεωτικότητα ή μη του εμβολιασμού, αυτός δεν αποτελεί τρέχον ζήτημα, λόγω του αναπτυσσόμενου αντιεμβολιαστικού κινήματος¹⁶⁸, αλλά πρέπει να συναποφασίζεται από τους γονείς, ακόμα κι αν η επιμέλεια ασκείται μόνο από τον έναν εξ αυτών. Για παράδειγμα, με την ΜΠρΑθ 5763/2022 (ΕφΑΔΠολΔ 2023, 105-108) το δικαστήριο, επιληφθέν της διαφωνίας των διαδίκων-γονέων για το ζήτημα του υποχρεωτικού εμβολιασμού του ανηλικού τέκνου τους, ώστε αυτό να εγγραφεί στο Νηπιαγωγείο, υποχρέωσε προσωρινά την καθ' ης η αίτηση μητέρα, υπό την ιδιότητά της ως ασκούσας αποκλειστικά την επιμέλεια του ανηλικού τέκνου δυνάμει ιδιωτικού συμφωνητικού που κατήρτισαν οι γονείς μετά τη λύση του μεταξύ τους συμφώνου συμβίωσης, να προβεί, εντός έξι μηνών από τη δημοσίευση της απόφασης, σε όλες τις απαιτούμενες ενέργειες για την πραγματοποίηση του εμβολιασμού του τέκνου.

Στα ζητήματα εκπαίδευσης που επιδρούν αποφασιστικά στο μέλλον του παιδιού, επομένως αποτελούν αντικείμενο συναπόφασης των γονέων κατ' άρθρο 1519 παρ. 1 ΑΚ, περιλαμβάνεται η επιλογή μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού σχολείου, η επιλογή ξένης γλώσσας, η επιλογή (ή μη) τεχνικής/επαγγελματικής μέσης εκπαίδευσης, η συμμετοχή (ή μη) του παιδιού στις πανελλήνιες εξετάσεις, η προετοιμασία (ή μη) για σπουδές στο εξωτερικό. Δεν θεωρούνται σοβαρές αποφάσεις, άρα δεν εμπίπτουν στο άρθρο 1519 παρ. 1 ΑΚ, αυτές που αφορούν στην επιλογή δασκάλου αγγλικής, στο αν το παιδί θα προσπαθήσει να μάθει κάποιο μουσικό όργανο (εκτός εάν έχει ιδιαίτερη κλίση στη μουσική, οπότε η σχετική απόφαση επιδρά αποφασιστικά στο μέλλον του και αποτελεί αντικείμενο συναπόφασης), στο αν θα πάει σε φροντιστήριο ή θα παρακολουθήσει ιδιαίτερα μαθήματα¹⁶⁹. Για παράδειγμα, με την ΜΠρΠειρ 1979/2022 (ΤΝΠ Νόμος), το δικαστήριο, επιληφθέν της διαφωνίας των διαδίκων-γονέων σχετικά με το αν το τέκνο τους, ηλικίας 8 ετών, θα φοιτήσει από το σχολικό έτος 2022-2023 σε δημόσιο σχολείο (αντί του ιδιωτικού εκπαιδευτηρίου στο οποίο μέχρι τότε φοιτούσε), λόγω μετοίκησης της ασκούσας προσωρινά την επιμέλεια μητέρας του, με την οποία και διέμενε, ρύθμισε προσωρινά την κατάσταση, με την απαγόρευση της μεταβολής, κατά το σχολικό έτος 2022-2023, του σχολικού περιβάλλοντος του ανηλικού από το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο στο οποίο μέχρι τότε φοιτούσε, «εν όψει της ανάγκης εξασφάλισης σταθερού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος του ανηλικού τέκνου των διαδίκων».

¹⁶⁶ Περάκη, ΕλλΔνη 2022, 653.

¹⁶⁷ Περάκη, ΕλλΔνη 2022, 654.

¹⁶⁸ Φουντεδάκη, ό.π., σ. 72.

¹⁶⁹ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, ΕφΑΔΠολΔ 2022, 2' Φουντεδάκη, ό.π., σ. 75.

3. Η μεταβολή του τόπου διαμονής του τέκνου (άρθρο 1519 παρ. 2 ΑΚ)

Ο ασκών την επιμέλεια γονέας συνήθως θα είναι και αυτός με τον οποίο διαμένει το παιδί, αφού ο προσδιορισμός του τόπου διαμονής του παιδιού αποτελεί περιεχόμενο της επιμέλειας (άρθρο 1518 ΑΚ). Με το άρθρο 139 του ν. 4714/2020, το οποίο εισήγαγε στον ΑΚ το άρθρο 1519, καθώς και με το άρθρο 12 του ν. 4800/2021, το οποίο εν συνεχεία τροποποίησε το άρθρο 1519 ΑΚ, επιβλήθηκε ένας ανεκτός περιορισμός της ελευθερίας κίνησης και επιλογής της διαμονής του γονέα που έχει την επιμέλεια, λαμβανομένου υπ' όψιν του δικαιώματος του άλλου γονέα να έχει ομαλή επικοινωνία με το τέκνο¹⁷⁰, αφού πλέον η μονομερής μεταβολή του τόπου διαμονής του παιδιού επιτρέπεται, μόνο εφόσον η μεταβολή δεν επηρεάζει ουσιωδώς το δικαίωμα επικοινωνίας του γονέα με τον οποίο δεν διαμένει το παιδί. Εάν, αντίθετα, η μεταβολή επιδρά ουσιωδώς στο δικαίωμα επικοινωνίας του γονέα με τον οποίο δεν διαμένει το παιδί, απαιτείται προηγούμενη έγγραφη συμφωνία των γονέων, καταρτιζόμενη με έγγραφο βέβαιης χρονολογίας (βλ. άρθρο 1514 παρ. 1 ΑΚ)¹⁷¹, ή δικαστική απόφαση. Η εν λόγω δικαστική απόφαση, η οποία δεν απαιτείται πλέον να είναι οριστική, όπως προέβλεπε το άρθρο 1519 ΑΚ πριν την τροποποίησή του με το ν. 4800/2021¹⁷², μπορεί να είναι τελεσίδικη δικαστική απόφαση που εκδίδεται κατά την ειδική διαδικασία που αφορά σε διαφορές από την οικογένεια, το γάμο και την ελεύθερη συμβίωση (άρθρο 592 παρ. 3 στοιχ. β' ΚΠολΔ)¹⁷³, ή απόφαση ασφαλιστικών μέτρων, εάν συντρέχει επείγουσα περίπτωση, προκειμένου να αποτραπεί επικείμενος κίνδυνος (άρθρα 682, 735 ΚΠολΔ)¹⁷⁴. Για τη μεταβολή του τόπου διαμονής μπορεί

¹⁷⁰ ΜΠρΗλείας 294/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹⁷¹ Λέκκας, ό.π., αρ. 464.

¹⁷² Βλ. ΜΠρΚερκ 810/2021 ΤΝΠ Ισοκράτης (πριν τη θέση σε ισχύ του ν. 4800/2021), η οποία όρισε προσωρινά ως τόπο διαμονής των ανήλικων τέκνων των διαδίκων το νησί της Κέρκυρας, στο οποίο μέχρι τότε διέμεναν, διατάσσοντας παράλληλα την προσωρινή επιστροφή τους από τη Ρουμανία, όπου είχαν μετακινηθεί από την ασκούσα προσωρινά την επιμέλεια μητέρα τους, μέχρι την έκδοση οριστικής δικαστικής απόφασης που θα καθορίζει τον τόπο διαμονής τους μετά από αίτημα οποιουδήποτε από τους γονείς ή μέχρι την επίτευξη σχετικής έγγραφης συμφωνίας των γονέων τους.

¹⁷³ Λέκκας, ό.π., αρ. 465.

¹⁷⁴ Λέκκας, ό.π., αρ. 467' βλ. ενδεικτικά ΜΠρΑθ 5925/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης, εκδοθείσα κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, η οποία ανέθεσε προσωρινά την επιμέλεια του ανήλικου τέκνου των διαδίκων συζύγων στην αιτούσα μητέρα του και έκανε δεκτό το αίτημά της περί προσωρινής μεταβολής του τόπου διαμονής του ανήλικου τέκνου των διαδίκων, από την Αττική στη Λέσβο. Αντίθετη η ΜΠρΑθ 1939/2022 ΤΝΠ Νόμος, εκδοθείσα κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, η οποία απέρριψε ως μη νόμιμο το κύριο αίτημα της ασκούσας την επιμέλεια μητέρας περί μεταβολής του τόπου κατοικίας της ανήλικης θυγατέρας των διαδίκων, από την Αθήνα στη Χαλκιδική, για το λόγο ότι «η παρούσα απόφαση, έχει προσωρινό χαρακτήρα, υπό την έννοια ότι αφορά μόνον στη λήψη ασφαλιστικών μέτρων για την διατήρηση του ασφαλιστέου δικαιώματος ή την ρύθμιση της κατάστασης, χωρίς να επιτρέπεται, ακριβώς λόγω του προσωρινού της χαρακτήρα, η ικανοποίηση αυτού (αρθρ. 692 παρ. 4 ΚΠολΔ), προς αποφυγή δημιουργίας αμετάκλητων καταστάσεων, που θα ματαίωναν τον τελικό σκοπό, της έκδοσης οριστικής απόφασης, επί της επίδικης διαφοράς [...] Σημειωτέον ότι [...] απαλείφθηκε ο όρος "οριστική" δικαστική απόφαση, από την εν λόγω διάταξη (του άρθρου 1519 ΑΚ). Παρά όμως, και την απόλειψη του ανωτέρω όρου, ως προς τον χαρακτήρα της εκδοθησομένης αποφάσεως, επί αντιστοίχου

ακόμα, κατά την ορθότερη άποψη, να εκδοθεί προσωρινή διαταγή (άρθρα 691^A, 781 ΚΠολΔ)¹⁷⁵ ή διάταξη του αρμόδιου εισαγγελέα (άρθρο 1532 παρ. 4 ΑΚ)¹⁷⁶. Η απαγόρευση μονομερούς μεταβολής του τόπου διαμονής του παιδιού, εάν δεν συντρέχουν οι ανωτέρω προϋποθέσεις, ισχύει για τον γονέα με τον οποίο διαμένει το παιδί, εφόσον αυτός ασκεί αποκλειστικά την επιμέλεια (δυνάμει ανάθεσης της επιμέλειας αποκλειστικά σε αυτόν ή δυνάμει κατανομής της). Εάν την ασκεί από κοινού με τον άλλο γονέα (άρθρο 1513 ΑΚ), οποιοδήποτε ζήτημα μεταβολής του τόπου διαμονής του παιδιού, ακόμη κι αν δεν επηρεάζει το δικαίωμα επικοινωνίας του γονέα με τον οποίο δεν διαμένει συνήθως, αποτελεί αντικείμενο συναπόφασης των γονέων¹⁷⁷. Εάν πραγματοποιηθεί μετακίνηση του παιδιού χωρίς να υπάρχει έγγραφη συμφωνία των γονέων ή δικαστική απόφαση, θα πρόκειται για κακή άσκηση της γονικής μέριμνας (άρθρο 1532 ΑΚ)¹⁷⁸.

Η μεταβολή του τόπου διαμονής του παιδιού, η οποία επιδρά ουσιωδώς στο δικαίωμα επικοινωνίας του γονέα με τον οποίο δεν διαμένει το παιδί, δεν είναι απαραίτητα αυτή που συνεπάγεται μεγάλη χιλιομετρική απόσταση του έως τώρα τόπου διαμονής με το νέο τόπο διαμονής, αφού η επικοινωνία γονέα και παιδιού μπορεί να δυσχεραίνεται και από άλλους λόγους, π.χ. από την έλλειψη συγκοινωνίας, ακόμα και ανάμεσα σε δύο κοντινούς τόπους¹⁷⁹. Εάν η επικοινωνία ανάμεσα στο παιδί και στο γονέα με τον οποίο δεν διαμένει το παιδί πραγματοποιείται συνήθως, όχι διά ζώσης, αλλά διαδικτυακά, π.χ. μέσω skype, η μεταβολή του τόπου διαμονής, κατά κανόνα, δεν θα επιδρά ουσιωδώς στο δικαίωμα επικοινωνίας, αφού η διαδικτυακή επικοινωνία είναι σχεδόν πάντοτε εφικτή¹⁸⁰.

Η μεταβολή του τόπου διαμονής του παιδιού, η οποία απαγορεύεται εάν δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 1519 παρ. 2 ΑΚ, μπορεί να γίνει με μετακίνηση είτε εσωτερική (εντός του κράτους, π.χ. σε άλλη πόλη) είτε σε άλλο κράτος. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, ανακύπτει το ερώτημα εάν εφαρμόζεται η Διεθνής Σύμβαση της Χάγης του 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών, που κυρώθηκε στην Ελλάδα με το ν. 2102/1992. Κατά την ορθότερη άποψη, εφόσον ο γονέας που μετακινεί το τέκνο σε άλλο κράτος έχει την επιμέλεια

αιτήσεως, η τυχόν αποδοχή τοιαύτου αιτήματος, δεν παύει να οδηγεί στην πλήρη ικανοποίηση του επιδίκου δικαιώματος [...]».

¹⁷⁵ Βλ. Ασημακοπούλου, Νέο Οικογενειακό Δίκαιο, ν. 4800/2021: Ειδικά δικονομικά ζητήματα, ΕλλΔνη 2021, 1122, η οποία υποστηρίζει ότι, παρά την αμφισβητούμενη φύση της προσωρινής διαταγής, μία γενική άρνηση της δυνατότητας μεταβολής του τόπου διαμονής του τέκνου με προσωρινή διαταγή, θα δυσκόλευε υπερβολικά τον αιτούντα γονέα, ο οποίος συχνά χρειάζεται να μετοικήσει επειγόντως, π.χ. για επαγγελματικούς λόγους.

¹⁷⁶ Λέκκας, ό.π., αρ. 467.

¹⁷⁷ Φουντεδάκη, ό.π., σ. 77.

¹⁷⁸ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, ΕφΑΔΠολΔ 2022, 7.

¹⁷⁹ Περάκη, ΕλλΔνη 2022, 657.

¹⁸⁰ Φουντεδάκη, ό.π., σ. 78.

του τέκνου, η μετακίνηση δεν είναι παράνομη κατά το άρθρο 3 της ως άνω Σύμβασης της Χάγης, το οποίο ορίζει ότι «*Η μετακίνηση ή η κατακράτηση παιδιού θεωρούνται παράνομες, εφόσον έγιναν κατά παραβίαση δικαιώματος επιμέλειας*», επομένως εν προκειμένω δεν τυγχάνει εφαρμογής η εν λόγω Σύμβαση¹⁸¹.

Εάν οι γονείς δεν συμφωνούν ως προς τη μεταβολή του τόπου διαμονής του τέκνου (άρθρο 1519 παρ. 2 ΑΚ σε συνδυασμό με άρθρο 1514 παρ. 1 ΑΚ), θα επιληφθεί, κατόπιν αίτησης ενός από τους γονείς, το δικαστήριο, το οποίο μπορεί να διατάξει «*κάθε πρόσφορο μέτρο*» (άρθρο 1519 παρ. 2 εδ. β' ΑΚ), π.χ. να επιτρέψει τη μετοίκηση του ασκούντος την επιμέλεια γονέα με το παιδί, να διατάξει την αναμόρφωση του τρόπου άσκησης της επικοινωνίας ή την ανάληψη των εξόδων της επικοινωνίας από τον γονέα που επιθυμεί τη μεταβολή. Δεδομένου ότι δεν γίνεται να απαγορευθεί η μετοίκηση του έχοντος την επιμέλεια γονέα¹⁸², η οποία συχνά είναι απαραίτητη, π.χ. για λόγους εργασίας ή για σύναψη γάμου στο εξωτερικό, μπορεί να διαταχθεί η απαγόρευση της μεταβολής του τόπου διαμονής *μόνο του παιδιού*, με αποτέλεσμα, αν μεν ο ασκών την επιμέλεια γονέας αποφασίσει να μην μεταβάλει εν τέλει τον δικό του τόπο κατοικίας, να διατηρείται η υφιστάμενη κατάσταση, αν, δε, ο ασκών την επιμέλεια γονέας αποφασίσει τελικά να μετοικήσει, το τέκνο θα παραμείνει στον ίδιο τόπο διαμονής με τον άλλο γονέα¹⁸³, στον οποίο δύναται να ανατεθεί ακόμα και η άσκηση της επιμέλειας, εφόσον αυτός υποβάλει σχετικό αίτημα στο δικαστήριο και με αυτόν τον τρόπο εξυπηρετείται το συμφέρον του παιδιού¹⁸⁴. Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της δικανικής κρίσης διαδραματίζει η διασφάλιση της συνέχειας και της σταθερότητας στη ζωή του παιδιού, επομένως διερευνάται εάν και κατά πόσο η καθημερινότητά του διαταράσσεται με τη μετακίνηση, ενώ λαμβάνονται υπ' όψιν και οι δεσμοί του παιδιού με καθέναν από τους γονείς και τα αδέρφια του, καθώς και η προσωπική γνώμη του παιδιού ανάλογα με την ωριμότητά του¹⁸⁵. Το δικαστήριο διερευνά, ακόμη, τον λόγο της μεταβολής του τόπου κατοικίας, τον οποίο επικαλείται ο ασκών την επιμέλεια γονέας, ιδίως διερευνά εάν, πίσω από τη μεταβολή, υποκρύπτεται πρόθεση αποκλεισμού του άλλου γονέα από τη ζωή του παιδιού, η οποία (πρόθεση) συνεκτιμάται σε βάρος του γονέα που επιδιώκει τη μεταβολή του τόπου

¹⁸¹ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, ΕφΑΔΠολΔ 2022, 6' αντίθετες οι Περάκη, ΕλλΔνη 2022, 658 και Φουντεδάκη, ό.π., σ. 81-82.

¹⁸² Λέκκας, ό.π, αρ. 472.

¹⁸³ Λέκκας, ό.π, αρ. 475, 477.

¹⁸⁴ Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, ΕφΑΔΠολΔ 2022, 7' Περάκη, ΕλλΔνη 2022, 658.

¹⁸⁵ ΜΠρΗλείας 294/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης: «*Το Δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψη ότι το ανήλικο τέκνο των διαδίκων από τη διάσπαση της έγγαμης συμβίωσής τους διέμενε με την ενάγουσα μητέρα του και τα αδέρφια του έχοντας αναπτύξει ισχυρούς συναισθηματικούς δεσμούς μαζί τους, και το γεγονός ότι στο νέο τόπο διαμονής του θα μπορέσει να συνεχίσει τις εξωσχολικές δραστηριότητές του και εφόσον το επιθυμεί να ασχοληθεί και με νέες, χωρίς να εκτιμάται ότι η διακοπή από το σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον θα δυσχεράνει αυτό, καθώς όπως διαπίστωσε από την προσωπική επικοινωνία πρόκειται για ιδιαιτέρως έξυπνο και κοινωνικό παιδί, κρίνει την αλλαγή του τόπου διαμονής επωφελή γι' αυτό*».

διαμονής¹⁸⁶. Ο γονέας που ασκεί αποκλειστικά την επιμέλεια και αιτείται τη μεταβολή του τόπου διαμονής του τέκνου δεν νομιμοποιείται ενεργητικά να ζητήσει να ρυθμιστεί το δικαίωμα επικοινωνίας του γονέα που δεν έχει την επιμέλεια, ωστόσο το δικαστήριο, εάν γίνει δεκτό το αίτημα ορισμού νέου τόπου διαμονής του τέκνου, θα ρυθμίσει αυτεπαγγέλτως εκ νέου το δικαίωμα της επικοινωνίας, διότι τούτο ανάγεται στο συμφέρον του τέκνου¹⁸⁷.

V. Η ανάθεση της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας αποκλειστικά σε τρίτο

Εφόσον οι γονείς έχουν προσφύγει στο δικαστήριο για τη ρύθμιση της άσκησης της γονικής μέριμνας μετά τη διάσπαση της έγγαμης συμβίωσής τους, κατ' άρθρο 1514 ΑΚ και ο δικαστής κρίνει ακατάλληλους και τους δύο γονείς (π.χ. αδιάφοροι, κακοποιητικοί), μπορεί να αποφασίσει την ανάθεση της άσκησης της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας αποκλειστικά σε τρίτο (άρθρο 1514 παρ. 3 στοιχ. α'), ως έσχατη λύση (ultima ratio, βλ. και άρθρο 1533 ΑΚ), εφόσον με αυτόν τον τρόπο εξυπηρετείται το συμφέρον του παιδιού. Στην ουσία, αυτό σημαίνει αφαίρεση της άσκησης από τους γονείς και το ίδιο αποτέλεσμα με τα μέτρα των άρθρων 1532 και 1533 ΑΚ, τα οποία εφαρμόζονται αναλόγως¹⁸⁸, ήτοι για την ανάθεση σε τρίτο απαιτείται να τίθεται σε κίνδυνο η σωματική, ψυχική ή πνευματική υγεία του ανηλίκου, σε περίπτωση διατήρησης της επιμέλειας του προσώπου του από τους γονείς του, και η λήψη οποιουδήποτε άλλου μέτρου, πλην της αφαίρεσης της επιμέλειας από τους γονείς, να κρίνεται ότι δεν επαρκεί για να αποτρέψει τον κίνδυνο αυτό, ενώ αποφασίζεται η ανάθεση της επιμέλειας του τέκνου στον τρίτο μόνον μετά από έλεγχο του ήθους και της καταλληλότητάς του, στηριζόμενο (το δικαστήριο) υποχρεωτικά σε βεβαίωση της κοινωνικής υπηρεσίας, η δε ανάθεση γίνεται σε κατάλληλη οικογένεια, κατά προτίμηση συγγενική (ανάδοχη οικογένεια) και αν αυτό δεν είναι δυνατόν, σε κατάλληλο ίδρυμα¹⁸⁹. Ο

¹⁸⁶ Λέκκας, ό.π, αρ. 475' ΜΠρΑΘ 5925/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης, η οποία μετέβαλε προσωρινά τον τόπο διαμονής του ανήλικου τέκνου των ενηλίκων διαδίκων, από την Αττική στη Λέσβο, καθώς «δεν πιθανολογήθηκε ότι η αιτούσα ασκεί τη δεύτερη συνεκδικαζόμενη αίτηση και το δικαίωμα επιμέλειας του ανήλικου καταχρηστικά και ότι επιχειρεί αποκλειστικά για ίδιον αυτής όφελος να απομακρύνει και εν τοις πράγμασι να αποξενώσει το ανήλικο τέκνο της από τον καθ' ου η δεύτερη συνεκδικαζόμενη αίτηση πατέρα του, ούτε ότι αυτή έχει σκοπό να καταλύσει το δικαίωμα επικοινωνίας του καθ' ου με το τέκνο του».

¹⁸⁷ ΜΠρΗλείας 294/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹⁸⁸ Παντελίδου, Το διαζύγιο και οι συνέπειές του, σ. 411 αρ. 134'

¹⁸⁹ Για την εφαρμογή των άρθρων 1532 και 1533 ΑΚ κατά την ανάθεση της επιμέλειας σε τρίτο πρόσωπο, βλ. ενδεικτικά ΑΠ 99/2014 ΤΝΠ Ισοκράτης' ΜΠρΘεσ 2860/2023 ΤΝΠ Νόμος, με την οποία αφαιρέθηκε το σύνολο της επιμέλειας της ανήλικης από την καθ' ης μητέρα της και ανατέθηκε στους αιτούντες αναδόχους γονείς' ΜΠρΡοδ 70/2022 ΤΝΠ Νόμος, με την οποία αφαιρέθηκε το σύνολο της επιμέλειας των ανηλίκων από τους καθ' ων γονείς τους και ανατέθηκε στη γιαγιά τους εκ μητρικής γραμμής' ΜΠρΡοδ 30/2022 ΤΝΠ Νόμος, με την οποία αφαιρέθηκε το σύνολο της γονικής μέριμνας των ανηλίκων από την καθ' ης μητέρα τους και ανατέθηκε στη γιαγιά τους εκ μητρικής γραμμής' βλ.

τρίτος δεν θα ασκεί τη γονική μέριμνα όπως την ασκούν οι γονείς, αλλά θα είναι επίτροπος και η νομική του θέση θα διέπεται από τις διατάξεις για την επιτροπεία (άρθρα 1589 επ. ΑΚ, π.χ.), με τους εκεί ισχύοντες περιορισμούς (βλ. π.χ. άρθρο 1619 ΑΚ για τις πράξεις που απαιτούν άδεια του εποπτικού συμβουλίου και άρθρο 1624 ΑΚ για τις πράξεις που απαιτούν άδεια του δικαστηρίου), δεδομένου ότι ο επίτροπος δεν μπορεί κατά κανόνα να εμπνέει την ίδια εμπιστοσύνη που εμπνέουν οι γονείς¹⁹⁰. Την αγωγή του άρθρου 1514 ΑΚ δεν μπορεί να ασκήσει ο τρίτος (αλλά μόνο καθένας από τους γονείς), ούτε μπορεί ο τρίτος να ασκήσει κύρια ή πρόσθετη παρέμβαση στη σχετική δίκη¹⁹¹, ωστόσο μπορεί να υποβάλει στο Μονομελές Πρωτοδικείο αίτηση για αφαίρεση της άσκησης της επιμέλειας ή του συνόλου της γονικής μέριμνας από τους γονείς κατ' άρθρο 1532 ΑΚ (εκούσια δικαιοδοσία) και για ανάθεσή της αποκλειστικά στον ίδιο, εφόσον συντρέχει περίπτωση κακής άσκησης της γονικής μέριμνας από αμφότερους τους γονείς και ο τρίτος είναι στενός συγγενής του παιδιού (βλ. άρθρο 1532 παρ. 1 ΑΚ).

Ε' ΜΕΡΟΣ: Δικονομικά ζητήματα

Αρμόδιο για την εκδίκαση των διαφορών που ανακύπτουν κατά την άσκηση της γονικής μέριμνας είναι το Μονομελές Πρωτοδικείο (άρθρο 17 αρ. 2 ΚΠολΔ) του τόπου κατοικίας του εναγομένου (άρθρο 22 ΚΠολΔ), εκτός αν συντρέχει άλλη δωσιδικία λόγω συνάφειας (άρθρο 31 παρ. 3 ΚΠολΔ)¹⁹². Παρέκταση τοπικής αρμοδιότητας δεν επιτρέπεται, λόγω έλλειψης αντικειμένου περιουσιακού (άρθρο 42 παρ. 1 εδ. α' ΚΠολΔ). Στις ανωτέρω διαφορές περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, όσες αφορούν την ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας μετά τη διάσπαση της έγγαμης συμβίωσης των γονέων κατ' άρθρο 1514 παρ. 2 και παρ. 3 ΑΚ, την ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας των εκτός γάμου γεννημένων τέκνων κατ' άρθρο 1515 παρ. 1 εδ. β' και παρ. 2 εδ. β' ΑΚ, την επίλυση μεμονωμένων διαφωνιών των γονέων κατ' άρθρο 1512 ΑΚ (περιλαμβανομένης της αδυναμίας συναπόφασης για κάποιο σημαντικό ζήτημα επιμέλειας του άρθρου 1519 παρ. 1

και ΕφΑθ 6989/1987 ΕλλΔνη 1988, 1416, η οποία έκρινε ότι η πρωτόδικη απόφαση είναι εσφαλμένη ως προς το μέρος της με το οποίο ανέθεσε την επιμέλεια της ανήλικης κόρης των διαδίκων-γονέων στη γιαγιά της από τη μητρική γραμμή, για το λόγο ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 1533 ΑΚ.

¹⁹⁰ Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό.π., σ. 323. Οι γονείς παραμένουν, ωστόσο, φορείς της γονικής μέριμνας, βλ. και Δασκαρόλη, Παραδόσεις Οικογενειακού Δικαίου ΙΙ, 2001, σ. 402-403.

¹⁹¹ Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 59-60.

¹⁹² Γεωργιάδης Απ., ό.π., §30 αρ. 85' ΕφΘεσ 1375/2009 ΤΝΠ Ισοκράτης: «*παραδεκτά σωρεύεται στο ίδιο δικόγραφο αγωγής με την οποία ασκούνται αξιώσεις διατροφής συζύγου σε διάσταση και ανηλίκων τέκνων κατά του υπόχρεου (συζύγου και γονέα) ενώπιον του δικαστηρίου της κατοικίας των δικαιούχων (τόπου εκπλήρωσης της παροχής) και αγωγή για ανάθεση στην ενάγουσα μητέρα του ανηλίκου τέκνου της της γονικής μέριμνας ή επιμέλειας αυτού, καθόσον μεταξύ της αξίωσης διατροφής συζύγου σε διάσταση ή τέκνου και της ρύθμισης της γονικής μέριμνας υπάρχει συνάφεια, αφού τα αντικείμενά τους βρίσκονται σε εσωτερικό ουσιαστικό σύνδεσμο, ο οποίος απορρέει από την ίδια έννομη σχέση*».

ΑΚ), τη μεταβολή του τόπου διαμονής του τέκνου κατ' άρθρο 1519 παρ. 2 ΑΚ, την αφαίρεση της άσκησης της γονικής μέριμνας κατά τα άρθρα 1532, 1535, 1537 δ. β' ΑΚ. Το δικαστήριο δικάζει κατά την ειδική διαδικασία των οικογενειακών διαφορών (άρθρα 592 παρ. 3 περ. β', 593 επ., 610 επ. ΚΠολΔ), με εξαίρεση τις περιπτώσεις αφαίρεσης της άσκησης της γονικής μέριμνας, οι οποίες δικάζονται κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας (άρθρα 739 επ. ΚΠολΔ). Για το παραδεκτό της συζήτησης της αγωγής, απαραίτητη είναι η προσκόμιση πρακτικού υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας (άρθρα 6 παρ. 1 περ. β' και 7 παρ. 4 ν. 4640/2019)¹⁹³, ενώ το δικαστήριο είναι υποχρεωμένο, κατά τη συζήτηση στο ακροατήριο της αγωγής και πριν από κάθε συζήτηση να προσπαθήσει να επιλύσει συμβιβαστικά τη διαφορά, ύστερα από ακρόαση όσων από τους διαδίκους παρίστανται. Ο συμβιβασμός πρέπει να αποβλέπει στο συμφέρον του τέκνου, αλλιώς δεν δεσμεύει το δικαστήριο (άρθρο 611 ΚΠολΔ). Εάν, δηλαδή, το δικαστήριο κρίνει ότι ο συμβιβασμός εξυπηρετεί το συμφέρον του τέκνου, θα εκδώσει αντίστοιχη απόφαση, σε αντίθετη δε περίπτωση, θα προχωρήσει τη διαδικασία, χωρίς να δεσμεύεται από το συμβιβασμό¹⁹⁴. Δικαστική προστασία μπορεί να ζητηθεί όχι μόνο με αγωγή, αλλά και με αίτηση ασφαλιστικών μέτρων (άρθρα 682 επ., 731 επ. ΚΠολΔ) ή και με προσωρινή διαταγή (άρθρο 691^Α ΚΠολΔ), εφόσον συντρέχει επείγουσα περίπτωση.

Η απόφαση με την οποία ανατίθεται η επιμέλεια στον ένα γονέα, διατάσσει αυτεπαγγέλτως και την απόδοση ή παράδοση του παιδιού σε αυτόν (άρθρο 613 ΚΠολΔ), χωρίς να απαιτείται η υποβολή σχετικού καταψηφιστικού αιτήματος¹⁹⁵. Για την περίπτωση που ο γονέας στον οποίο δεν ανατέθηκε η επιμέλεια, δεν εκτελέσει αυτήν την πράξη, απαγγέλλεται εναντίον του κάποια από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 950 παρ. 1 ΚΠολΔ ποινές¹⁹⁶. Το ίδιο συμβαίνει και στις περιπτώσεις χρονικής κατανομής της άσκησης της επιμέλειας, κατά τις οποίες η επιμέλεια ασκείται αποκλειστικά από τους γονείς, εναλλάξ κατά τα καθοριζόμενα χρονικά διαστήματα, ήτοι απαγγέλλεται σε βάρος των διαδίκων-γονέων κάποια από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 950 παρ. 1 ΚΠολΔ ποινές για την κάθε φορά παραβίαση εκ μέρους του ενός διαδίκου της υποχρέωσης παράδοσης των τέκνων στον άλλον διάδικο¹⁹⁷.

Αν από τότε που εκδόθηκε δικαστική απόφαση σχετική με τη γονική μέριμνα μεταβλήθηκαν οι συνθήκες, το δικαστήριο οφείλει, ύστερα από αίτηση ενός ή και των δύο γονέων, των πλησιέστερων συγγενών του τέκνου ή του εισαγγελέα, να προσαρμόσει την απόφασή του στις νέες συνθήκες, ανακαλώντας ή μεταρρυθμίζοντάς την, σύμφωνα με το συμφέρον του τέκνου, και ιδίως να

¹⁹³ Βλ. αναλυτικά παραπάνω, σ. 27-29.

¹⁹⁴ Παντελίδου, ό.π., σ. 360 αρ. 245.

¹⁹⁵ Βαλμαντώνης, Παρατηρήσεις στην απόφαση ΜΠρΑθ 5019/2022, ΕφΑΔΠολΔ 2023, 533.

¹⁹⁶ Βλ. ενδεικτικά ΜΠρΛαμ 194/2023 ΤΝΠ Νόμος· ΜΠρΗλείας 286/2022, ΜΠρΘεσ 5400/2022, ΜΠρΘεσ 2792/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης

¹⁹⁷ Βλ. ενδεικτικά ΜΠρΜυτιλ 54/2023 ΤΝΠ Ισοκράτης· ΜΠρΠατρ 322/2023 ΤΝΠ Νόμος

αποδώσει στους γονείς την άσκηση της γονικής μέριμνας που τους είχε αφαιρεθεί (άρθρο 1536 ΑΚ). Με την ως άνω διάταξη, προβλέπεται απόκλιση από τη δεσμευτικότητα και σταθερότητα των δικαστικών αποφάσεων (άρθρο 321 ΚΠολΔ), προς το σκοπό της διασφάλισης του συμφέροντος του τέκνου (άρθρο 1511 παρ. 1 ΑΚ). Η αίτηση εκδικάζεται ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου που εξέδωσε την αρχική απόφαση, κατά την ίδια διαδικασία¹⁹⁸, εάν συντρέχει δε επείγουσα περίπτωση και μέχρι ν' αποφανθεί το αρμόδιο επί της τακτικής αγωγής δικαστήριο, δικαιολογείται η λήψη ασφαλιστικών μέτρων για προσωρινή ρύθμιση της καταστάσεως, σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 735 ΚΠολΔ. Στις αποφάσεις τις σχετικές με τη γονική μέριμνα, στο μέτρο που περιλαμβάνουν ρύθμιση για μελλοντικό χρόνο και υπόκεινται σε ανάκληση ή μεταρρύθμιση κατά την παραπάνω διάταξη του άρθρου 1536 ΑΚ, περιλαμβάνονται και εκείνες που, κατ' εφαρμογή του άρθρου 1514 ΑΚ, αναθέτουν αποκλειστικά την άσκηση της επιμέλειας του ανήλικου τέκνου στον έναν από τους γονείς στην περίπτωση διαζυγίου αυτών, αν μεταβληθούν οι συνθήκες κάτω από τις οποίες εκδόθηκαν. Η επιγενόμενη μεταβολή των συνθηκών ή τα νέα πραγματικά περιστατικά θα σχετίζονται με το πρόσωπο του παιδιού, τα πρόσωπα των γονέων ή του τρίτου στον οποίο ανατέθηκε η γονική μέριμνα ή, τέλος, θα αναφέρονται στις γενικότερες συνθήκες του κοινωνικού περιβάλλοντος του ανήλικου. Περιστατικά σχετιζόμενα με το πρόσωπο του τέκνου θα είναι, για παράδειγμα, η μεγαλύτερη ηλικία του ή η ιδιαίτερη κατάσταση της υγείας του, που καθιστά απαραίτητη τη μητρική περίθαλψη και φροντίδα. Περιστατικά αναγόμενα στο πρόσωπο των γονέων είναι η ενηλικίωση του ανήλικου γονέα, ο νέος γάμος του γονέα, στον οποίο ανατέθηκε μετά το διαζύγιο η γονική μέριμνα, σοβαρό πρόβλημα υγείας, ανήθικη συμπεριφορά, η οποία εκθέτει σε κίνδυνο τον ψυχικό κόσμο και την ηθική ανάπτυξη του τέκνου, αδιαφορία ή βάνανυση συμπεριφορά του γονέα που ανέλαβε την επιμέλεια, εγκατάλειψη της φροντίδας και της εποπτείας του τέκνου, δημιουργία έχθρας του παιδιού προς τον άλλο γονέα με σκοπό την παρεμπόδιση της επικοινωνίας μαζί του κλπ¹⁹⁹.

¹⁹⁸ ΕφΠειρ 672/2018, ΜΠρΠατρ 19/2021 ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹⁹⁹ Βλ. ΕφΠειρ 672/2018, ΜΠρΘεσ 16441/2017, ΜΠρΑθ 10934/2013 ΤΝΠ Ισοκράτης· ΜΠρΘεσ 18741/2005 ΤΝΠ Νόμος.

Συμπέρασμα

Με το ν. 4800/2021, η από κοινού και ισότιμη συμμετοχή των γονέων στην ανατροφή του ανηλίκου τέκνου τους, ύστερα από την ανώμαλη εξέλιξη της έγγαμης σχέσης τους, αναβαθμίζεται σε πρωταρχικό κριτήριο για τη διάγνωση της εξυπηρέτησης του συμφέροντος του τέκνου (βλ. άρθρο 1511 παρ. 2 ΑΚ), σε συμμόρφωση προς τις διεθνείς συμβάσεις που δεσμεύουν την Ελλάδα και, ιδίως, τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (άρθρα 7 παρ. 1, 9 παρ. 1 και 18 παρ. 1 ΔΣΔΠ). Γι' αυτό και έχουν αυξηθεί οι δικαστικές αποφάσεις, οι οποίες διατάσσουν είτε την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας (με την έννοια της συναπόφασης των γονέων ως προς τα ζητήματα γονικής μέριμνας, άρθρο 1513 ΑΚ) είτε την κατανομή της επιμέλειας (με την έννοια της αποκλειστικής άσκησης επιμέλειας από κάθε γονέα, ως προς το κομμάτι της επιμέλειας που του έχει ανατεθεί λειτουργικά ή χρονικά). Η συμμετοχή αμφοτέρων των γονέων στην άσκηση της γονικής μέριμνας αναμφίβολα συμβάλλει στην ενίσχυση του ψυχικού και συναισθηματικού δεσμού του τέκνου με τον γονέα, με τον οποίο δεν διαμένει μαζί, αλλά και ενισχύει τους δεσμούς του και με τους δύο γονείς του.

Ωστόσο, η ισότητα των γονέων δεν είναι υπέρτερη του συμφέροντος του παιδιού²⁰⁰, το οποίο (συμφέρον του παιδιού) επίσης κατοχυρώνεται στις διεθνείς συμβάσεις που δεσμεύουν την Ελλάδα, και μάλιστα ως υπέρτατο κριτήριο λήψης των αποφάσεων που αφορούν στο παιδί (βλ. π.χ. άρθρο 3 ΔΣΔΠ, άρθρο 24 παρ. 2 ΧΘΔΕΕ). Για αυτούς τους λόγους, το δικαστήριο, κατά τη λήψη απόφασης σχετικά με την άσκηση της γονικής μέριμνας μετά το χωρισμό των γονέων, θα πρέπει αρχικά να διερευνά εάν η από κοινού άσκηση ή η κατανομή της γονικής μέριμνας εξυπηρετεί το συμφέρον του παιδιού *στη συγκεκριμένη περίπτωση*. Εάν καμία από αυτές τις δυνατότητες δεν μπορεί να εφαρμοστεί προς το συμφέρον του παιδιού, π.χ. επειδή οι σχέσεις μεταξύ των γονέων έχουν αποδομηθεί πλήρως και αδυνατούν να συνεννοηθούν ή επειδή οι οικίες τους απέχουν πολύ μεταξύ τους, με αποτέλεσμα τυχόν εναλλασσόμενη κατοικία να απορρυθμίζει την καθημερινότητα του τέκνου, τότε δεν θα πρέπει να υπάρχει δισταγμός στην ανάθεση της άσκησης της επιμέλειας του παιδιού αποκλειστικά στον ένα γονέα, ώστε να αποφευχθούν οι αρνητικές συνέπειες που συχνά συνεπάγεται η συμμετοχή αμφοτέρων των γονέων στην άσκηση της γονικής μέριμνας. Άλλωστε, η σημερινή αποκλειστική επιμέλεια συνδυάζεται με αυξημένη δυνατότητα επέμβασης του γονέα που δεν ασκεί την επιμέλεια (άρθρο 1519 ΑΚ)²⁰¹, με αποτέλεσμα να καθίσταται δυνατή και η δική του συμμετοχή στην ανατροφή του παιδιού και μάλιστα στα σημαντικά ζητήματα επιμέλειας, αλλά και ο έλεγχος του ασκούντος την επιμέλεια γονέα και η πρόληψη κινδύνων από τη λήψη εκ μέρους του αποφάσεων που πιθανόν αντιστρατεύονται το συμφέρον του παιδιού. Προβλέπεται, ακόμη, διευρυμένη επικοινωνία (άρθρο

²⁰⁰ Κώνστα, ΕλλΔνη 2021, 1063-1064.

²⁰¹ Παντελίδου, ΝοΒ 2022, 817.

1520 ΑΚ) του γονέα με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο, ο οποίος συνήθως είναι ο γονέας που δεν ασκεί την επιμέλεια, η οποία (επικοινωνία) συμβάλλει στη διατήρηση της προσωπικής σχέσης και του ψυχικού δεσμού μεταξύ του μη ασκούντος την επιμέλεια γονέα και του παιδιού, προλαμβάνει τη μεταξύ τους αποξένωση και δίνει στον μη ασκούντα την επιμέλεια γονέα τη δυνατότητα να γνωρίζει άμεσα και να παρακολουθεί την όλη κατάσταση, ανάπτυξη και εξέλιξη του τέκνου του²⁰².

²⁰² Βλ. ΑΠ 155/2022 ΤΝΠ Ισοκράτης.

Βιβλιογραφία

Αγαλλοπούλου Πηνελόπη, σε ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου (2^η έκδ.), 2003, άρθρα 1513-1514.

Ασημακοπούλου Ευαγγελία, Νέο Οικογενειακό Δίκαιο, ν. 4800/2021: Ειδικά δικονομικά ζητήματα, ΕΛΛΔνη 2021, 1120-1126.

Βαλμαντώνης Γιάννης, Παρατηρήσεις στην απόφαση ΜΠρΑθ 5019/2022, ΕΦΑΔΠολΔ 2023, 532-534.

Ο ίδιος, Η προσαρμογή του ελληνικού οικογενειακού δικαίου στις σύγχρονες ευρωπαϊκές νομοθεσίες, με την καθιέρωση του κανόνα της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας μετά το χωρισμό των γονέων, ΕΛΛΔνη 2021, 1075-1088.

Βαλτούδης Αναστάσιος, Συνεπιμέλεια και εναλλασσόμενη κατοικία στο νέο οικογενειακό δίκαιο, ΕΛΛΔνη 2021, 999-1008.

Γεωργιάδης Απόστολος, Εγχειρίδιο Οικογενειακού Δικαίου (3^η έκδ.), 2022.

Γεωργιάδης Γεώργιος, Ζητήματα από την κατανομή της άσκησης της γονικής μέριμνας μεταξύ των γονέων, ΕΦΑΔΠολΔ 2016, 903-908.

Ο ίδιος, Η λειτουργική κατανομή επιμέρους τομέων της επιμέλειας ανηλίκου μεταξύ των γονέων, ΧρΙΔ 2016, 73-75.

Γιαννόπουλος Παναγιώτης, Δικονομικά ζητήματα από τη μεταρρύθμιση του οικογενειακού δικαίου με το ν. 4800/2021, Αρμ 2022, 185-200.

Δασκαρόλης Γεώργιος, Παραδόσεις Οικογενειακού Δικαίου II, 2001.

Κονδύλη Ιωάννα, Ειδικές πράξεις του γονέα μετά το διαζύγιο, την διάσπαση ή την ακύρωση του γάμου, ΕΦΑΔΠολΔ 2021, 398-400.

Κοτζάμπαση Αθηνά, Εγχειρίδιο Οικογενειακού Δικαίου (3^η έκδ.), 2023.

Η ίδια, Μια πρώτη αποτίμηση του ν. 4800/2021 για την επιμέλεια και την επικοινωνία των παιδιών μετά το διαζύγιο, Αρμ 2022, 5-9.

Κουμάντος Γεώργιος, Οικογενειακό Δίκαιο II, 1989.

Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη Έφη, Οικογενειακό Δίκαιο II (8^η έκδ.), 2021.

Κώνστα Ελευθερία, Το «βέλτιστο συμφέρον» του τέκνου και ο ρυθμιστικός του ρόλος μετά τις τροποποιήσεις στο Οικογενειακό Δίκαιο, ΕΛΛΔνη 2021, 1061-1066.

Λαδογιάννης Γεώργιος, σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ II, 2013, άρθρο 1510.

Λέκκας Γεώργιος, Η επιμέλεια του παιδιού κατά τον Αστικό Κώδικα μετά το ν. 4800/2021, 2021.

Μάγκος Εμμανουήλ, Μη Εφαρμογή της Κοινής Ανατροφής (στην Ελλάδα), ΕΦΑΔΠολΔ 2018, 489-503.

Νικολόπουλος Παναγιώτης, Κατανομή της γονικής μέριμνας και της επιμέλειας του παιδιού μετά τη διακοπή της συμβίωσης ή το διαζύγιο, ΕΦΑΔΠολΔ 2023, 721-730.

Ο ίδιος, Η εφαρμογή του Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας (ν. 3418/2005) από τη νομολογία, ΧρΙΔ 2018, 90-94.

Ο ίδιος, Ανάθεση της επιμέλειας ανηλίκου στον πατέρα, ΝοΒ 2012, 1175-1180.

Παντελίδου Καλλιρρόη, Το διαζύγιο και οι συνέπειές του (3^η έκδ.), 2022.

Η ίδια, Ο ν. 4800/2021 για τη συνεπιμέλεια ένα χρόνο μετά: κριτικός διάλογος με τη νομολογία μας, ΝοΒ 2022, 809-822.

Η ίδια, Οι αλλαγές του ν. 4800/2021 στη γονική μέριμνα και στο δικαίωμα επικοινωνίας με το τέκνο εκτός γάμου, ΕλλΔνη 2021, 974-980.

Παπαδημητρίου Γεώργιος, Οικογενειακό Δίκαιο, 1997.

Παπαδοπούλου-Κλαμαρή Δήμητρα, Σημαντικά ζητήματα επιμέλειας - Η ΑΚ 1519, ΕΦΑΔΠολΔ 2022, 1-7.

Η ίδια, Ο νέος νόμος για τη συνεπιμέλεια (ν. 4800/2021), σεμινάριο στην ΕΣΔΙ, κείμενο διαθέσιμο σε www.esdi.gr, 2021.

Η ίδια, Άσκηση γονικής μέριμνας μετά το διαζύγιο, ΕΦΑΔΠολΔ 2020, 1209-1212.

Παπαζήση Θεοφανώ, Συνεπιμέλεια, σε Εταιρία Οικογενειακού Δικαίου, 4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Οικογενειακού Δικαίου, Κακή άσκηση της γονικής μέριμνας και ενδοοικογενειακή βία, 2017, σ. 63-70.

Παπαχρίστου Θανάσης, Νέες μορφές άσκησης της γονικής μέριμνας μετά το διαζύγιο, Αρμ 1985, 100-108.

Περάκη Βιργινία, Σημαντικά ζητήματα επιμέλειας (ΑΚ 1519), ΕλλΔνη 2022, 648-659.

Σπυριδάκης Ιωάννης, Παρατηρήσεις για τον νόμο 4800/2021, ΕλλΔνη 2021, 970-973.

Σταθόπουλος Μιχαήλ, Η νέα ρύθμιση της συνεπιμέλειας, ΕλλΔνη 2021, 961-969.

Σταμπέλου Χριστίνα, Εισαγωγή στο ν. 4800/2021, ΕλλΔνη 2021, 641-643.

Η ίδια, Σκέψεις για το Σχέδιο Νόμου: «Μεταρρυθμίσεις αναφορικά με τις σχέσεις γονέων -τέκνων», ΕΦΑΔΠολΔ 2021, 385-388.

Η ίδια, Ο τύπος στις δικαιοπραξίες του Οικογενειακού Δικαίου, σε ΤιμΤ για τον Καθηγητή Παναγιώτη Αλ. Παπανικολάου, 2020, σ. 1065-1092.

Φουντεδάκη Κατερίνα, Το νέο δίκαιο των σχέσεων γονέων και παιδιών, 2021.

Η ίδια, Πρώτες σκέψεις και παρατηρήσεις για το ν. 4800/2021, ΕλλΔνη 2021, 987-998.

Η ίδια, Παρατηρήσεις στις αποφάσεις ΜΠρΑθ 5345/2021, ΜΠρΑθ 5099/2021 και ΜΠρΑθ 4648/2021, ΕΦΑΔΠολΔ 2021, 1494-1496.

Χρηστίδου Βήλη, Η συνεπιμέλεια μετά το διαζύγιο, εισήγηση σε Συνέδριο ΕΝΔΕ, κείμενο διαθέσιμο σε www.ende.gr, 2023.